त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

को

सेरोफेरो

स्थानीय पाठ्यक्रमः कक्षा १–५

२०७८

प्रकाशक

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

सल्यानटार, धादिङ

वागमती प्रदेश, नेपाल

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो
स्थानीय पाठ्यक्रमः कक्षा १–५

२०७८

प्रकाशक
त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका,
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
सल्यानटार, धादिङ
वागमती प्रदेश, नेपाल

© सर्वाधिकार प्रकाशकमा निहित

गाउँ कार्यपालिकाको मिति : २०७८।०३।१७ बैठकबाट स्वीकृत
प्रथम प्रकाशन : वि.सं. २०७८
मुद्रण प्रति : ५००

प्रमुख सल्लाहकार

श्री शम्भुकुमार थापा (अध्यक्ष, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका)

सल्लाहकार

श्री देवीकुमारी वुर्लाकोटी (उपाध्यक्ष, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका)
श्री रामचन्द्र इटनी (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका)

पाठ्यक्रम निर्माण समिति : -

संयोजक : रूक्मीला इटनी (शिक्षा अधिकृत, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका)

सदस्यहरु : (लेखन तथा सम्पादनः)

१. नवराज पाठक
(मा.शि. - श्री अचने मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०७, खहरे, धादिङ)

२. सुमन श्रेष्ठ
(मा.शि. - श्री सुन्दरी मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०६, आगिञ्चोक, धादिङ)

३. झयाराम सिटौला
(प्र. अ. - श्री अचने मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०७, खहरे, धादिङ)

४. कमल थापा
(प्र. अ. - श्री महेन्द्रोदय मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०३, मुलपानी, धादिङ)

भाषा सम्पादन :

१. शशीधर पाठक
(प्र. अ. - श्री रानीपौवा मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०१, सल्यानटार, धादिङ)

२. ठान प्रसाद बसौला
(प्र. अ. - श्री सल्यानटार मा. वि., त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-०२, सल्यानटार, धादिङ)

विशेष सहयोगी :- सुरेन्द्र गिरी
(प्रा.स. - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा)

कम्प्युटर डिजाइनः प्रेम कुमार श्रेष्ठ (९८६०९४९८९९)

मुद्रक : न्यू सरस्वती छापाखाना,
नीलकण्ठ-३, सुगमटोल, धादिङ (०१०५२०२५९, ९८४१२३२९६७)

प्राक्कथन

नेपालको संविधानले अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तहको शिक्षाको व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय तहलाई प्रत्यायोजन गरिसकेको छ । संविधान प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्नु स्थानीय तहको कर्तव्य हो । नेपालमा औपचारिक रूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०४९ ले पहिलो पटक स्थानीय विषय वा मातृभाषामध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनोट गरी पढाउन पाउने व्यवस्था गरेअनुरूप साप्ताहिक ३ कार्यघण्टा र १०० पूर्णाङ्कको अध्ययन/अध्यापन गर्ने व्यवस्था गरेको थियो तर उक्त व्यवस्था पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएन । यसैको आधारमा आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम,२०६९ मा साप्ताहिक ५ कार्यघण्टा र १०० पूर्णाङ्कको मातृभाषा वा संस्कृत वा अन्य स्थानीय विषय/अन्य विषय समावेश गरियो । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७१ अनुसार आधारभूत तहमा २० प्रतिशत वा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय भाषा वा विषय राख्न पाउने व्यवस्था गरियो । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम पारुप, २०७५ मा भएको प्रावधानअनुसार स्थानीय तहले विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ । उक्त प्रारुपले स्थानीय पाठ्यक्रमको सम्बन्धमा कक्षा १-३ सम्म साप्ताहिक ५ कार्यघण्टा र वार्षिक रुपमा १६० कार्यघण्टा र कक्षा ४–८ का लागि साप्ताहिक ४ कार्यघण्टा र वार्षिक १२८ कार्यघण्टा निर्धारण गरेको छ । नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरले तयार गरेका स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमको सन्दर्भ, अवधारणा, पाठ्यक्रम विकास, कार्यान्वयन प्रक्रिया, स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा लगायतको बारेमा स्पष्ट मार्गदर्शन गरेको छ । शैक्षिक विकेन्द्रीकरणको अवधारणा अनुरूप स्थानीय आवश्यकतालाई समेट्नका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराई शिक्षामा आवश्यक सुधार गर्न, स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन पक्षमा जोड दिन, नेपालमा विद्यालय शिक्षाका लागि तयार गरिएको "राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप" ले निर्धारण गरेका शैक्षिक क्षेत्रमा देखा पर्ने स्थानीय शैक्षिक मुद्दा र चुनौतीलाई सम्बोधन गर्न, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षालाई विशेष जोड दिन तथा "विश्वव्यापी सोच र स्थानीयतालाई कार्यान्वयनमा ल्याऊ" (Think Globally Act Localy) भन्ने मध्यमार्गी र समन्वयकारी अवधारणालाई मूर्त रूप दिनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता रहेको सन्दर्भमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुले स्थान पाउने, पाठ्यक्रम विकास स्थानीय तहबाटै हुने, पाठ्यक्रमप्रति स्थानीय जनताको अपनत्व बढ्ने, पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयनमा पहुँच तथा प्रभावकारिता अभिवृद्धि हुने, विद्यालय र समुदायको सम्बन्ध सुदृढ हुने, न्यून मूल्यका स्थानीय सामग्री (Low Cost, No Cost Materials)को प्रयोग हुने, सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता रहने भएकोले त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाले यो पाठ्यक्रम तयार गरेको हो । यस गाउँपालिकाले यो पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएपछि केन्द्रीय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका विषयवस्तु, पक्ष, समावेशीकरण, सहभागिता, निर्णय प्रक्रिया, जनअपेक्षा आदिले स्थान पाउने, समसामयिक, सान्दर्भिक, लचिलो, खुला, सन्तुलित, लोकतान्त्रिक र स्थानीय मूल्य मान्यता अनुरूपको पाठ्यक्रम हुने, सबै पक्षको अर्थपूर्ण सहभागिता हुने परम्परागत ज्ञान, सीपसहितको स्थानीय ज्ञानको उजागर गर्ने, स्थानीय ज्ञानको खोजी गर्दै नवीनतम ज्ञान एवम् सीपको विकासमा सहयोग पुऱ्याउने स्थानीय मूल्य, मान्यताको संरक्षण र संवर्द्धनमा सहयोग पुऱ्याउनुको साथै तिनको हस्तान्तरणमा समेत यसले योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा यस पाठ्यक्रमको रहेको छ । त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाले स्थानीयस्तरका शिक्षाविद्, बुद्धिजीवी, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, जनप्रतिनिधिहरू, गाउँपालिकाका अध्यक्ष तथा सदस्यहरू, पाठ्यक्रमविज्ञ लगायतसँग छलफल, अन्तर्क्रिया तथा कार्यशाला बैठकको आयोजना गरी प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणको आधारमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय, तरकारी तथा फलफूल खेती, पशुपालन व्यवसाय, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज, पुरातात्विक सम्पदाको परिचयलाई समेटेर कक्षा १ देखि ५ सम्मका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरेको छ । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०७८ देखि कक्षा १-५ मा लागू गरिने छ । यो पाठ्यक्रम तयार गर्ने क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनु हुने नीति निर्माता, विज्ञ तथा विशेषज्ञ, शिक्षाविद्, प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी एवम् सम्बन्धित सरोकारवालाहरू प्रति त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ । यो पाठ्यक्रमको कार्यान्यनलाई प्रभावकारी बनाई बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सम्बद्ध सबैबाट सक्रिय योगदानको अपेक्षा गरिएको छ । विद्यालय शिक्षाको यो पाठ्यक्रम गतिशील दस्तावेज भएकाले यसमा सुधार तथा परिमार्जन गर्दै अझ प्रभावकारी बनाउनका लागि यस गाउँपालिकाले पाठ्यक्रम प्रयोगकर्तालगायत सम्बन्धित सबैबाट निरन्तर रचनात्मक सुझाव प्राप्त हुने अपेक्षा गरेको छ ।

धन्यवाद ।

वि.सं. २०७८, असार | त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

विषय सुची

क. स.	बिषयवस्तु	पेज
१.	परिचय	१
२.	विषयक्षेत्र	२
३.	पाठ्यक्रमको औचित्य	२
४.	सक्षमता	२
५.	तहगत उद्देश्य	३
६.	थिमहरु/मुख्य बिषयवस्तुहरु	३
७.	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	४
८.	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	९
९.	बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका	१३
१०.	विषयक्षेत्र/ थिम अनुसारको अनुमानित कार्य घण्टाको समष्टिगत तालिका	४०
११.	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि शिक्षण सिकाइ योजना निर्माण	४०
१२.	सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया	४१
१३.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	४६
१४	शिक्षण सिकाइका लागि माध्यम भाषाको छनोट	५६
१५.	स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन योजना	५७
१६.	पाठ्यक्रम मूल्याङ्कन, परिमार्जन र सुधार	५८
१७.	स्थानीय विषय शिक्षण गर्ने शिक्षकलाई सल्लाह र सुझाव	५८
१८.	व्यवहार कुशल सिपहरू	६०
	अनुसूचीहरु	६१

!= kl/ro

पाठ्यक्रमको विकास ज्ञान तथा प्रविधिको विकास र विस्तार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भहरू, समसामयिक समाजका आवश्यकता, स्थानीय परिवेश तथा व्यक्तिको आवश्यकता समेतको सापेक्षतामा गरिन्छ । पाठ्यक्रम विकासमा भौगोलिक, ऐतिहासिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आर्थिक आदि पक्षले समेत प्रभाव पारेको हुन्छ । पाठ्यक्रममा विषय तथा विषयवस्तुको छनोट गर्दा विशेष गरेर अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा व्यापकता पाएका विषय र राष्ट्रिय आवश्यकताका विषयलाई मुख्य विषयको रूपमा लिइएको हुन्छ । राष्ट्रिय आवश्यकतालाई सान्दर्भिक रूपमा समावेश गर्न देशभित्रका फरकफरक स्थानका फरकफरक विशिष्टता तथा आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नुपर्दछ । यसका लागि राष्ट्रियस्तरमा निर्माण हुने पाठ्यक्रम मात्र पर्याप्त हुन नसक्ने भएकाले स्थानीय विषयको रूपमा पाठ्यक्रम ढाँचाभित्र निश्चित स्थान दिइएको हुन्छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमले मूलत: स्थानीय आवश्यकता, स्थानीय सहभागिता, स्थानीय विषयवस्तु र स्थानीय विज्ञतालाई समेटेको हुनुपर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रम भनेको पनि राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको एक अंश भएकाले यसको ढाँचा र स्वरूप सामान्यतया राष्ट्रिय पाठ्यक्रमकै रूपमा राख्ने गरिन्छ तथापि स्थानीय ज्ञान सीपको उपयोग गरी फरकफरक ढाँचा हुँदा पनि आपत्ति हुँदैन । जुनसुकै पाठ्यक्रममा पनि पाठ्यक्रमका मुख्य सिद्धान्तलाई अवलम्बन गरिएको हुनुपर्दछ । तसर्थ स्थानीय पाठ्यक्रममा पनि पाठ्यक्रममा रहनुपर्ने उद्देश्य, विषयवस्तु, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, शिक्षण सिकाइ प्रकिया र मूल्याङ्कनका अंश रहनु पर्दछ । विषयक्षेत्रका रूपमा अलग्गै स्थानीय पाठ्यक्रम रहने व्यवस्था कक्षा १–८ को पाठ्यक्रम संरचना रहेको छ । यही संरचनाअनुसार विद्यालय वा स्थानीय तहले पाठ्यक्रम विकास वा अनुकूलन गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ भने अन्य विषयक्षेत्रमा पनि विद्यालय तथा सम्बन्धित शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा स्थानीय विषयवस्तु समावेश वा एकीकरण गर्न सक्दछन् । यसमा शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा तथा परियोजना कार्यमा स्थानीय परिवेश र विषयवस्तुबाट क्रियाकलाप सुरु गर्ने, यसलाई पाठ्यक्रमका विषयवस्तुसँग जोड्ने गर्न सक्दछन् । त्यसै गरी सिकाइ क्रियाकलापका क्रममा स्थानीय परिवेशका उदाहरण प्रस्तुत गर्ने, सिकाइलाई स्थानीय परिवेशमा प्रयोग गर्ने, स्थानीय विषय वा परिवेशसँग सम्बन्धित गराउने गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने गरी शिक्षण सिकाइमा स्थानीय विषयवस्तु एकीकरण गर्नाले सिकाइलाई रुचिकर र सान्दर्भिक बनाउन थप सहयोग पनि प्राप्त हुन्छ ।

वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ मा कार्यान्वयन प्रारम्भ भई चार वर्षमा कक्षा १–८ का सबै कक्षामा कार्यान्वयन हुने आधारभूत तहको पाठ्यक्रमअन्तर्गत कक्षा १–३ मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि साप्ताहिक ५ पाठ्यघन्टा अर्थात् वार्षिक १६० घन्टा छुट्याइएको छ भने ४–८ कक्षा मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि साप्ताहिक ४ पाठ्यघन्टा अर्थात् वार्षिक १२८ घन्टा छुट्याइएको छ । कक्षा १–८ यो समयावधिमध्ये स्थानीय तहको समन्वयमा विद्यालयले पूरै समय मातृभाषालाई वा केही समय मातृभाषालाई र अन्य समय कुनै अन्य एउटा स्थानीय विषयलाई पनि दिन सक्नेछन् । सामान्यतया कक्षा १–३ मा कम्तिमा २ देखि बढीमा ५ पाठ्यघन्टा तथा कक्षा ४–५ कम्तिमा २ देखि बढीमा ४ पाठ्यघन्टा कुनै एक मातृभाषा शिक्षण गर्ने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुनेछ । कक्षा ६–८ मा भने स्थानीय आवश्यकता तथा मागका आधारमा स्थानीय तहको समन्वयमा विद्यालयले मातृभाषा, मातृभाषा र अन्य कुनै एक स्थानीय विषय वा स्थानीय विषय अध्यापन गराउन सक्ने व्यवस्था मिलाउन सकिने व्यवस्था छ । यसै सम्बन्धमा बागमती प्रदेशको धादिङ जिल्लाको त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाले आफ्नो स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै सरोकारवालाहरूको छलफलबाट पहिलो चरणमा कक्षा १-५ मा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिको सेरोफेरो बिषयमा स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरेको छ । यस पाठ्यक्रममा ६ ओटा थिमहरू समावेश गरिएका छन् । जस अन्तर्गत

थिम १: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय,

थिम २: तरकारी तथा फलफूल खेती,

थिम ३: पशुपालन व्यवसाय,

थिम ४: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज,

थिम ५: पुरातात्विक सम्पदाको परिचय,

थिम ६: स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम रहेका छन् ।

@= ljifo lf]q M

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ (परिमार्जित २०६५), आधारभूत तह (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम २०६९ तथा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका २०६४, स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७१, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन निर्देशिका २०७६ मा रहेको प्रावधान अनुरूप यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यस पाठ्यक्रमले मुलभूत रूपमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका क्षेत्रको सेरोफेरोलाई समेट्ने प्रयास गरेको छ । स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई आफ्नो सामाजिक तथा वातावरणीय परिवेशबारे ज्ञान सीप प्रदान गर्ने यसको मुख्य अभिप्राय रहेको छ । पाठ्यक्रमले यस क्षेत्रको प्राकृतिक, सामाजिक, ऐतिहासिक, साँस्कृतिक तथा आर्थिक पक्षलाई प्रविष्ट गरेको छ र यहाँको प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र संवर्द्धनलाई महत्त्व दिएको छ ।

#= kf7\bqmdsf] cf}rTo M

मानव सभ्यता र विकासका लागि स्थानीय तहबाट नै जागरुकता आउनुपर्दछ । संसारमा सबै प्रकारका विकास र सुधारका कार्यहरू मानवबाट नै सम्भव भएका छन् । मानिसले सर्वप्रथम आफ्नो गाँउ, समुदायको पहिचान गर्नुपर्दछ । त्यहाँ भएका प्राकृतिक सम्पदाहरू, सास्कृतिक एवम् ऐतिहासिक सम्पदाहरू र आर्थिक क्रियाकलापहरूबारे जानकार हुनुपर्दछ । आफू र आफ्नो क्षेत्रबाट सुधारको पहल गरेर मात्र व्यापक क्षेत्रमा पुग्न सकिन्छ ।

यस पाठ्यक्रमले यस क्षेत्रको विशिष्ट पहिचान दिन्छ । आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूले औपचारिक रूपमा आफ्नो गाउँ, समाज र जिल्लाको वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् र यहाँ प्रचलित भाषा, संस्कृति, ऐतिहासिक र धार्मिक महत्त्वका स्थलहरू, प्राकृतिक सम्पदा तथा यसको संरक्षण एवम् संवर्द्धन गर्दै सम्भावित स्थानीय प्राकृतिक विपत्तिहरूका बारेमा समेत पहिचान गर्नेछन् । स्थानीय क्षेत्रमा प्रचलित पेसा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलापको औपचारिक जानकारी प्राप्त गर्नेछन् । यस पाठ्यक्रमले वातावरण संरक्षण तथा सुधारका निम्ति सहयोग गर्न प्रेरित गर्दछ । यसबाट बालबालिकाहरूले सामाजिक मूल्य मान्यताको पालना गर्दै असल सामाजिक व्यवहारको अनुशरण गर्नेछन् । यो पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनले भावी सामाजिक तथा वातावरणीय विकासका धरोहर आजका बालबालिकाहरूलाई स्थानीय परिवेशको सर्वाङ्गीण पक्षको पहिचान गराई सोको संरक्षण तथा सुधारमा सहयोग र सक्रिय सहभागिता बढाउनका साथै स्वावलम्बनको धारणा समेत प्रदान गर्नेछ । भविष्यमा स्थानीय क्षेत्रको विकासका निम्ति नयाँ सम्भावनाहरू पहिल्याउने अवसर दिनेछ । सामाजिक सहिष्णुता र मेलमिलापको वातावरण विकास गरी दिगो विकासका लागि सामाजिक ऐक्यबद्धताको सन्देश प्रवाह गर्दै पेसा व्यवसायको लागि गाँउ छोड्ने प्रवृत्तिलाई समेत निरुत्साहित गर्नेछ ।

$= ;Ifdtf M

आधारभूत तह कक्षा (१-५) को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सक्षमता विकास हुने छन् :

१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय, सिमाना, क्षेत्रफल, ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, भौगोलिक अवस्थिति र गाउँपालिकाको नक्सा

२. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न कार्यालयहरू, संघ संस्थाहरू, विद्यालयहरूको परिचय

३. करेसाबारीको प्रयोग, तरकारी तथा फलफूलको वर्गीकरण, महत्त्व र उपयोग

४. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्दा प्रयोग हुने घरायसी तथा आधुनिक औजारको बारेमा जानकारी तथा सामान्य प्रयोग

५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण गर्ने तरिका, तिनीहरूमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचारको जानकारी

६. पशुपालनको महत्त्व, त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम

७. स्थानीय धर्म, जात, भाषा, संस्कृति, परम्परा, चाडपर्व र चालचलन तथा त्यसको संरक्षण र संवर्द्धन

८. समाजमा रहेका बिभिन्न विकृति विसङ्गतिहरूबाट टाढा रहन

९. स्थानीय मौलिकता तथा स्थानीय उत्पादनहरूको पहिचान गरी त्यसको संरक्षण तथा संवर्द्धन

१०. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण

११. स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम सम्बन्धी सामान्य जानकारी

%= txut p2]o M

आधारभूत तह (१-५) को अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्न कार्य गर्न सक्षम हुनेछन् :

१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय, सिमाना, क्षेत्रफल, ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, भौगालिक अवस्थिति बताउन र गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन

२. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न कार्यालयहरू, संघ संस्थाहरू, विद्यालयहरूको परिचय दिन

२. तरकारी तथा फलफूल खेतीका लागि करेसाबारीको प्रयोग तथा तरकारी तथा फलफूलको वर्गीकरण गर्न र नियमित रुपमा प्रयोग गर्न

३. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्दा प्रयोग हुने घरायसी तथा आधुनिक औजारको बारेमा जानकारी लिन तथा सामान्य प्रयोग गर्न

४. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन र अवलम्बन गर्न

५. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग पहिचान गर्न र त्यसको उपचारको जानकारी लिई स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोगमा जोड दिन

६. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व तथा उपयोगको बारेमा जानकारी दिन

७. रासायनिक मल भन्दा कम्पोष्ट मलको प्रयोगमा तथा बिषादीको सट्टामा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोगबारे सचेतना जगाउन

८. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको सामान्य रोकथामबारे बताउन र सचेत हुन

९. आफ्नो धर्म, जात, भाषा, संस्कृति, परम्परा, र चालचलनसंग परिचित भई त्यसको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न

१०. स्थानीय तहभित्र मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूसँग परिचित भई सरिक हुन

११. समाजमा रहेका बिभिन्न विकृति विसंगतिहरूबाट टाढा रहन

१२. स्थानीय मौलिकता तथा स्थानीय उत्पादनहरूको पहिचान गरी त्यसको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्न

१३. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन

१४. स्थानीय प्राकृतिक प्रकोपबारे जानकार भई त्यसबाट बच्ने उपायहरू खोजी गर्न

१५. स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियमबारे बताउन ।

^= lydx?/dVo laifoj:tx? M

- थिम १: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय,
- थिम २: तरकारी तथा फलफूल खेती,
- थिम ३: पशुपालन व्यवसाय,
- थिम ४: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज,
- थिम ५: पुरातात्विक सम्पदाको परिचय,
- थिम ६: स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम रहेका छन् ।

७. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि :

क्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	● आफ्नो गाउँपालिकाको नाम र आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर बताउन ● धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न ● आफ्नो टोलमा रहेको सरकारी कार्यालयको नाम बताउन	● आफ्ना गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम बताई आफ्ना स्थायी ठेगाना बताउन ● धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा आफ्नो गाउँपालिका र वडाको पहिचान गर्न । ● आफ्नो टोलमा भएका सरकारी एवम् संस्थागत कार्यालयहरूको नाम र प्रमुख काम बताउन	● आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य स्थानीय तहहरूको नाम बताउन, ● आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय तथा विभिन्न संघ संस्थाको नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन । ● स्थानीयस्तरमा रहेका प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन ।	● त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सामान्य परियच दिन । ● त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिक(ाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्या र भौगोलिक अवस्थिति बताउन । ● धादिङ जिल्लाका १३ स्थानीय तहहरूको नाम बताउन ।	● त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि बताउन ● स्थानीय तह (त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका) को नक्सा बनाई वडाहरू छुट्याउन । ● त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका अन्तर्गत आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय, विभिन्न संघ संस्था, बैंक तथा वित्तीय संघ, स्वास्थ्य संस्थाको नाम, तिनीहरूको ठेगाना र प्रमुख सेवा बताउन ।
२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेती को परिचय	● आफ्नो घरमा भएको तरकारीको नाम बताउन ● निरोगी हुन फलफूल तथा तरकारी नियमित रुपमा खानुपर्छ भन्ने बताउन	● आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारीहरूको सूची बनाउन ● सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न	● स्थानीय र अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन ● तरकारीको वर्गीकरण गर्न: (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने)	● आफ्नो घर र छिमेकमा पाइने तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने)	● तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे) ● करेसाबारीको प्रयोग बताउन

२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	• आफ्नो घरमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार अवलोकन गरी नाम बताउन	• आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजार को सूची बनाउन • आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजार को काम बताउन	• तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजार को नाम बताउन • तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजार को काम बताउन	• स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम र काम बताउन • बीउ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका बताउन	• घर र करेसाबारीमा तरकारी खेती गर्ने औजार (घरायसी र आधुनिक) को नाम र काम बताउन तथा हिफाजत गर्न • करेसाबारीमा खेती गर्ने तरिका (उद्देश्य बताउन) • घरायसी प्रयोगका लागि करेसाबारी बनाउने तरिका बताउन
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेतीलाई जोगाउने उपाय बताउन • गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा बताउने	• तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन • दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरू बताउन • मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा बताउन	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी बताउन • नमूना तरकारी खेती गरेर संरक्षण गर्न र तरिका बताउन	• तरकारी खेतीलाई बार बन्देज लगाउने तरिका बताउन बताउन • नर्सरी र कलमीको परिभाषा तथा तरिका बताउन	• तरकारी खेतीलाई संरक्षण गर्ने तरिका बताउने नर्सरी र कलमीको परिभाषा दिन र तरिका बताउन • तरकारी खेती गर्दा ध्यान पु¥याउनुपर्ने पक्षहरू (जग्गा छनोट र तयारी, नर्सरी ब्याड व्यवस्थापन तथा बीऊ रोप्ने र बेर्ना उमार्ने तरिका बताउन

२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	• रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन • तरकारीमा लाग्ने केही कीराको नाम बताउन • रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी बताउन	• कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी बताउन • जैविक रोगजन्य कारण र अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन • रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने उपाय बताउन	• तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरू बताउन • तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगका उपचार गर्ने तरिका बताउन	• जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मल पहिचान गर्न • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका बताउन	• जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल) को परिचय दिन र फाइदा बताउन • रासायनिक मलको पहिचान गर्न • रासायनिक मलको काम, फाइदा र बेफाइदा पत्ता लगाउन • रासायनिक मलको सट्टामा जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल) को प्रयोग गर्न • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका (खाल्डे तरिका, थुप्रो वा ढिस्के तरिका) बताउन • तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग र कीराको रोकथाम बताउन • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने जैविक रसादिको नाम बताउन • कीरा नाशक जैविक रसादि बनाउने तरिका बताउन • रासायनिक बिषादीभन्दा स्था(नीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोग गर्न र जोड दिन

२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	• ताजा तरकारी खाने बानी बसाल्न • जमिनमुनि र जमिन माथि पाइने तरकारीको नाम बताउन • तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन • पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको नाम बताउन	• ताजा तरकारीको फाइदा बताउन र बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन • मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको नाम बताउन	• करेसाबारीको महत्त्व बताउन • फलफूलको महत्त्व बताउन	• हरियो सागपातको सूची बनाउन, • हरियो सागपातको फाइदा र महत्त्व बताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार्न, आवश्यक फलफूल खेतीका लागि जमिन पहिचान गर्न • फलफूल खेतीका महत्त्व बताउन	• तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसमअनुसार हिउँदे र बर्षे) • करेसाबारीको प्रयोग बताउन
३. पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	• आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन • पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन	• आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका पशुपालनको सूची बनाउन • पशुपालनबाट हुने कुनै ४ ओटा फाइदा बताउन	• आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य पक्षहरू बताउन • पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	• आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बताउन • पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण बताउन र रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय बताउन • पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	• आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (कुखुरा, गाई, बाख्रा, माछा, बंगुर पालन) को अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बताउन • पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण बताउन र रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय बताउन • पशुपालन व्यवसायको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन

४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१.त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	• परिवारभित्र गरिने • सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न • स्थानीय धर्महरू बताउन • स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम भन्न	• आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण गर्न • स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न • माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न	• असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न • स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न • विभिन्न भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्न	• माइस्थानको जात्रा (न्वागिजात्रा) को बारेमा सामान्य जानकारी दिन • हाम्रा संस्कृतिहरूको बारेमा सामान्य जानकारी दिन • स्थानीय मौलिकताहरूको सूचि तयार गर्न	• सोरठी नाचको बारेमा सामान्य जानकारी दिन • हाम्रो विभिन्न परम्पराका बारेमा बताउन • सामाजिक विकृति र समाध(ानका उपायहरू खोजी गर्न • हाम्रा उत्पादनहरूका बारेमा जानकारी दिन
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	• पुरातात्विक सम्पदा चिन्न र अर्थ बताउन • आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरणसहित अर्थ बताउन • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सोबारे सामान्य जानकारी दिन,	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरणसहित परिभाषा दिन • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमेकी वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन,	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरणसहित परिभाषा दिन र महत्त्व बताउन • आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी सूची तयार गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन,	• पुरातात्विक सम्पदाको महत्त्व बत(ाउन र संरक्षणका उपाय बताउन • आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी तिनीहरूको अवस्थाबारे जानकारी लिन र आफ्नो परिवार र छिमेकी(लाई बताउन
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	• बाढी र पहिरोको परिचय दिन • हातमुख धुने बानीको विकास गर्न • ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	• बाढी र पहिरोका प्रमुख कारणहरू बताउन • सहि तरिकाले हातमुख धुने नङ काट्ने दाँत माझ्ने बानीको विकास गर्न • ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङ्को अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	• बाढी र पहिरोबाट बच्ने उपायहरू बताउन • आफै नुहाउने बानीको विकास गर्न • ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न	• भुकम्प र चट्याङको परिचय दिन तथा यसका कारणहरू बताउन • व्यक्तिगत सरसफाइको पालना गर्न • ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ, ट्राफिक नियम बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	• भुकम्प र चट्याङ आउनुका कारणहरू बताई यसबाट बच्न अपनाउन सकिने पूर्वसावधानीहरू बताउन • वातावरणीय सरसफाइको बारे जानकारी लिई सचेत रहन • ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ, ट्राफिक नियम बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्दै परिवार र समुदायमा सचेतना जगाउन,

८. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रमः

क्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	• मेरो गाउँपालिका • धादिङको नक्सा र मेरो घर • मेरो टोलमा रहेको सरकारी कार्यालयहरू	• मेरो ठेगाना • नेपालको नक्सा र मेरो घर • मेरो टोलमा रहेको सरकारी एवं सस्थागत कार्यालय र तिनीहरूले प्रदान गर्ने प्रमुख सेवा	• मेरो छिमेकी पालिकाहरू • मेरो वडामा रहेका संघ संस्थाहरू र तिनीहरूको ठेगाना • मेरो स्थानीय तहमा रहेका प्राकृतिक स्रोतहरू	• त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिक(ा)को परिचय • धादिङ जिल्लाका स्थानीय तहहरू	• त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिक(ा)को ऐतिहासिक पृष्ठभूमि • त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा • त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न संस्थाहरू र तिनीहरूको प्रमुख सेवा
२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेतीको परिचय	• आफूले खाने तरकारीहरू: काउली, बन्दा • फलफूल तथा तरकारीका चित्रहरू • हाम्रो तरकारी • हाम्रो करेसाबारी • हाम्रो तरकारी र हाम्रो स्वास्थ्य	• हाम्रो करेसाबारी • आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारी • बाल गीत • तरकारी खेतीको नमूना परियोजना कार्य	• स्थानीय र अन्य जातका तरकारीहरू • तरकारीको वर्गीकरण गर्नः (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने)	• तरकारी बालीको वर्गीकरण (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने)	• तरकारी बालीको वर्गीकरण (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे) • करेसाबारीको प्रयोग
२.२ तरकारी तथा फलफूल खेती गने औजार	• आफ्नो घरमा भएका तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तैः कोदालो, कुटो, हँसिया आदि । • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार	• तरकारी खेती गर्ने औजार (ज्यावल्स) र तिनीहरूको काम • आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तैः कोदालो, कुटो, हँसिया आदि ।	• स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजार जस्तैः कोदालो, कुटो, हँसिया, हजारी आदि । • आधुनिक कृषि औजार र तिनीहरूको प्रयोग	• स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजारको जस्तैः कोदालो, कुटो, हँसिया, हजारी आदि । • बीउ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका	• घर र करेसाबारीमा तरकारी खेती गर्ने औजार (घरायसी र आधुनिक) को नाम र काम तथा हिफाजत • करेसाबारीमा खेती गर्ने तरिका • घरायसी प्रयोगको लागि करेसाबारी बनाउने तरिका

२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेतीलाई जोगाउन बारबन्देज (छ्वाली, स्याउला, काठ आदिबाट) • गोडमेल, मल र पानी हाल्ने	• तरकारी खेतीलाई जोगाउन काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोग बाट बारबन्देज • तरकारी र हाम्रो स्वास्थ्य: दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरू • मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी • परियोजना कार्य	• तरकारी खेतीलाई बार बन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी • नर्सरी र कलमीको गने ' तरिका	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी • नर्सरी र कलमीको गर्ने तरिका • तरकारी खेती गर्दा ध्यान पु¥याउनुपर्ने पक्षहरू : (जग्गा छनोट र तयारी, नर्सरी ब्याड व्यवस्थापन तथा बीउ रोप्ने र बेर्ना उमार्ने तरिका
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	• रोग लागेको (लाइ, कीरा) र रोग नलागेको तरकारी • तरकारीमा लाग्ने केही कीराहरू • केही जैविक रसादिहरू	• कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीमा हुने नाश • तरकारीमा लाग्ने रोगहरू • रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने उपाय	• तरकारीमा लाग्ने रोगहरू र उपचार • रोग लागेका तरकारीका बिरुवाहरू जस्तै: नसप्रने, मर्ने आदि	• जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मल • जैविक मल बनाउने तरिका • रासायनिक मलको फाइदा र बेफाइदा	• जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल) को परिचय दिन र फाइदा • रासायनिक मलको काम, फाइदा र बेफाइदा • रासायनिक मल र जैविक मलबिच फरक • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका (खाल्डे तरिका, थुप्रो वा ढिस्के तरिका) • तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग र कीराको रोकथाम • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने जैविक रसादिको नाम र बनाउने तरिका • स्थानीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोगका फाइदाहरू

२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	• ताजा तरकारी खाने बानी • जमिनमुनि र जमिन माथि पाइने तरकारीको नाम बताउन • तरकारी खेतीको फाइदा • पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारी	• करेसाबारीको महत्त्व • ताजा तरकारीबाट हुने फाइदा र तरकारीको बिक्री • मौसम अनुसार र बेमौसमी तरकारी	• तरकारी खेतीको महत्त्व • तरकारी खेतीबाट खान, आय आर्जन र फुर्सदको सदुपयोग (बिहान, बेलुका काम गर्न सकिने)	• हरियो सागपातको महत्त्व • फलफूल खेती (सूची, आवश्यक जमिन र फाइदा) • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलहरू	• हरियो सागपातको सूची बनाउन, • यसको फाइदा र महत्त्व (खाद्य महत्त्व, आर्थिक महत्त्व, औषधिको रुपमा महत्त्व) • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलहरू तथा तरकारी • आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिनको पहिचान • फलफूल खेतीका महत्त्व
३. पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	• आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम • पशुपालनबाट हुने फाइदा	• आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका पशुपालन • पशुपालन व्यवसायबाट हुने फाइदा	• आफ्नो समुदाय र वडाभित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय • पशुपालनको व्यवसायको महत्त्व	• आफ्नो वडा र छिमेकी वडाभित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था) • पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण र रोग लाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय • पशुपालनको व्यवसायको महत्त्व	• आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (कुखुरा, गाई, बाखा, माछा, बंगुर पालन) को गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था • पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण तथा रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय • पशुपालन व्यवसायको महत्त्व

४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१.त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	• परिवारभित्र गरिने सम्बोधन र शिष्टाचार • स्थानीय धर्महरू • स्थानीय चाडपर्वहरू	• मेरो समुदाय र व्यवहार • स्थानीय जातजातीहरू • माटाका भाँडाकुँडाहरू	• असल बानी र खराब बा(नीहरू • स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरू • विभिन्न भाषा र भेषभूषा	• माइस्थानको जात्रा (न्वागिजात्रा) • हाम्रो संस्कृति • स्थानीय मौलिकताहरू	• सोरठीनाच • हाम्रो परम्परा • सामाजिक विकृति र समाधानका उपायहरू • हाम्रा उत्पादनहरू
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	• पुरातात्विक सम्पदाको अर्थ र उदाहरण • आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाहरू	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित अर्थ र परिभाषा • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदा र तिनीहरूको विशेषता	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित परिभाषा • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमेकी वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाहरू	• पुरातात्विक सम्पदा र यसको महत्त्व • आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाहरू	• पुरातात्विक सम्पदाको महत्त्व संरक्षणका उपायहरू • आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवस्था
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (हात मुख धुने) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङ)	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (हात मुख धुने, नङ काट्ने दाँत माझ्ने) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (नुहाउने) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (भुकम्प र चट्याङ) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (व्यक्तिगत सरसफाइ) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (भुकम्प र चट्याङ) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (वातावरणीय सरसफाइ) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)

९. बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका

९.१ बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका कक्षा : १

क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	कार्य घण्टा	कै.
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	१. आफ्नो गाउँपालिकाको नाम र आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर बताउन	मेरो गाउँपालिका - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका - विभिन्न वडा नम्बरहरू - विभिन्न ठाउँका नामहरू	- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू रहेको गाउँपालिका कुन हो भनी प्रश्न गर्ने । - तिमी कुन वडामा बस्छौ भनी प्रश्न गर्ने । - तिम्रो गाउँ, नगरको नाम के हो भनी प्रश्न गर्ने, आवश्यक स्थानमा शिक्ष(कले सहजीकरण गरिदिने ।	- तिम्रो स्थानीय तहको नाम के हो? - तिम्रो घर कुन गाउँमा/ठाउँमा छ? - तिम्रो वडा नम्बर कति हो?	२५	
	२. धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा आफ्नो गाउँपालिकाको पहिचान गर्न	धादिङको नक्सा र मेरो घर - धादिङ जिल्लाको मानचित्र - त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको मानचित्र	- गाउँपालिका छुट्टिएको धादिङ जिल्लाको मानचित्र प्रदर्शन गर्ने । - उक्त मानचित्रमा त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिका रहेको स्थान खोज्न लगाउने र आवश्यक परेको स्थानमा सहजीकरण गरिदिने । - वडा छुट्टिएको त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको मानचित्र प्रदर्शन गर्ने । - उक्त मानचित्रमा आफू रहेको वडा खोज्न लगाउने र आवश्यक परेको स्थानमा सहजीकरण गरिदिने ।	- धादिङ जिल्लाको मानचित्र देखाई तिम्रो गाउँपालिका कुन हो, कहाँ छ भनी प्रश्न गर्ने । - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको मानचित्र देखाई तिम्रो वडा कुन हो, कहाँ छ भनी प्रश्न गर्ने ।		
	३. आफ्नो टोलमा/गाउँमा रहेको सरकारी कार्यालयको नाम बताउन	मेरो टोलमा रहेको सरकारी कार्यालयहरू - टोलमा रहेको सरकारी कार्यालयहरूको सूचि	- विद्यालय रहेको स्थान / टोलमा रहेका विभिन्न सरकारी कार्यालयहरूको सूचि तयार पार्ने, - सरकारी कार्यलयहरूको भ्रमण गराउने र त्यस्ता कार्यालयहरूको नाम कापीमा टिपाइदिने ।	- तिम्रो टोलमा कुन कुन सरकारी कार्यालयहरू छन्?		

२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेतीको परिचय	• ऋाफ्नो घरमा भएको तरकारीको नाम बताउन • निरोगी हुन फलफूल तथा तरकारी नियमित रुपमा खानुपर्छ भन्ने बताउन	• आफूले खाने तरकारी हरू: काउली, बन्दा • फलफूल तथा तरकारीका चित्रहरू • हाम्रो तरकारी • हाम्रो करेसाबारी • हाम्रो तरकारी र हाम्रो स्वास्थ्य	• विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो उनीहरूले खाने तरकारी र देखेका तरकारी चिन्न र भन्न लगाउने • फलफूल तथा तरकारीका चित्रहरू तथा सम्भव भएका तरकारी तथा फलफूल अवलोकन गराउने • निरोगी हुन फलफूल तथा तरकारी नियमित रुपमा खानुपर्छ भन्ने बताउने र खान प्रेरित गर्ने • फलफूल तथा तरकारीका डट चित्र पुरा गराउने	• आफ्नो घरमा भएको कुनै ५ ओटा तरकारीको नाम बताउ । • फलफूल तथा तर कारी नियमित रुपमा किन खानुपर्छ ?	४० (८)	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	• आफ्नो घरमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार अवलोकन गरी नाम बताउन	• आफ्नो घरमा भएका तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तै: कोदालो, कुटो, हँसिया आदि । • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घरमा भएका तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तै: कोदालो, कुटो, हँसियाको चित्र देखाई छलफल गराउने र भन्न लगाउने • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार अवलोकन गराउने र नाम बताउन नाम बताउन र केमा प्रयोग गरिन्छ भनेर छलफल गराउने	• आफ्नो घरमा तर कारी खेती गर्ने कुनै ४ ओटा औजारको नाम बताउ । • आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औ जारको गरी नाम बताउ ।	(८)	
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेतीलाई जोगाउने उपाय बताउन • गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा बताउन	• तरकारी खेतीलाई जोगाउन बारबन्देज (छ्वाली, स्याउला, काठ आदिबाट) • गोडमेल, मल र पानी हाल्ने	• विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेतीलाई जोगाउन बारबन्देज (छ्वाली, स्याउला, काठ आदिबाट) लगाएको ठाउँमा लगी अवलोकन गराउने • गीतको माध्यमबाट तरकारी तथा फलफूलको पहिचान गराउँदै नियमित प्रयोगमा सहयोग पुऱ्याउने • गोडमेल, मल र पानी हाल्नेबारे छलफल गराउने र अवलोकन गराउन र सकारात्मक सोचको विकास गराउने	• तरकारी खेतीलाई जोगाउने ३ ओटा उपाय बताउ । • गोडमेल, मल र पानी किन हाल्नु पर्छ ?	(८)	

२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	● रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन ● तरकारीमा लाग्ने केही कीराको नाम बताउन ● रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी बताउन	● रोग लागेको (लाइ, कीरा) र रोग नलागेको तरकारी ● तरकारीमा लाग्ने केही कीराहरू ● केही जैविक रसादिहरू	● विद्यार्थीहरूलाई तरकारीका बिरुवामा लाग्ने रोगहरू र कीराहरूका सम्बन्धमा बताइदिने र अवलोकन गराई छुट्याउन लगाउने ● तरकारीमा लाग्ने केही कीराको चित्र अवलोकन गराउँदै तरकारी बालीको अवलोकन गराउने ● रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी केही जैविक रसादिको नाम सहित छलफल गराउने	● रोग लागेको र नलागेको तरकारी कसरी छुट्याउन सकिन्छ ? ● तरकारीमा लाग्ने केही कीराको नाम बताउ । ● रोग लागेमा विषादीभन्दा जैविक रसादिको प्रयोग किन गर्नुपर्छ ?	(८)	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	● ताजा तरकारी खाने बानी बसाल्न ● जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने तरकारीको नाम बताउन ● तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन ● पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको नाम बताउन ।	● ताजा तरकारी खाने बानी ● जमिनमुनि र जमिन माथि पाइने तरकारीको नाम बताउन ● तरकारी खेतीको फाइदा ● पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारी फूल	● विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफलद्वारा ताजा तरकारी खानुपर्छ भन्ने कुरा बताउने ● तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बारे छलफल गराउने ● पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको अवलोकन, पहिचानबारे छलफल गराई टिपोट गर्ने ।	● ताजा तरकारी खाने बानीले के फाइदा हुन्छ ? ● जमिनमुनि र जमिन माथि पाइने तरकारीको नाम बताउन । ● तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउ । ● पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको नाम बताउ ।	(८)	
३.पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	● आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन । ● पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन ।	● आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम ● पशुपालनबाट हुने फाइदाहरू	● पालैपालो आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने र टिपोट गराई छलफल गराउने, चित्रहरू देखाइ पहिचान गराउने ● पशुपालनबाट हुने फाइदा बारे चित्रात्मक छलफल गराउने र निचोड निकाल्ने	● आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउ । ● पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फ(इदा बताउ ।	२०	

			● समुदायमा रहेका कुखुरा पालन, बंगुर पालन, माछा पालन, बाख्रा पालन, गाई पालन, मौरी पालन व्यवसायको अवलोकन गराई छलफल गराउने ।			
४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	१. परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न ।	परिवारभित्र गरिने सम्बोधन र शिष्टाचार - परिवार भित्रका सदस्यहरूको नाम - परिवार भित्रका सदस्यहरूसंगको नाता जस्तै दाजु, भाइ, दिदी, बहिनी, बुबा, आमा, हजुरबा, हजुरआमा - परिवार भित्रका सदस्यहरूसंग गरिने सम्बोधन जस्तै: नमस्कार, ढोग, दर्शन, good morning, good after-noon, good evening, good night आदि	- प्रत्येक विद्यार्थीलाई परिवारका सदस्यहरूको नाम सोधेर सेतोपाटीमा टिप्दै जाने । - सो काम उनीहरूलाई कापीमा टिप्न लगाउने, आवस्यक स्थानमा शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने । - टिपिएका नामसंगको नाता टिप्दै जाने र उनीहरूलाई पनि टिप्न प्रेरित गर्ने । - परिवारका सदस्यहरूसंग गरिने विभिन्न शिष्टाचारहरू टिपेर कुन शिष्टाचार कुन सदस्यलाई कुन समयमा गर्न सकिन्छ, कक्षामा छलफल गराउने,	- तिम्रो घरमा को को सदस्यहरू छन्? - तिमीसंग उनीहरूको नाता के हो? - बुबालाई कस्तो शिष्टाचारको शब्द प्रयोग गर्छौ? - दाजुभाइलाई कस्तो शिष्टाचारको शब्द प्रयोग गर्न सकिन्छ?	३०	
	२. स्थानीय धर्महरूको नाम बताउन	स्थानीय धर्महरू: - आफ्नो परिवारले मान्ने धर्म - साथीहरूको परिवारले मान्ने धर्म - छिमेकीहरूको धर्म - स्थानीय धर्महरू	- प्रत्येक विद्यार्थीको परिवारमा मानिने धर्महरू सेतोपाटीमा टिप्ने - एक विद्यार्थीले अर्को व्यक्तिलाई तिम्रो धर्म कुन हो भनी सोध्न लगाई पहिचान गराउने - विद्यार्थीलाई तिम्रो छिमेकमा कुनकुन धर्म मान्ने मानिसहरू बसोवास गर्छन् भनी प्रश्न गर्ने र टिप्न लगाउने - स्थानीय तहमा मानिने प्रमुख धर्महरूको नाम बताउने	- तिम्रो परिवारले मनाउने धर्म कुन हो? - तिम्रो साथीहरूले मनाउने धर्महरू कुनकुन हुन्? - तिम्रो समुदायमा कुनकुन धर्म मान्ने मानिसहरू बसोबास गर्छन्? - तिम्रो स्थानीय तहमा मानिने प्रमुख धर्महरू कुनकुन हो?		

	३. स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम बताउन	स्थानीय चाडपर्वहरू: - आफ्नो परिवारले मनाउने चाडहरू - छिमेकीले मनाउने चाडहरू - स्थानीय चाडपर्वहरू	- तिमी कुनकुन चाड मनाउछौ भनी सोध्ने - छिमेकीले मनाउने चाडहरूको बारेमा कक्षामा भन्न लगाउने - स्थानीय रुपमा मनाइने प्रमुख चाडहरूको सूचि तयार पारी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ।	- तिमी कुनकुन चाड मनाउछौ? - तिम्रो छिमेकीले मनाउने चाड र तिमीले मनाउने चाडहरू एकै हुन्? - तिम्रो स्थानीय तहमा मानिने प्रमुख चाडहरू कुनकुन हो?		
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरात(ात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	● पुरातात्विक सम्पदाको चिन्न र अर्थ बताउन ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन	● पुरातात्विक सम्पदा (त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, फटिक खम्बा, रानीपोखरी, नृसिहधाम, मुलपानी गुफा, जलेश्वरी)	● आफ्नो टोल, वडा भित्रका पुरातात्विक सम्पदाको चित्र देखाइ अर्थ र सामान्य परिचय गराउन ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गराई अवस्था र महत्त्व छलफल गराउने ● सरसफाइ, पालो पर्खने, त्यसलाई जोगाउन के-के गर्नुपर्छ भनी छलफल गराउने ।	● पुरातात्विक सम्पदाको २ ओटा नाम सोध्ने, ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम भन ● त्यसलाई जोगाउन के गर्नुपर्छ ?	२०	
६. स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	● बाढी र पहिरोको परिचय दिन ● हातमुख धुने बानीको विकास गर्न ● ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	● स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) ● स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (हात मुख धुने) ● ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङ)	● ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अवलोकन गराउने, अर्थ बताउने र सो अनुसार प्रयोग गर्न सिकाउने, ● प्राकृतिक प्रकोपहरू बाढी र पहिरोको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने ● सम्भव भएमा बाढी र पहिरो आएको ठाउँमा भ्रमण गराउने ● हात मुख धुने तरिका सिकाउने	● ट्राफिक लाइटमा कुन बत्तीको काम के हुन्छ ? ● जेब्रा क्रसिङ किन प्रयोग गर्नुपर्छ ? ● बाढी र पहिरोको अर्थ बताउ । ● हात मुख धोएको अवलोकन ।	२५	

९.२ बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका कक्षा : २

क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	कार्य घण्टा	कै.
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	१. आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम बताई आफ्नो स्थायी ठेगाना बताउन	मेरो ठेगाना - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाका वडाहरू - स्थायी ठेगाना	- त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको सूचि प्रदर्शन गर्ने, - आफू रहेको र विद्यालय रहेको वडा नम्बर र अन्य वडाहरूको नाम र तिनीहरूको केन्द्र बताउने - आफ्नो स्थायी ठेगाना लेखी उस्तै प्रकारले विद्यार्थीहरूलाई पनि उनीहरूको स्थायी ठेगाना लेख्न प्रेरित गर्ने र त्यसका लागि सहजीकरण गर्ने	- तिम्रो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरू कुन कुन हुन् ? - वडा कार्यालयहरू कहाँ कहाँ छन्? - तिम्रो विद्यालयको ठेगाना के हो ? - तिम्रो स्थायी ठेगाना बताऊ ।	२५	
	२. नेपालको मानचित्रमा आफ्नो जिल्ला, गाउँपालिका र वडाको पहिचान गर्न ।	नेपालको नक्सा र मेरो घर - नेपालको नक्सा - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा	- नेपालको प्रशासनिक नक्सा प्रदर्शन गर्ने - उक्त नक्सामा धादिङ जिल्ला कहाँ पर्दछ भनी विद्यार्थीलाई खोज्न लगाउने । - वडाहरू छुट्टिएको त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरी आफ्नो घर रहेको र विद्यालय रहेको वडा छान्न लगाउने	- नेपालको नक्सामा धादिङ कहाँ पर्दछ ? - धादिङ जिल्ला कुन प्रदेश अन्तर्गत पर्दछ? - तिम्रो गाउँपालिकामा कति वटा वडाहरू छन्? - तिम्रो वडा कुन हो र गाउँपालिकामा कहाँ रहेको छ ?		
	३. आफ्नो टोलमा भएका सरकारी एवं संस्थागत कार्यालयहरूको नाम र प्रमुख सेवा बताउन	मेरो टोलमा रहेको सरकारी एवं सस्थागत कार्यालय र तिनका प्रमुख सेवा - आफ्नो टोलमा रहेका सरकारी कार्यालयहरू र तिनीहरूको प्रमुख सेवा	- आफ्नो टोलमा रहेका सरकारी कार्यालयहरू विद्यार्थीलाई सोधी उनीहरूको प्रतिक्रियालाई पाटीमा टिप्दै जाने, उनीहरूले छुटाएका कार्यालयहरू पछि शिक्षकले थपिदिने ।	- तिम्रो टोलमा रहेका प्रमुख सरकारी कार्यालयहरू के-के हुन्? - तिम्रो टोलमा रहेका प्रमुख संस्थाहरू के-के हुन्?		

		- आफ्नो टोलमा रहेका संस्थागत कार्यालय र तिनीहरूको प्रमुख सेवा	- ती कार्यालयले प्रदान गर्ने प्रमुख सेवा (कम्तिमा एउटा) बताइदिने । - आफ्नो टोलमा रहेका संस्थागत कार्यालयहरू विद्यार्थीलाई सोधी उनीहरूको प्रतिक्रियालाई पाटीमा टिप्दै जाने, उनीहरूले छुटाएका कार्यालयहरू पछि शिक्षकले थपिदिने । - ती कार्यालयले प्रदान गर्ने प्रमुख सेवा (कम्तिमा एउटा) बताइदिने ।	- विद्यालयको प्रमुख सेवा के हो? - वडा कार्यालयबाट गर्न सकिने कुनै २ सेवाहरू के-के हुन्?		
२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेतीको परिचय	● आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारीहरूको सूची बनाउन ● सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न	● हाम्रो करेसाबारी ● आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारी ● बाल गीत ● तरकारी खेतीको नमूना परियोजना कार्य	● विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर र छिमेकमा लगाइएका तरकारीहरूको अवलोकन गर्न लगाई सूची तयार गर्न लगाउने र पालैपालो उनीहरूलाई भन्न लगाउने ● तरकारीको नाम र काम झल्कने गीत गाउने ● तरकारी खेतीको नमूना परियाजना कार्य गराउने	● आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारीहरूको नाम भन । ● सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन अवलोकन गर	४० (८)	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	● आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजारको सूची बनाउन र काम बताउन	● तरकारी खेती गर्ने औजार (ज्यावल्स) र तिनीहरूको काम ● आफ्नो घर र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजार जस्तै : कोदालो, कुटो, हँसिया आदि ।	● विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेती गर्ने औजार (ज्यावल्स) देखाएर तिनका काम समेत बताउने ● आफ्नो घरमा र छिमेकमा भएका तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तैः कोदालो, कुटो, हँसियाको चित्र देखाई छलफल गराउने ● औजारको प्रयोगको अभिनय गराउने	ञ्आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने कुनै ५ ओटा औजारको सूची बनाउ र काम बताउ ।	(८)	

२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	● तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन ● दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरू बताउन ● मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा बताउन	● तरकारी खेतीलाई जोगाउन काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट बारबन्देज ● तरकारी र हाम्रो स्वास्थ्यः दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरू ● मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग	● विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोग जो गाउने उपाय बताउने र त्यस्ता ठाउँहरूको अवलो कन गराउने ● दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरूबारे टिपोट गरी छलफल गराउने ● मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा छलफल तथा अवलो कन गराई बताउने	● तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउ । ● दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौ ष्टिक तत्वहरू के-के हुन् ? ● मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग किन गर्नुपर्छ ?	(८)	
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	● कीरा फट्याङ् ग्राबाट तरकारी कोनास हुन्छ भनी बताउन ● जैविक रोगजन्य कारण र अजै विक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन ● रोग तथा कीरा को रोकथाम गर्ने उपाय	● कीरा फट्याङ् ग्राबाट तरकारीको हुने नाश ● तरकारीमा लाग्ने रोगहरू ● रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने उपाय	● विद्यार्थीहरूलाई हानिकारक कीरा फट्याङ् ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी छलफल गरी बताउने र अवलोकन गराउने ● रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने उपायबारे प्रश्नोत्तर गराउने	● केबाट तरकारी को नास हुन्छ ? ● जैविक रोगजन्य कारण भनेको के हो? ● जैविक र अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग कसरी लाग्छ? ● रोग तथा कीरा को रोकथाम गर्ने २ ओटा उपाय भन ।	(८)	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	● ताजा तरकारीको फाइदा बताउन र बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन ● मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारी को नाम बताउन	● करेसाबारीको महत्त्व ● ताजा तरकारीबाट हुने फाइदा र तर कारीको बिक्री ● मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारी	● विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफलद्वारा ताजा तर कारी खानाले हुने फाइदा बारे छलफल गराउने ● बढी भएको तरकारी बेच्नुपर्छ भनी बताउने ● नजिकको तरकारी पसलको अवलोकन गराउने	● ताजा तर कारी तथा फलफूलबाट के फाइदा हुन्छ ? ● मौसमअनुसार र बेमौसमी तर कारीको नाम बताउ ।	(८)	

			● तरकारी बेचेको अभिनय गराउने ● मौसम अनुसार र बेमौसमी तरकारीको अवलोकन तथा छलफल गराउने ● कोठेपद प्रतियोगिता गराई फलफूल तथा तरकारीको नाम पहिचान गराउने ।			
३.पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	● आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका पशुहरूको सूची बनाउन ● पशुपालनबाट हुने कुनै ४ ओटा फाइदा बताउन	● आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका पशुहरू ● पशुपालन व्यवसायबाट हुने फाइदा	● पालैपालो आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने र टिपोट गराई छलफल गराउने, चित्रहरू देखाइ पहिचान गराउने ● पशुपालनबाट हुने फाइदा बारे चित्रात्मक छलफल गराउने र निचोड निकाल्ने । ● समुदायमा रहेका कुखुरा पालन, बंगुर पालन, माछा पालन, बाखा पालन, गाई पालन, मौरी पालन व्यवसायको अवलोकन गराई छलफल गराउने ।	● आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउ । ● पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउ ।	२०	
४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	१. आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण गर्न ।	मेरो समुदाय र व्यवहार: - छिमेकी सदस्यहरूको नाम - समुदाय भित्रका सदस्यहरूसंगको नाता जस्तै दाजु, भाइ, दिदी, बहिनी, हजुरबा, हजुरआमा, काका, काकी, अङ्कल, आन्टी, ठुलाबा, ठुलीआमा, मामा, माइजू, सानीमा, सानुबा आदि	- प्रत्येक विद्यार्थीलाई छिमेकीका सदस्यहरूको नाम सोधेर सेतोपाटीमा टिप्दै जाने । - सो काम उनीहरूलाई कापीमा टिप्न लगाउने, आवस्यक स्थानमा शिक्षकले सहजीकरण गरिदिने । - टिपिएका नामसंगको नाता टिप्दै जाने र उनीहरूलाई पनि टिप्न प्रेरित गर्ने ।	- तिम्रो छिमेकीमा को को सदस्यहरू छन्? - तिमीसंग उनीहरूको नाता के हो? - अङ्कललाई कस्तो शिष्टाचार को शब्द प्रयोग गर्छौ? - मामा-माइजूलाई कस्तो शिष्टाचार को शब्द प्रयोग गर्न सकिन्छ?	३०	

		- समुदाय भित्रका सदस्यहरूसंग गरिने सम्बोधन जस्तै: नमस्कार, ढोग, दर्शन, good morning, good afternoon, good evening, good night आदि	- समुदायका सदस्यहरूसंग गरिने विभिन्न शिष्टाचारहरू टिपेर कुन शिष्टाचार कुन सदस्यलाई कुन समयमा गर्न सकिन्छ, कक्षामा छलफल गराउने,			
	२. स्थानीय जातजातीहरूको नाम भनन	स्थानीय जातजातीहरू: - आफ्नो परिवारको जात - साथीहरूको जात - छिमेकीहरूको जात - स्थानीय जातजातीहरू	- प्रत्येक विद्यार्थीको जात र थर सोधेर सेतोपाटीमा टिप्दै जाने - सबै विद्यार्थीहरूलाई सो टिपोट टिप्न लगाउने - विद्यार्थीलाई तिम्रो छिमेकमा कुन-कुन जातका मानिसहरू बसोवास गर्छन् भनी प्रश्न गर्ने र टिप्न लगाउने ● स्थानीय तहमा बसोवास गर्ने प्रमुख जातजातीहरूको नाम बताउने	- तिम्रो थर के हो? - तिम्रो साथीहरूको थर के-के रहेछ? - तिम्रो समुदायमा कुनकुन जातका मानिसहरू बसोबास गर्छन? - तिम्रो स्थानीय तहमा कुनकुन जातजातीका मानिसहरू बसोबास गर्छन्?		
	३. माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न	माटाका भाँडाकुँडाहरू: - माटोको बिभिन्न भाँडाहरूको नाम जस्तै: हाँडी, गाग्री, करुवा, दियो, आदि ● माटोको बिभिन्न भाँडाहरूको काम	- स्थानीय स्तरमा बनाइने तथा उपलब्ध हुने माटाका विभिन्न भाँडाकुँडाहरू प्रदर्शन गरी प्रत्येकको नाम र काम सहितको परिचय दिने । ● विद्यार्थीहरूको घरमा भएका माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र त्यसको काम टिप्न लगाउने	- कुनै ५ माटाका भाँडाकुडाको नाम भन । - हाँडी के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ? - दियो के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ?		

५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित अर्थ बताउन • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन,	• पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित अर्थ र परिभाषा • आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदा र तिनका विशेषता	• आफ्नो टोल, वडा भित्रका पुरातात्विक सम्पदाको चित्र देखाई अर्थ र सामान्य परिचय गराउन • आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गराई अवस्था र महत्त्व छलफल गराउने • त्यसलाई जोगाउन के-के गर्नुपर्छ भनी छलफल गराउने ।	• पुरातात्विक सम्पदाको २ ओटा नाम सोध्ने, • आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम भन । • त्यसलाई जोगाउन के गर्नुपर्छ ?	२०	
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	• बाढी र पहिरो को परिचय दिन, यसका कारणहरूको खोजी गर्न • सफासंग हातमुख धुने नङ काट्ने, दाँत माझ्ने बानीको विकास गर्न • ट्राफिक लाइट, सडकका संकेत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (सफासंग हात मुख धुने, नङ काट्ने, दाँत माझ्ने)) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेत र जेब्रा क्रसिङ)	• ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अवलोकन गराउने, अर्थ बताउने र सो अनुसार प्रयोग गर्न सिकाउने, • प्राकृतिक प्रकोपहरू बाढी र पहिरोको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने • सम्भव भएमा बाढी र पहिरो आएको ठाउँमा भ्रमण गराउने • उक्त ठाउँमा पहिरो आउनुका कारणहरू खोजी गर्ने गराउने • नदीमा बाढी आउनुका कारणहरूको खोजी गर्ने गराउने • हात मुख धुने, नङ काट्ने, दाँत माझ्ने तरिका सिकाउने	• ट्राफिक लाइटमा कुन बत्तीको काम के हुन्छ ? • जेब्रा क्रसिङ किन प्रयोग गर्नुपर्छ ? • बाढी र पहिरोको अर्थ बताउ । • बाढी आउनुका कारणहरू केके हुन्? • पहिरो जानुका कारणहरू केके हुन्? • हात मुख धोएको नङ काटेको, दाँत माझेको अवलोकन ।	२५	

९.३ बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका कक्षा : ३

क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	कार्य घण्टा	कै.
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	१. आफ्नो गाउँपालिकासंग जोडिएका अन्य स्थानीय तहहरूको नाम बताउन,	मेरो छिमेकी पालिकाहरू - धादिङ जिल्लामा रहेका पालिकाहरू - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा सिमाना जोडिएका पालिकाहरू	- धादिङ जिल्लाका पालिकाहरूको सूचि प्रदर्शन गर्ने, - पालिकाहरूको नाम मिलाएर कबितात्मक/कथात्मक शैलिमा वाचन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई त्यसको अनुशरण गराउने । - धादिङ जिल्लाको नक्सा प्रदर्शन गरी त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकासंग सिमाना जोडिएका पालिका हरू पहिचान गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहयोग गर्ने ।	- तिम्रो जिल्लामा कति वटा पालिकाहरू/स्थानीय तहहरू छन्? - तिम्रो छिमेकी पालिकाहरू कुन कुन हुन्?	२५	
	२. आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय तथा विभिन्न संघ संस्थाको नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन ।	मेरो वडामा रहेका संघ संस्थाहरू र तिनको ठेगाना - विद्यालय रहेको वडामा रहेका सरकारी कार्यालयहरू - विद्यालय रहेको वडामा रहेका विभिन्न संघ संस्थाहरू	- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको वडामा कुन कुन सरकारी कार्यालयहरू देखेका छौ भनी प्रश्न गर्ने, उनीहरूको प्रतिक्रियालाई सेतोपाटीमा टिप्दै जाने, सबै कार्यालयको नाम आउन नसके शिक्षकले थपिदिने । - ती कार्यालयहरू कुन ठाउँमा रहेका छन् भनी सोधेर त्यसको ठेगाना बताउन सहयोग गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको वडामा कुन कुन संघ संस्थाहरू देखे का छौ भनी प्रश्न गर्ने, उनीहरूको प्रतिक्रियालाई सेतोपाटीमा टिप्दै जाने, सबै कार्यालयको नाम आउन नसके शिक्षकले थपिदिने ।	- तिम्रो वडामा कुन कुन सरकारी कार्यालयहरू छन्? - ती कार्यालयहरू कहाँ-कहाँ छन् ? - तिम्रो वडामा कुन कुन संघ संस्थाहरू छन्? - ती संघ संस्थाहरू कहाँ-कहाँ छन्?		

	३. स्थानीय स्तरमा रहेका प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन ।	मेरो स्थानीय तहमा रहेका प्राकृतिक स्रोतहरू - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका नदी तथा खोलानालाहरू - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका बनजंगलहरू - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका खानीहरू	- त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका नदी तथा खोलानालाहरूको नाम संकलन गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्ने - त्रिपुरासुन्दरी गाउँ पालिकामा रहेका बनजंगलहरूको नामको सूचि तयार पारी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खानीहरूको नाम तथा खानी रहेको स्थानको सूचि बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने	- तिम्रो गाउँपालिकामा रहेका नदीहरू के-के हुन्? - तिम्रो गाउँपालिकामा रहेका वनजंगलहरू के-के हुन्? - तिम्रो गाउँपालिकामा रहेका खानीहरू के-के हुन्?		
२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेतीको परिचय	● स्थानीय र अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन ● तरकारीको वर्गीकरण गर्न (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने)	● स्थानीय र अन्य जातका तरकारीहरू ● तरकारीको वर्गीकरण गर्न (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने)	● विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय किसानसँग अन्तरक्रिया गराउने ● त्यहाँ कुन-कुन जातका तरकारी पाइन्छन् भनी सोधेर टिपोट गराउने ● तरकारीको अवलोकन गराउने र वर्गीकरण गर्न लगाउने (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने) ● तरकारीको नाम सम्बन्धी बिङ्गो खेल खेलाउने	प्रश्नोत्तर र अवलोकन गरेर, खेल खेलाएर, परियोजना कार्य	४० (८)	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	● तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजार को नाम र काम बताउन	● स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजार जस्तै: कोदालो कुटो, हँसिया, हजारी आदि । ● आधुनिक कृषि औजार र तिनको प्रयोग	● विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय समुदायमा पाइने तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तै: कोदालो, कुटो, हँसियाको चित्र देखाई छलफल गराउने र कामबारे स्पष्ट पार्ने ● आधुनिक कृषि औजार र तिनको प्रयोगबारे चित्र तथा अवलोकनबाट स्पष्ट पार्ने प्रयोग सम्बन्धी अभिनय गराउने ● बाल गीत गाउने	प्रदर्शन र छलफल तथा अभिनय गरेर, चित्र बनाई नामाकरण र काम लेख्न लगाउने	(८)	

२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी बताउन • नमूना तरकारी खेती गरेर संरक्षण गर्न र तरिका बताउन	तरकारी खेतीलाई बार बन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी परियोजना कार्य	• विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेतीलाई जोगाउन वरिपरि बारबन्देज लगाएका ठाउँहरूको अवलोकन गराउने र छलफल गराउने • नमूना तरकारी खेती गरेर संरक्षण गर्न र तरिका बताउन • गोडमेल, मलजल, र फोहोर व्यवस्थापनबारे क्रियाकलाप गराउने र निष्कर्ष निकाल्ने	प्रदर्शन, छलफल र अवलोकन गराएर, परियोजना कार्य	(८)	
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	• तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरू र उपचार गने तरिका बताउन	• तरकारीमा लाग्ने रोगहरू र उपचार • रोग लागेका तरकारीका बिरुवाहरू जस्तै: नसप्रने, मर्ने आदि	• विद्यार्थीहरूलाई रोग लागेका तरकारीका बिरुवाहरू भएको ठाउँमा लगेर अवलोकन गराउने र त्यसको उपचार गर्न के-के गर्नुपर्छ भनी बताइदिने • तरकारीमा लाग्ने रोगहरूको पहिचान गर्ने र उपचारको क्रियाकलाप गराउने	अवलोकन र प्रश्नोत्तर गरेर, तरकारीमा लाग्ने रोगहरूको पहिचान गराएर	(८)	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	• करेसाबारीको महत्त्व बताउन	• तरकारी खेतीको महत्त्व • तरकारी खेतीबाट खान, आय-आर्जन र फुर्सदको सदुपयोग (बिहान, बेलुकी काम गर्न सकिने)	• विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफलद्वारा तरकारी खेतीबाट खान, आय-आर्जन गर्न र बिहान बेलुका र फुर्सदको समयमा तरकारी खेती गर्न सकिने बारे छलफल गराई बताइदिने • तरकारी तथा फलफूल बेचेको अभिनय गराउने • साग बहादुर र भात बहादुरको चित्र देखाउँदै नियमित रुपमा तरकारी तथा फलफूलको प्रयोगमा जोड दिने	छलफल र प्रश्नोत्तर गराएर, अभिनय	(८)	

३.पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	● आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य पक्षहरू बताउन ● पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	● आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय ● पशुपालनको व्यवसायको महत्त्व	● पालैपालो आफ्नो समुदाय र वडा भित्र पालिएका घरपालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने र टिपोट गराई छलफल गराउने, चित्रहरू देखाई पहिचान गराउने ● पशुपालनबाट हुने फाइदा बारे चित्रात्मक छलफल गराउने र निचोड निकाल्ने । ● वडा भित्र रहेका कुखुरा पालन, बंगुर पालन, माछा पालन, बाखा पालन, गाई पालन, मौरी पालन व्यवसायको अवलोकन गराई छलफल गराउने ।	● आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका कुन कुन पशुपालन व्यवसाय देखेका छौ ? ● पशुपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य पक्षहरू के-के हुन् ? ● पशुपालन व्यवसायको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउ ।	२०	
४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१.त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	१. असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न	असल बानी र खराब बानीहरू: -मेरो बानीहरू -असल बानीहरू -खराब बानीहरू	- तिम्रो घर तथा विद्यालय का बानीहरू के-के छन् भनी प्रश्न गरी उनीहरूलाई आफ्ना बानीहरू सबैसामु व्यक्त गर्न लगाउने, आवश्यक परे बानीसंग सम्बन्धित विभिन्न प्रश्नहरू गर्ने, जस्तै तिमी बिहान कति बजे उठ्छौ, त्यसपछि के गर्छौ, खाना खानु अघि हात धुन्छौ? आदि । - कस्ता बानीहरू असल बानी हुन् भनी कक्षामा छलफल गराउने र असल बानीलाई अनुशरण गर्न प्रेरित गर्ने - कस्ता बानी खराब बानीहरू हुन् भनी कक्षामा छलफल गराउने र खराब बानीलाई छाड्नका लागि प्रेरित गर्ने ।	- तिम्रो कुनै ५ बानीहरू के-के छन्? - असल बानीहरू के-के हुन्? - खराब बानीहरू के-के हुन्?	३०	

	२. स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न	स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरू: ● स्थानीय स्तरमा रहेका बिभिन्न धर्मका आस्थाका केन्द्रहरू जस्तै मन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, चौतारा, पाटीपौवा, सत्तल, आदीको परिचय	- स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाहरूको भ्रमण गरी तिनका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई जानकारी गराउन सकिने । ● स्थानीय स्तरमा भएका धार्मिक स्थलहरूको नाम संकलन गर्ने,	- तिम्रो समुदायमा कुनकुन धार्मिक स्थलहरू छन्? - त्रिपुरासुन्दरी गा.पा. भित्र रहेका धार्मिक स्थलहरू के-के हुन्?		
	३. विभिन्न भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्न	विभिन्न भाषा र भेषभूषा: - स्थानीय भाषाहरू ● स्थानीय भेषभूषाहरू	- तिमी कुन भाषा बोल्छौ? भनी प्रश्न गर्ने, तिम्रो वरपरका मानिसहरू कुन भाषा बोल्छन् भनी प्रश्न गर्ने, - स्थानीय रुपमा बोलिने भाषाहरूको सूचि तयार पार्ने - तिमी कुन कुन पोसाक लगाउछौ, तिम्रो घरका मानिसहरू कस्ता कस्ता कपडा लगाउछन् भनी प्रश्न गर्ने र प्राप्त उत्तर लाई सेतोपाटीमा टिप्दै जाने ● स्थानीय रुपमा प्रयोग गरिने विभिन्न प्रकारका भेषभूषाको सूचि तयार पारी विद्यार्थीहरूलाई सो टिप्न लगाउने ।	- तिमी कुन भाषा बोल्छौ? - तिम्रो समुदायका मानिसहरू कुनकुन भाषा बोल्छन्? - स्थानीय रुपमा बोलिने भाषाहरू के-के छन्? - तिमीले लगाउने पोसाकहरू के-के हुन्? - तिम्रो परिवार का मानिसहरूले कुन कुन प्रकार का पोसाकहरू लगाउने गर्दछन्? - स्थानीय रुपमा प्रयोग गरिने पोसाकहरू के-के छन्?		
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपा लिकाभित्र रहे का पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	● पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित परिभाषा दिन ● आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमेकी वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलो कन गरी पहिचान गर्न र सोबारे सामान्य जानकारी दिन,	● पुरातात्विक सम्पदाको परिचय ● आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमे की वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाहरू	● ऋाफ्नो टोल, वडा भित्रका पुरातात्विक सम्पदाको चित्र देखाई अर्थ र सामान्य परिचय गराउन ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गराई अवस्था र महत्त्व छलफल गराउने ● त्यसलाई जोगाउन के-के गर्नुपर्छ भनी छलफल गराउने ।	● पुरातात्विक सम्पदाको २ ओटा नाम सोध्ने, ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम भन । ● त्यसलाई जो गाउन के गर्नुपर्छ ?	२०	

६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	• बाढी र पहिरोको परिचय दिन, यसबाट बच्न गर्न सकिने उपायहरूको खोजी गर्न • सफासंग नुहाउने बानीको विकास गर्न • ट्राफिक लाइट, सडकका संकेत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	• स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (बाढी र पहिरो) • स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (सफासंग नुहाउने) • ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेत र जेब्रा क्रसिङ)	• ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अवलोकन गराउने, अर्थ बताउने र सो अनुसार प्रयोग गर्न सिकाउने, • प्राकृतिक प्रकोपहरू बाढी र पहिरोको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने • सम्भव भएमा बाढी र पहिरो आएको ठाउँमा भ्रमण गराउने • पहिरोबाट बच्नका लागि गर्न सकिने उपायहरू कक्षामा छलफल गराउने • बाढीबाट बच्नका लागि गर्न सकिने उपायहरू कक्षामा छलफल गराउने • नुहाउने तरिका सिकाउने	• ट्राफिक लाइटमा कुन बत्तीको काम के हुन्छ ? • जेब्रा क्रसिङ किन प्रयोग गर्नुपर्छ ? • बाढीबाट बच्न का लागि के कस्ता साबधानी हरू अपनाउन सकिन्छ ? • नुहाएको अवलोकन ।	२५	

९.४ बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका कक्षा : ४

क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	कार्य घण्टा	कै.
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सामान्य परियच दिन । २. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्या र भौगोलिक अवस्थिति बताउन ।	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय - परिचय - सिमाना - क्षेत्रफल - जनसंख्या भौगोलिक अवस्थिति	- गाउँपालिकाको सामान्य परिचय दिन सिकाउने, - गाउँपालिकाको सिमानाको बारेमा प्रस्ट पार्ने - गाउँपालिकाको क्षेत्रफल को बारेमा प्रस्ट पार्ने - गाउँपालिकाको जनसंख्याको बारेमा प्रस्ट पार्ने - गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिका बारेमा बताउने ।	- तिम्रो गाउँपालिकाको परिचय देऊ । - तिम्रो गाउँपालिकाको सिमानामा के-के छन्? - तिम्रो गाउँपालिकाको क्षेत्रफल कति छ? - तिम्रो गाउँपालिकाको जनसंख्या कति छ? - तिम्रो गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति बताऊ	२०	

	३. धादिङ जिल्लाका १३ स्थानीय तहहरूको नाम बताउन	धादिङ जिल्लाका स्थानीय तहहरू	- धादिङ जिल्लाका १३ स्थानीय तहहरूको सूची बनाई कक्षामा प्रदर्शन गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई उक्त सूची सार्न लगाउने सम्भव भएसम्म १३ स्थानीयतहहरूको नाम समावेश हुने गरी लयात्मक शैलिमा कविता बनाई कक्षामा सुनाउने र विद्यार्थीहरूलाई त्यसको अनुशरण गर्न लगाउने ।	- तिम्रो छिमेकी पालिकाहरूको नाम के-के हो? - तिम्रो जिल्लामा कति स्थानीय तहहरू छन्? ती के-के हुन्?		
२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेतीको परिचय	● आफ्नो घर र छिमेकमा पाइने तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसमअनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने)	● तरकारी बालीको वर्गीकरण (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसमअनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने)	● विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर र छिमेकमा पाइने तरकारीका नमूना संकलन तथा अवलोकन गराउने ● तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न लगाउने (जस्तै : जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसमअनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने) र सोधेर टिपोट गराउने	आफ्नो घर र छिमेकमा पाइने तरकारी बालीको वर्गीकरण गर । (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे, जमिनमाथि फल्ने र जमिनमुनि फल्ने)	३५	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	● स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम र काम बताउन ● बीउ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका बताउन	● स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजारको जस्तै: कोदालो, कुटो, हँसिया, हजारी आदि ● बीउ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका	● विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय समुदायमा पाइने तरकारी खेती गर्ने औजारहरू जस्तै: कोदालो, कुटो, हँसियाको चित्र देखाई छलफल गराउने ● बीऊ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका बताउन नजिकैको नर्सरीमा अवलोकन गराई आफ्ना करेसाबारीमा वा विद्यालयको खाली जग्गामा तरकारीको बिउ जमाउने र बेर्ना तयार गर्न लगाइ अवलोकन तथा टिपोट गर्न लगाउने	● स्थानीय समुदायमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम र काम बताउ । ● बीउ जमाउने वा बेर्ना तयार गर्ने तरिका बताउ ।		

२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेती लाई बारबन्देज लगाउने तरिका बताउन बताउन • नर्सरी र कलमीको परिभाषा तथा तरिका बताउन	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाए मा हुने नोक्सानी • नर्सरी र कलमीको गर्ने तरिका	• विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेतीलाई जोगाउन वरिपरि बारबन्देज लगाएका ठाउँ हरूको अवलोकन गराउने र छलफल गराउने • नर्सरी र कलमीको गर्ने तरिका बारे छलफल गराउने र सामूहिक रुपमा गर्न लगाउने • नर्सरी र कलमीको अभ्यास व्यक्तिगत तथा समूहमा गराउने र तरिका बताउन लगाउने	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज लगाउने तरिका बताउ । • नर्सरी र कलमीको भनेको के हो ? • प्रदर्शन, छलफल र अवलोकन गराएर, परियोजना कार्य र प्रतिवेदन तयारी		
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	• जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मल पहिचान गर्न • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका बताउन	• जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मल • जैविक मल बनाउने तरिका • रासायनिक मलको फाइदा र बेफाइदा	• विद्यार्थीहरूलाई जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मलबारे छलफल तथा पहिचान गराउने • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिकाबारे अवलोकन गराउने र त्यस सम्बन्ध मा बताइदिने • कुहिने फोहरलाई खाल्डो मा कुहाएर मल बनाई प्रयोग गर्न अभिप्रेरित गराउने	• कुन कुन जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मल हुन्? • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका बताउ ।		
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	• हरियो सागपातको सूची बनाउन, • हरियो सागपातको फाइदा र महत्त्व बताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार्न, आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिन पहिचान गर्न • फलफूल खेतीका महत्त्व बताउन	• हरियो सागपातको महत्त्व • फलफूल खेती (सूची, आवश्यक जमिन र फाइदा) • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलहरू	• विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफलद्वारा हरियो सागपातको सूची बनाउन लगाउने • यसको फाइदा र महत्त्व बारे छलफल गराई बताइदिने • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार्न, आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिन पहिचान गर्न र फलफूल खेतीका महत्त्व बताउने • यिनीहरूको नियमित प्रयो गमा जोड दिने	• हरियो सागपातको सूची बनाउ । • हरियो सागपातको फाइदा र महत्त्व बताउ । • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार ।		

३. पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	● आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बताउन ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण बताउन र रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय बताउन ● पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	● आफ्नो वडा र छिमेकी वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (वासस्थान, खाना र सरसफाइ को अवस्था) ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण र रोग लाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय ● पशुपालनको व्यवसायको महत्त्व	● आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बारे छलफल गराउने ● कक्षाकोठामा सो बारे देखेका र सिकेका अनुभव आदानप्रदान गर्ने । ● पशुपालनबाट हुने फाइदा बारे छलफल गराउने र निचोड निकाल्ने । ● समुदाय र वडाभित्र रहेका कुखुरा पालन, बंगुर पालन, माछा पालन, बाखा पालन, गाई पालन, मौरी पालन व्यवसायको अवलोकन गराई छलफल गराउने ।	● आफ्नो समुदायमा र नडा भित्र पालि एका घरपालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउ । ● वासस्थान कसतो हुनुपर्छ ? ● के-के कुरामा ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ ? ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण र रो गलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय के-के हुन् ? ● पशुपालनबाट हुने कुनै ५ ओटा फाइदा बताउ ।	१५	
४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१.त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	१. माइस्थानको जात्रा (न्वागिजात्रा)को बारेमा सामान्य जानकारी दिन	माइस्थानको जात्रा: - त्रिपुरासुन्दरी मन्दिरको परिचय - माइस्थानको जात्रा (न्वागिजात्रा)	- त्रिपुरासुन्दरी मन्दिरको सम्भव भएसम्म भ्रमण गराउने, - मन्दिरको परिचय, उत्पति, निर्माण तथा महत्त्वका बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने । - माइस्थानको जात्रा कहिले मनाइन्छ, किन मनाउने प्रचलन रहेको छ र कसरी मनाइन्छ भन्ने बारेमा शिक्षकले कक्षामा छलफल गरी बताइदिने ।	- त्रिपरासुन्दरीको मन्दिर कुन स्थान मा रहेको छ ? - तिम्रो स्थानीय तहको नाम कुन देवीको नामसंग मिल्छ? - माइस्थानको जात्रा कहिले र कहाँ मनाइन्छ? - माइस्थानको जात्रामा गरिने प्रमुख कार्यहरू के-के हुन्?	२५	
	२. हाम्रो संस्कृतिहरूका बारेमा सामान्य जानकारी दिन	हाम्रा संस्कृतिहरू: ● हाम्रा विभिन्न संस्कृतिहरू	- आफ्नो समुदायमा रहेका मानिसहरूको जात, धर्म, पेसा, प्रमुख चाडवाड, आदिको बारेमा बताइदिने, ● तिनीहरूको सूचि तयार पार्न लगाउने, आवश्यक सहजीकरण गरिदिने	- तिम्रो समुदायमा कुन कुन जातका मानिसहरू बसोबास गर्दछन्? - तिमीले मनाउने प्रमुख चाडहरू के-के हुन्?		

	३.स्थानीय मौलिकताहरूको सूचि तयार गर्न	स्थानीय मौलिकताहरू: ● हाम्रा विभिन्न मौलिकताहरू	● स्थानीय तहको पहिचान झल्कने तथा आफ्नोपन देखिने बिभिन्न रितिथिति, भाषा, खाना, पहिरन, उत्पादन, आदिका बारेमा छलफल गराई कक्षामा त्यसको प्रदिवेदन बनाएर प्रस्तुत गर्नमा सहजीकरण गर्ने	हाम्रा मौलिकताहरू झल्कने बस्तुहरू के-के छन्?		
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपा लिका भित्र रहे का पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	● पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरण सहित परिभाषा दिन र महत्त्व बताउन ● आफ्नो गाउँपा लिकाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी सूची तयार गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन	● पुरातात्विक सम्पदा र यसको महत्त्व ● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाहरू	● आफ्नो टोल, वडा भित्रका पुरातात्विक सम्पदाको चित्र देखाई अर्थ र सामान्य परिचय गराउन ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गराई अवस्था र महत्त्व छलफल गराउने ● त्यस्ता सम्पदालाई जोगाउन के-के गर्नुपर्छ भनी छलफल गराउने ।	● पुरातात्विक सम्पदाको २ ओटा नाम भन । ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम भन । ● त्यसलाई जोगाउन के गर्नुपर्छ ?	१५	
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	● भुकम्प र चट्याङको परिचय दिन तथा यसका कारणहरू बताउन ● व्यक्तिगत सरसफाइको पालना गर्न ● ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ, ट्राफिक नियम बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	● स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (भुकम्प र चट्याङ) ● स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (व्यक्तिगत सरसफाइ) ● ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)	● भुकम्प र चट्याङको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने ● भुकम्प र चट्याङ आउनुका कारणहरूबारे विद्यार्थीहरूलाई बत(इदिने ● व्यक्तिगत सरसफाइबारे कक्षामा विद्यार्थीहरूको सहभागितामा नाटक मञ्चन गराउने ● ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अवलोकन गराउने, अर्थ बताउने र सो अनुसार प्रयोग गर्न सिकाउने,	● भुकम्प र चट्याङ भनेको के हो? ● भुकम्प र चट्याङ आउनुका मुख्य कारणहरू के के हुन्? ● व्यक्तिगत सरसफाइ भनेको के हो? ● ट्राफिक लाइटमा कुन बत्तीको काम के हुन्छ ? ● जेब्रा क्रसिङ किन प्रयोग गर्नुपर्छ ?	१८	

९.५ बिषयवस्तुको विस्तृतीकरण तालिका कक्षा :५

क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन	कार्य घण्टा	कै.
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि बताउन	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नामाकरण त्रिपुरासुन्दरी भगवतिको उत्पति, गाथा, महत्त्व	- त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नामाकरण कसरी भयो भन्ने सन्दर्भ उल्लेख गर्ने - त्रिपुरासुन्दरी भगवति को उत्पति, गाथा, महत्त्वको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने - त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको ऐतिहासिक महत्त्वको बारेमा कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई बताउने	- त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नाम कसरी रहन गयो ? - त्रिपुरासुन्दरी भगवतीको मन्दिर कहाँ छ ?	२०	
	२. स्थानीय तह (त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका) को नक्सा बनाई वडाहरू छुट्याउन	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा	विद्यार्थीहरूलाई त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन सिकाई त्यसमा वडाहरू छुट्याउन सिकाउने	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको नक्सा बनाई वडाहरू छुट्याऊ ।		
	३. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका अन्तर्गत आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय, विभिन्न संघ संस्था, बैंक तथा वित्तीय संघ, स्वास्थ्य संस्थाको नाम र तिनीहरूको ठेगाना बताउन ।	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका अन्तर्गत आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न संस्थाहरू तथा तिनको ठेगाना - सरकारी कार्यालयहरू - विद्यालयहरू - विभिन्न NGO, INGO हरू - बैक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरू स्वास्थ्य संस्थाहरू	- आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न सरकारी कार्यालयहरू, विद्यालयहरू, NGO, INGO हरू बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू, स्वास्थ्य संस्थाहरू आदिको भ्रमण गराउने, त्यस्था विभिन्न संस्थाहरूको नाम र तिनिहरू रहेको स्थानको ठेगाना टिप्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने	- तिम्रो वडामा कति विद्यालयहरू छन्? - तिम्रो वडामा मानिसहरू विरामी भएमा कहाँ जान्छन्? तिम्रो वडामा रहेका NGO, INGO हरूको नाम भन ।		

२. तरकारी तथा फलफूल खेती २.१. तरकारी तथा फलफूल खेती को परिचय	• तरकारी बाली को वर्गीकरण गर्न (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे) • करेसाबारीको प्रयोग बताउन	• तरकारी बालीको वर्गीकरण (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसमअनुसार हिउँदे र बर्षे) • करेसाबारीको प्रयोग	• विद्यार्थीहरूलाई तरकारी का नमूना संकलन तथा अवलोकन गरी तरकारी बालीको वर्गीकरण गर्न लगाउने (जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे) र सोधेर टिपोट गराउने • करेसाबारीको प्रयोगबारे छलफल गराउने र अवलोकन गराउने तथा प्रयोगमा प्रेरित गराउने	• जरा खाने, फल खाने, पात खाने, डाँठ खाने र फूल खाने तथा मौसम अनुसार हिउँदे र बर्षे तरकारी तथा फलफूलका २ /२ ओटा नाम बताउ । • करेसाबारीको प्रयोग कसरी गर्नुपर्छ ?	३५	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	• घर र करेसाबारीमा तरकारी खेती गर्ने औजार (घरायसी र आधुनिक) को नाम र काम बताउन तथा हिफाजत गर्न • करेसाबारीमा खेती गर्ने तरिका (उद्देश्य बताउन) • घरायसी प्रयोग को लागि करेसाबारी बनाउने तरिका बताउन	• घर र करेसाबारी मा तरकारी खेती गर्ने औजार (घरायसी र आधुनिक) को नाम र काम तथा हिफाजत • करेसाबारीमा खेती गर्ने तरिका • घरायसी प्रयोगको लागि करेसाबारी बनाउने तरिका	• विद्यार्थीहरूलाई घर र करेसाबारीमा तरकारी खेती गर्ने औजार (घरायसी र आधुनिक) को नाम र कामे चित्र देखाई छलफल गराउने तथा हिफाजत गर्ने तरिका बताउने • करेसाबारीमा खेती गर्ने तरिका (उद्देश्य बताउने) • घरायसी प्रयोगको लागि करेसाबारी बनाउने तरिकाको अवलोकन, छलफल तथा अभ्यास गराउने • अवलोकन तथा टिपोट गर्न लगाउने र प्रतिवेदन बनाई पालैपालो भन्न लगाउने	• घर र करेसाबारी मा तरकारी खेती गर्ने २ /२ ओटा औजारका (घरायसी र आधुनिक) को नाम र काम भन । • ती औजारको हिफाजत कसरी गर्न सकिन्छ ? • करेसाबारीमा खेती कसरी गर्नुपर्छ ? • करेसाबारी किन आवश्यक छ ?		
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	• तरकारी खेती लाई संरक्षण गर्ने तरिका बताउने नर्सरी र कलमीको परिभाषा दिन र तरिका बताउन	• तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाए मा हुने नोक्सानी • नर्सरी र कलमीको गर्ने तरिका	• विद्यार्थीहरूलाई तरकारी खेतीलाई जोगाउन वरिपरि बारबन्देज लगाएका ठाउँहरूको अवलोकन गराउने र छलफल गराउने	• तरकारी खेतीलाई संरक्षण गर्ने तरिका बताउ • नर्सरी र कलमीको परिभाषा भन ।		

	• तरकारी खेती गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्षहरू (जग्गा छनोट र तयारी, नर्सरी ब्याड व्यवस्थापन तथा बीउ रोप्ने र बेर्ना उमार्ने तरिका बताउन	• तरकारी खेती गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्षहरू : (जग्गा छनोट र तयारी, नर्सरी ब्याड व्यवस्थापन तथा बीउ रोप्ने र बेर्ना उमार्ने तरिका	• नर्सरी र कलमीको गर्ने तरिका बारे छलफल गराउने र सामूहिक रुपमा गर्न लगाउने • तरकारी खेती गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्षहरू (जग्गा छनोट र तयारी, नर्सरी ब्याड व्यवस्थापन तथा बीऊ रोप्ने र बेर्ना उमार्ने तरिका बारे अवलो कन गराउने • छलफल तथा नोट टिपोट गराउने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्ने	• तरकारी खेती गर्दा ध्यान पुऱ्याउनुपर्ने पक्षहरू भन ।		
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	• जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल) को परिचय दिन र फाइदा बताउन • रासायनिक मलको पहिचान गर्न • रासायनिक मलको काम, फाइदा र बेफाइदा पत्ता लगाउन • रासायनिक मलको सट्टामा जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल) को प्रयोग गर्न • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका (खाल्डे तरिका, थुप्रो वा ढिस्के तरिका) बताउन	• जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल)को परिचय दिन र फाइदा • रासायनिक मलको काम, फाइदा र बेफाइदा • रासायनिक मल र जैविक मल बिच फरक • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका (खाल्डे तरिका, थुप्रो वा ढिस्के तरिका) • तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग र कीराको रोकथाम • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने जैविक रसादिको नाम र बनाउने तरिका	•विद्यार्थीहरूलाई जैविक मल (कम्पोष्ट मल) र रासायनिक मलबारे छलफल तथा पहिचान गराउने र फरक के रहेठ छलफल गराउने • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिकाबारे अवलोकन गराउने र त्यस सम्बन्ध मा बताइदिने • कुहिने फोहरलाई खाल्डो मा कुहाएर मल बनाई प्रयोग गर्न अभिप्रेरित गराउने • तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग र कीरा को रोकथाम बारे अवलो कन लघु भ्रमण गराउने, • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने जैविक रसादिको नाम र बनाउने तरिका बारे छलफल गराउन	• जैविक मल (प्राङ्गारिक मल, कम्पोष्ट मल, गोबर मल)को २ ओटा फाइदा भन । • रासायनिक मलको बेफाइदा के हुन्छ? • रासायनिक मल र जैविक मल बिच फरक के छ ? • कम्पोष्ट मल बनाउने तरिबताउ • तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोनाम भन । • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने जैविक रसादि कुन कुन होला ?		

	• तरकारी बालीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोग र कीराको रोकथाम बताउन • स्थानीय प्रविधिबाट बनाउन सकिने सकिने जैविक रसादिको नाम बताउन कीराक जैविक रसादि बनाउने तरिका बताउन • रासायनिक बिषादी भन्दा स्थानीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोग गर्न र जोड दिन	• स्थानीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोगका फाइदाहरू	• रासायनिक बिषादी भन्दा स्थानीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोगमा जोड दिने र फाइदाहरू बताउने र टिपोट गर्ने	• स्थानीय प्रविधिबाट तयार गरेको जैविक रसादि प्रयोगका २ ओटा फाइदाहरू के-के हुन् ?		
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	• हरियो सागपातको सूची बनाउन, • यसको फाइदा र महत्त्व बताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार्न, • आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिन पहिचान गर्न • फलफूल खेतीका महत्त्व बताउन	• हरियो सागपातको सूची बनाउन, • यसको फाइदा र महत्त्व (खाद्य महत्त्व, आर्थिक महत्त्व, औषधिको रुपमा महत्त्व) • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलहरू तथा तरकारी • आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिन पहिचान • फलफूल खेतीका महत्त्व	• विद्यार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफलद्वारा हरियो सागपातको सूची बनाउन लगाउने • यसको फाइदा र महत्त्व बारे छलफल गराई बताइदिने • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार्न लगाउने, • आवश्यक फलफूल खेतीको लागि जमिन पहिचान गराउन अवलोकन तथा प्रयोगात्मक कार्य गर्ने र नमूना खेती गर्ने • फलफूल खेतीका महत्त्व छलफल गराउने	• हरियो सागपातको सूची बनाउ । • यसको ३ ओटा फाइदा बताउ । • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने फलफूलको सूची तयार पार। • फलफूल खेतीको लागि कस्तो जमिन उपयुक्त हुन्छ ? • फलफूल खेतीका ३ ओटा महत्त्व बताउ ।		

३.पशुपालन व्यवसाय ३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (कुखुरा, गाई, बाखा, माछा, बंगुर पालन) को अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बताउन ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण बताउन र रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय बताउन ● पशुपालन व्यवसायको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (कुखुरा, गाई, बाखा, माछा, बंगुर पालन) को वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण तथा रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपाय ● पशुपालन व्यवसायको महत्त्व	● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पशुपालन व्यवसाय (कुखुरा, गाई, बाखा, माछा, बंगुर पालन) को अवलोकन गरी वासस्थान, खाना र सरसफाइको अवस्था बारे छलफल तथा अनुभव आदानप्रदान गराउने । ● पशुपालनबाट हुने फाइदा बारे छलफल गराउने र निचोड निकाल्ने । ● गाउँपालिकामा रहेका कुखुरा पालन, बंगुर पालन, माछा पालन, बाखा पालन, गाई पालन, मौरी पालन व्यवसायको अवलोकन गराई वासस्थान, खाना र सरसफाइका बारेमा छलफल गराउने । ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपायबारे प्रश्नोत्तर तथा छलफल गराउने । ● पशुपालन व्यवसायको कुनै ५ ओटा महत्त्व बारे प्रश्नोत्तर तथा छलफल गराउने ।	● तिम्रो गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य मुख्य पशुपालन व्यवसायहरू के-के हुन् ? ● पशुपालन व्यवसाय गर्दा कुनकुन कुरामा ध्यान दिनुपर्छ ? ● पशुपालनमा रोग लाग्नुका कारण के हाला ? ● रोगलाग्न नदिन अपनाउनु पर्ने उपायहरू के-के होलान् ? ● पशुपालन व्यवसायको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउ ।	१५	
४. कला, संस्कृति र रीतिरिवाज ४.१. त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	१. सोरठीनाचको बारेमा सामान्य जानकारी दिन	सोरठी नाच: - परिचय - महत्त्व	- सोरठी नाचको बारेमा परिचित गराई यसको महत्त्व, तथा आवश्यकता को बारेमा कक्षामा छलफल गराउने	- सोरठीनाच कुन जातीले मनाउने गर्दछ? - सोरठीनाच कुन भागमा बढी प्रचलित छ?	२५	
	२. हाम्रो विभिन्न परम्पराका बारे बताउन	हाम्रा परम्पराहरू: ● हाम्रा विभिन्न परम्पराहरू	● स्थानीय स्तरमा पहिले देखि चलिआएका बिभिन्न चालचलन तथा परम्पराका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने	तिम्रो समुदायका प्रमुख परम्पराहरू के-के हुन्?		

	३. सामाजिक विकृति र समाधानका उपायहरू खोजी गर्न	सामाजिक विकृति र समाधानका उपायहरू: ● सामाजिक विकृति र समाधानका उपायहरू	- समाजमा बिद्यमान बिभिन्न विकृतिहरूका बारेमा छलफल गराउने ● समाजमा रहेका विकृतिहरू हटाउन अपनाउन सकिने उपायहरूको बारेमा सुचि तयार पारी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गराउने	- तिम्रो समुदायमा रहेको सामाजिक विकृतिहरू के-के हुन्? - ती विकृतिहरू हटाउनका लागि कस्ता उपायहरू अपनाउन सकिन्छ?		
	४. हाम्रा उत्पादनहरूका बारेमा जानकारी दिन	हाम्रा स्थानीय उत्पादनहरू: हाम्रा स्थानीय उत्पादनहरू	- स्थानीय रुपमा उत्पादन हुने र भएका उत्पादनहरूको खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ● स्थानीय रुपमा उत्पादित सामग्रीहरूको सूचि तयार पारी प्रदर्शन गराउने	- तिम्रो समुदायमा उत्पादित स्थानीय उत्पादनहरूको सूचि तयार पार		
५. पुरातात्विक सम्पदा ५.१ त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	● पुरातात्विक सम्पदाको महत्त्व बताउन र संरक्षणका उपाय बताउन ● आफ्नो गाउँ पालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी सो को अवस्थाबारे जानकारी लिन र आफ्ना परिवार र छिमेकीलाई बताउन	● पुरातात्विक सम्पदाको महत्त्व संरक्षणका उपायहरू ● आफ्नो गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवस्था	● आफ्नो टोल, वडा भित्रका पुरातात्विक सम्पदाको चित्र देखाइ अर्थ र सामान्य परिचय गराउन ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गराई अवस्था र महत्त्व छलफल गराउने ● त्यसलाई जोगाउन के-के गर्नुपर्छ भनी छलफल गराउने ।	● पुरातात्विक सम्पदाको २ ओटा नाम भन । ● आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम भन । ● त्यसलाई जोगाउन के गर्नुपर्छ ?	१५	
६. स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	● भुकम्प र चट्याङ आउनुका कारणहरू बताई यसबाट बच्न अपनाउन सकिने पूर्वसावधानीहरू बताउन	● स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप (भुकम्प र चट्याङ) ● स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना (वातावरणीय सरसफाइ)	● ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अवलोकन गराउने, अर्थ बताउने र सो अनुसार प्रयोग गर्न सिकाउने, ● भुकम्प र चट्याङको बारेमा कक्षामा छलफल गराउने	● ट्राफिक लाइटमा कुन बत्तीको काम के हुन्छ ? ● जेब्रा क्रसिङ किन प्रयोग गर्नुपर्छ ? ● भुकम्प र चट्याङ किन आउछन् ?	१८	

	● वातावरणीय सरसफाइको बारे जानकारी लिई सचेत रहन ● ट्राफिक लाइट, सडकमा र ाखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ, ट्राफिक नियम बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्दै परिवार र समुदायमा सचेतना जगाउन	● ट्राफिक नियम (ट्राफिक लाइट, सडकका संकेतहरू र जेब्रा क्रसिङ)	● भुकम्प र चट्याङ आउनुका कारणहरूबारे विद्यार्थीहरूलाई बताइदिने ● भुकम्प र चट्याङबाट बच्नका लागि अपनाउन सकिने पूर्वसावधानीहरूका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने ● वातावरणीय सरसफाइ बारे कक्षामा विद्यार्थीहरूको सहभागितामा नाटक मञ्चन गराउने	● भुकम्प र चट्याङबाट कसरी जोगिन सकिन्छ? ● वातावरणीय सरसफाइ भनेको के हो ? ● वातावरणीय सरसफाइका महत्वहरू केके छन्?		

!)= ljifoIf[/ lyd cg';f/sf] cg'dflgt sfo{306fsf] ;dli6ut tflnsf

सि.नं.	क्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५
१	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय,	२५	२५	२५	२०	२०
२	तरकारी तथा फलफूल खेती	४०	४०	४०	३५	३५
३	पशुपालन व्यावसाय,	२०	२०	२०	१५	१५
४	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज	३०	३०	३०	२५	२५
५	पुरातात्विक सम्पदाको परिचय	२०	२०	२०	१५	१५
६	६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	२५	२५	२५	१८	१८
	जम्मा	१६०	१६०	१६०	१२८	१२८

!!= :yfgLo kf7\oj|d sfof{Gjogsf nflu lzIf0f l;sf0 of]hgf lgdf{0f

आधारभूत तहअन्तर्गत कक्षा १-५ को मातृभाषा तथा स्थानीय विषयका पाठ्यक्रम सम्बन्धित स्थानीय तहमार्फत नै विकास र कार्यान्वयन हुने व्यवस्था आधारभूत पाठ्यक्रम २०७६ ले निर्धारण गरेको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयक्षेत्रमा समावेश भएका विषयहरूलाई स्थानीय विषयवस्तुसंग एकीकृत गराई विषयक्षेत्रको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । निर्धारित सिकाइ उपलब्धि प्राप्त हुने सुनिश्चित गरी सिकाइ क्रियाकलाप छनोट र सञ्चालन गर्नुपर्दछ । सिकाइको योजना निर्माण गर्दा शिक्षकले निम्नलिखित पक्षहरूलाई समेत ध्यान दिनुपर्छ ।

१. सिकाइको योजना निर्माणका लागि विषयगत सक्षमताहरू र समग्र पाठ्यक्रम संरचनाको अध्ययन गरी तिनको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्नुपर्छ ।

२. एउटै विषयवस्तुबाट सकेसम्म एकभन्दा बढी क्षेत्र अन्तरसम्बन्धित हुने गरी सिकाइको योजना निर्माण गर्नुपर्छ ।

३. सिकाइ योजना निर्माण गर्दा विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनसँग अधिकतम सम्बन्ध कायम हुने गरी विषयक्षेत्रगत अवधारणा तथा सीपहरू हासिल गराई निर्धारित सिकाइ उपलब्धि प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ ।

४. छनोट गरिएका विधि, प्रक्रिया तथा क्रियाकलापहरूले विद्यार्थीलाई सक्रिय बनाउने, सबैलाई सहभागी बनाउने, गरेर तथा छोएर वा चलाएर सिक्ने र सिर्जनात्मकताको अभिवृद्धि हुने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ ।

५. सिकाइ क्रियाकलापले विद्यार्थीहरूमा उमेर र आवश्यकताअनुसार प्रयोग, सिकाइ, रचनात्मक तथा समालोचनात्मक सोचाइ, निर्णय तथा समस्या समाधान जस्ता सोचाइ सीपहरू स्वव्यवस्थापन, आत्मबल, अनुशासन, जिम्मेवारी अनुकूलता जस्ता अन्तरवैयक्तिक सीपहरू सञ्चार, सहकार्य, सहानुभूति जस्ता वैयक्तिक सीपहरू विभिन्न किसिमका बहुसाक्षरता सीपहरू र नागरिक दायित्व सम्बन्धी विभिन्न किसिमका नागरिक सीप प्राप्तिलाई सहयोग गर्नुपर्छ ।

६. विद्यार्थीहरूको भाषिक तथा सामाजिक पृष्ठभूमि, सिकाइका लागि विभिन्न किसिमको अपाङ्गताको अवस्था इत्यादिलाई विचार गरी विविधताको व्यवस्थापन गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने गरी शिक्षण सिकाइको योजना निर्माण गर्नुपर्छ ।

७. विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा समावेश गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्नुपर्दछ । न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी प्रत्येक विद्यार्थीलाई उच्चस्तरको सिकाइ सक्षमता प्राप्त गरी क्रमश: माथिल्लोस्तरको सिकाइ गर्न सक्ने बनाउन सहयोग गर्नुपर्छ ।

८. सम्भव भएसम्म कक्षा शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्दछ । एकभन्दा बढी शिक्षकले एउटै कक्षामा विभिन्न समयमा शिक्षण गर्ने गरिए पनि टिममा छलफल गरी शिक्षण योजना तयार गर्नुपर्छ ।

९. कक्षामा प्रयोग गरिने भाषाको कारण बालबालिकालाई सिकाइ क्रियाकलापमा सरिक हुन र सिक्न बाधा नहुने अवस्था सिर्जना गर्नुपर्छ । यसका लागि कक्षामा यथासक्य मातृभाषा वा बहुभाषा प्रयोग गर्ने, घरपरिवार तथा समुदायमा बोलिने भाषामा सञ्चार हुनसक्ने प्रबन्ध गर्नुपर्छ ।

!@= l;sfO ;xhLs/0f ljlw tyf k|lj|of M

अपेक्षित सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिका निम्ति उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक, विद्यार्थी र विषयवस्तुबिच सक्रिय अन्तर्क्रिया गर्ने विधि वा प्रक्रिया सिकाइ सहजीकरण हो । यो एक प्रकारको शिक्षण कला हो । यसमा सिकाइ र बालमनो विज्ञानका निश्चित विधि तथा प्रक्रिया र सिद्धान्त पनि अनुशरण गरिने भएकाले यो एक विज्ञान तथा सिद्धान्त पनि हो । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीकेन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ । यो योजनाबद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ । सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रुचि जगाउने पनि हुनुपर्छ । यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्न सक्ने अवसर हुनुपर्दछ । यो प्रक्रिया सिकारु र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावे शी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ ।

एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधि सधैँ र सबैतिर उपयुक्त हुन नसक्ने भएकाले एउटै विषयवस्तु सिकाइका लागि पनि विविध विधि अपनाउन सकिन्छ । त्यसैले शिक्षण विधिको छनोट गर्दा सकभर विविधता कायम गर्नुपर्छ । सिकाइसहजीकरण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूपलगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन, वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको रुचि तथा तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्दछ । आधारभूत

शिक्षा अन्तर्गत कक्षा १-५ को यस स्थानीय पाठ्यक्रम समग्रमा स्थानीय विषयक्षेत्रमा आधारित एकीकृत स्वरूपको भएकाले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया परम्परागत पद्धतिभन्दा फरक हुनुपर्छ । फेरि यस स्थानीय पाठ्यक्रममा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय, तरकारी तथा फलफूल खेती, पशुपालन व्यवसाय, त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज, पुरातात्विक सम्पदाको परिचय र नागरिक चेतना (ट्राफिक नियम, परम्परागत स्थानीय प्रविधि र आधुनिक प्रविधि) जस्ता थिमहरू एकीकृत गरिएको हुनाले पनि प्रचलित सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रियामा सुधार आवश्यक छ । विभिन्न विषयगत थिमहरूको माध्यमबाट अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिका लागि फरक फरक थिमहरूबिचको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गरी सिर्जनशीलता विकास गर्ने, सिकाइलाई व्यवहारमा प्रयोग गर्ने क्षमतको विकास गर्ने र आफ्ना सिकाइ अनुभवको उपयोग गरी सङ्गठित ज्ञान हासिल गर्न सहयोग हुने खालका सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिनुपर्छ । यसमा लागि सञ्चालन गरिने सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ कार्यमा सरिक हुने र वातावरणीय परिवेशसँग अन्तरक्रिया गरेर सिक्न प्रोत्साहन गर्ने क्रियाकलापलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ । विद्यार्थीहरूले कुनै सिकाइ क्रियाकलाप पूरा गरेपछि देखाउन वा अनुभव गर्न सकिने उपलब्धि प्राप्त हुने गरी सिकाइ प्रक्रिया तथा क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूको सिकाइ सक्रियतालाई विशेष ध्यान दिँदै सैद्धान्तिक ज्ञान तथा सीपलाई व्यावहारिक जीवनसँग आबद्ध गर्नुपर्छ । सिकाइलाई बृहत् विषयवस्तुमा केन्द्रित गराउने उद्देश्यले विभिन्न क्षेत्रका सिकाइ सक्षमतालाई सरलबाट जटिलतिरको क्रममा सिकारुले स्वगतिमा सिक्न पाउने अवसर सिर्जना गरी सिकाइ व्यवस्थापन गर्नुपर्छ । विशिष्टीकृत विषयक्षेत्रहरूलाई पनि यथासम्भव अन्तरसम्बन्धित हुने गरी सिकारुको पूर्वज्ञान तथा अनुभवसँग समेत सहसम्बन्ध स्थापित गरी सिकाइ प्रक्रिया सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

प्रारम्भिक कक्षाहरूमा विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जीवन्त बनाउन र विद्यार्थीलाई क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीकेन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गर्न सहज हुने, बालबालिकाहरूले व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सीप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरूमा रहेको प्रतिभा प्रष्फुटन सहज हुने भएकाले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थीकेन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ ।

!@=! l;sfO ;xhLs/0f k|lj|ofsf nflu s]l dfu{zg{

कक्षा १-५ सम्मको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया देहायबमोजिम सञ्चालन गर्दा उपयुक्त हुन्छ :

- बालबालिकाको व्यक्तिगत भिन्नता र क्षमताका आधारमा स्वतन्त्र रूपले सिक्ने मौका प्रदान गर्ने किसिमले कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । विविधतालाई ध्यानमा राखेर बालबालिकाको सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने छ । खेल, गीत, कविता, कथाकथन, प्रदर्शन, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनमार्फत सिकाइका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनुपर्ने छ । यसका अतिरिक्त अवलोकन, समूहकार्य, परियोजना कार्य, छलफल जस्ता विधिहरूका माध्यमबाट बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा जोड दिनुपर्ने छ ।

- सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सञ्चालन गर्दा विद्यार्थीकेन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाई निरन्तर सिकाइमा जोड दिनुपर्ने छ ।

- विद्यार्थीको सिकाइलाई केन्द्रबिन्दु मानी सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण, समस्या समाधान, खोजमूलक अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई सिकाइ सहजीकरण विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।

- सिकाइ प्रक्रिया सैद्धान्तिक पक्षमा भन्दा बढी गरेर सिक्ने अवसर प्रदान गर्ने क्रियाकलापमा आधारित हुनुपर्ने छ ।

- शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ ।
- पठनपाठनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई उपलब्ध साधन, स्रोत र आवश्यकताअनुसार उपयोग गर्नुपर्ने छ ।
- सबै प्रकारका सिकाइ आवश्यकता र चाहना भएका (अपाङ्गता, अशक्त, असहाय, कमजोर आदि) विद्यार्थीलाई समेट्ने गरी कक्षामा समावेशी सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ ।
- भाषिक कठिनाइका कारण सिकाइमा बाधा नहुने सुनिश्चित गर्न यथासम्भव बालबालिकाको मातृभाषा, घरमा बोल्ने भाषामा सञ्चार गरी सिकाइ क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी हुन सक्ने वातावरण तयार गर्नुपर्ने छ ।
- सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षक र सिकारु तथा सिकारु र सिकारु बिचको अन्तरक्रिया, समूह सिकाइ, सिकाइका लागि मूल्याङ्कन, शिक्षक शिक्षक सहकार्य, शिक्षक-समुदाय सहकार्य जस्ता सहकार्यलाई बढावा दिनुपर्ने छ।
- सिकाइ र दैनिक जीवनसँग विषयवस्तुको तालमेल, पूर्वअनुभवमा आधारित ज्ञान तथा सीप विकास र सिकाइबिचको सहसम्बन्ध हुने गरी जीवन्त अनुभवसँगको तादाँतम्य कायम गर्नुपर्ने छ ।
- बालकेन्द्रित, सिकाइकेन्द्रित, अनुभवकेन्द्रित, उद्देश्यमूलक र विविधतामा आधारित सिकाइ सहजीकरण विधिको प्रयोग (परियोजना कार्य, घटना अध्ययन, खोज अनुसन्धानमा आधारित शिक्षण, सहपाठी सिकाइ आदि) गरी सक्रिय सिकाइ सहजीकरण विधि प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापमा सिकारुको सिकाइ अनुगमन, विद्यालय तथा परिवारमा सहज सिकाइ वातावरण विकास, पूर्वज्ञानमा आधारित विषयवस्तुको छनोट, समुदाय परिचालन जस्ता कार्यबाट विद्यालय समुदाय सहसम्बन्ध जोड्नुपर्ने छ ।
- सिकारुको रुचि र सिकाइ गति एवम् सिकारुको सक्रिय सहभागितामा सिकाइ क्रियाकलाप चयन र कार्यान्वयन गर्दै स्वस्फूर्त सिकाइमा जोड दिनुपर्छ ।
- शिक्षक, विद्यालय तथा विद्यार्थीलाई सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप चयन, सञ्चालन र मूल्याङ्कनमा आवश्यक सहयोग, निरन्तर पेसागत छलफल, सहकार्य र अनुभव आदान प्रदान गर्दै शैक्षिक परिवर्तनका लागि सहयोगमा प्राथमिकता दिनुपर्ने छ।
- सिकाइलाई दैनिक जीवन पद्धतिसँग आबद्ध गर्दै व्यवहारकुशल सीप हासिल गर्न सिकाइको खण्डीकरण हुन नदिई एक विषयक्षेत्रको सिकाइले अर्को विषयक्षेत्रको सिकाइलाई सहयोग गर्ने गरी अन्तरसम्बन्धित गरी एकीकृत सिकाइमा जोड दिनुपर्ने छ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रमले सिकाइका लागि सरलबाट जटिलतिरको स्पष्ट मार्ग निर्धारण गर्छ । सरल विषयक्षेत्रबाट क्रमश: जटिल विषयक्षेत्रमा प्रवेश गर्दै जान मार्ग प्रशस्त गर्ने र सिकाइ सहजीकरण पनि विद्यार्थीको सिकाइ गति बमोजिम गर्न स्वगतिमा हुने सिकाइमा जोड दिनुपर्ने छ ।

विषयक्षेत्रको प्रकृति र स्वरूपका आधारमा शिक्षण विधि तथा प्रविधि तथा कक्षा क्रियाकलापमा विविधता कायम गरिनु आवश्यक छ । शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई वैज्ञानिक, व्यावहारिक र सिकारुअनुकूल बनाउनका लागि विविध शिक्षण विधि र प्रविधिको उपयोग, स्थानीय साधन र स्रोत तथा उपलब्ध उपकरण एवम् आवश्यकताका आधारमा स्थानीय परिवेशअनुसार भिन्न भिन्न ढंगले व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ । सिकाइ प्रक्रियामा एकातिर आधुनिक शैक्षणिक प्रविधिको प्रयोग अत्यावश्यक हुन्छ भने अर्कातर्फ विद्यार्थीअनुकूलको शिक्षण प्रक्रिया सञ्चालन गर्न स्थानीय परिवेशअनुकूलका विधि तथा प्रविधिको प्रयोग पनि आवश्यक हुन्छ । त्यस्तै स्थानीय वातावरण, विद्यार्थीको रुचि, क्षमता, स्तर र आवश्यकताले पनि सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियालाई प्रभाव पार्ने गर्दछ ।

शिक्षण सिकाइमा विभिन्न विधिहरूको प्रयोग अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्नका लागि गरिन्छ तर यस्ता विधिहरू विभिन्न पद्धति र प्रक्रियामा आधारित हुनुपर्छ र विभिन्न किसिमका अध्ययन, प्रयोग र अनुभवबाट सिद्ध भएका पनि हुनुपर्छ । यस प्रकार शिक्षण सिकाइ कुनै खास वैज्ञानिक, मनोवैज्ञानिक वा शैक्षणिक सिद्धान्तहरूमा आधारित भए पनि ती विधि तथा प्रक्रियालाई व्यावहारिक र सान्दर्भिक शैक्षणिक प्रक्रियामा ढाल्नुपर्छ ।

!@=@ l;sfO ;xhLs/0f ljlw tyf k|jlof 5gf[6 ubf{Wofg lbgkg][kIf

यस स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षाकोठामा सहजीकरण गर्दा प्रयोग हुने शिक्षण विधि तथा प्रविधि चयन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन् :

- सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरू : पाठ्यक्रममा उल्लिखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरूअनुसारका सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्छ ।
- विषयवस्तुको स्वरूप : विषयवस्तुको स्वरूपअनुसार शिक्षण सिकाइका रणनीति, विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ ।
- बालमनोविज्ञान : सिकारुको इच्छा, रुचि, क्षमता तथा योग्यता, प्रवृत्ति, पूर्वज्ञान आदिलाई ध्यान दिई शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्दछ । त्यस्ता विधिले विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्न सक्नुपर्छ ।
- स्रोत साधनहरूको उपलब्धता : शिक्षण विधि तथा रणनीति आर्थिक, मानवीय, भौतिक आदि दृष्टिले उपयुक्त र स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग हुन सक्ने हुनुपर्छ ।
- विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थिति : शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोट गर्दा विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिसँग मेल खाने हुनुपर्दछ ।
- समय र विद्यार्थी सङ्ख्या : उपलब्ध समय र विद्यार्थी सङ्ख्याले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोटमा प्रभाव पार्दछ ।
- शिक्षकको योग्यता, क्षमता र रुचि : शिक्षकको आफ्नो योग्यता, क्षमता, पूर्वज्ञान, आत्मविश्वास, तालिम, शिक्षणप्रतिको लगावजस्ता पक्षले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीतिको छनोटमा प्रभाव पार्दछ ।

यसरी कुनै पनि विषयको शिक्षण गर्दा विषयको गहनताका साथै विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको पूर्वज्ञान, क्षमता, रुचि, स्वभाव, स्तर तथा उमेर एवम् उपलब्ध भौतिक सुविधा र शिक्षण सामग्रीका आधारमा शिक्षण विधिको छनोट गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

!@=# ;DefJo s]L lzIf0f l;sf0 ljlwx?

क्रियाकलापमुखी सिकाइमा जोड दिई कक्षा १-५ मा सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही विधि र प्रक्रिया उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । शिक्षकले यी र यस्तै अन्य क्रियाकलापमुखी र विद्यार्थीकेन्द्रित सिकाइ विधि तथा प्रक्रिया छनोट गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सक्दछन् ।

1. कथाकथन एवम् गीत : यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुति तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।
2. आगमन विधि : यसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोग गरिन्छ ।

3. भूमिका निर्वाह/अभिनय विधि : यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।

4. निर्माणात्मक विधि : यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तै : वैयक्तिक चिन्तन, समूह कार्य, परियोजना कार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकताअनुसार टेवा प्रदान र विचार आदान प्रदान गरी निष्कर्ष निकालिन्छ ।

5. सहयोगात्मक विधि : यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्ष वा समाधान निकालिन्छ ।

6. परियोजना कार्य : विद्यार्थीको उमेर र स्तरअनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई विद्यार्थीले आफैँ खोज्ने तथा गरेर सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

7. छलफल र प्रश्नोत्तर विधि : यसमा शिक्षक विद्यार्थी, विद्यार्थी शिक्षक, विद्यार्थी विद्यार्थी बिचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ । प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि विद्यार्थीलाई सोच्न, कारण खोज्न, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने, एकछिन पर्खने, कुनै पनि विद्यार्थीलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्ने र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया (APPLE Method) प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

8. अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज विधि : यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।

9. प्रविधियुक्त कक्षा : मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर आदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

10. सिर्जनात्मक कार्य : यसमा चित्र निर्माण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरूद्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

11. समस्या समाधान विधि : यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने र परिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।

12. खेल विधि : यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराईन्छ ।

13. प्रयोगात्मक विधि : यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराईन्छ ।

14. भ्रमण : विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँको अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराईन्छ ।

15. प्रदर्शन विधि : विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।

16. स्वाध्ययन तथा छलफल : विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययन र धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ र यसलाई आवश्यकतानुसार विद्यार्थीबिच छलफल गराउन सकिन्छ ।

17. अन्तरक्रिया : यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ । मूल्याङ्कन

18. उदाहरण र प्रयोग : पाठका विषयवस्तुबाट उदाहरण, प्रयोग र अभ्यासमा जोड दिनुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षणअन्तर्गत भाषिक सीप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्नुपर्छ । भाषा सिकाइमा चित्र वा आकृति निर्माण, निर्देशित, व्यावहारिक लेखन वा स्वतन्त्र रचना, सस्वरवाचन तथा द्रुतपठन पनि यसअन्तर्गत उपयोग गर्न सकिन्छ ।

19.श्रव्यवाच्यका आधारमा सिकाइ सहजीकरण : यसमा व्यक्ति, जोडी, सानो समूह र बृहत् समूहमा सुनाइ र छलफल, नमुना वाचन र अनुकरण, तुलना, विश्लेषण, मूल्याङ्कन र निष्कर्षको मौखिक प्रस्तुतीकरण क्रियाकलाप गर्नुपर्छ । यसलाई भाषा शिक्षण अन्तर्गत भाषिक सीप, शब्दभण्डार र अभिव्यक्तिको शिक्षणका लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

!#= ljद्यfyL{dNofङ\sg

आधारभूत तहको कक्षा १–३ मा औपचारिक प्रकृतिको आवधिक परीक्षा सञ्चालन नगरी विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन उनीहरूको दैनिक शिक्षणसिकाइ क्रियाकलापसंग आवद्ध गरेर गर्ने कुरालाई पाठ्यक्रमले अंघिकार गरेको छ । यस सन्दर्भमा विद्यार्थी मूल्याङ्कनले उनीहरूलाई सिकाइका लागि प्रोत्साहन गर्नुका साथै सिकाइ सुधारका लागि मार्गप्रशस्त गर्नुपर्दछ भन्ने दृष्टिकोणमा आधारित भई कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनका प्रक्रिया, रणनीति तथा साधनहरू प्रयोग गर्नु आवश्यक छ । कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न किसिमका साधनहरू प्रयोग गरेर विद्यार्थीको सिकाइको निरन्तर लेखाजोखा गरी शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा अभ्यास गरी सिकाइ सुधारमा उपयोग गरिन्छ ।

त्यस्तै कक्षा ४-५ को हकमा पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भएनभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याकन अवलम्बन गरिने छ । ५० प्रतिशत अङ्कभार बराबरको विद्यार्थीको आन्तरिक मूल्याङ्कन गरेर बाँकी ५० प्रतिशत अन्तिम परीक्षाको माध्यमबाट मूल्याङ्कन गर्ने आधारभूत तहको पाठ्यक्रम-२०७६ ले तोकेको मूल्याङ् कन विधिलाई यस स्थानीय पाठ्यक्रमले पनि अंघिकार गरेको छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुबै पद्धतिका आधारमा बिद्यार्थीलाई कक्षोन्नति गरिने छ । लिखित मूल्याङ्कनको उत्तीर्णाङ्क ४०% हुनेछ र छुट्टै उत्तीर्ण हुनुपर्नेछ ।

कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनको अभिलेखलाई सञ्चित गरी आवश्यकतानुसार सिकाइको मूल्याङ्कनका रूपमा अर्थात् विद्यार्थीको सिकाइस्तर पहिचान गर्ने प्रयोजनमा पनि प्रयोग गर्न सकिने हुन्छ । आधारभूत तहको कक्षा १–५ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य सिकाइ सुधार गर्ने निर्माणात्मक हुने भए पनि आवश्यकता अनुसार यसको अभिलेख व्यवस्थित गरी समग्र सिकाइस्तर निर्धारण गर्ने प्रयोजनमा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

!#=! l;sf0sf nflu dNofङ\sg

आधारभूत तहको कक्षा १–५ को स्थानीय तहको पाठ्यक्रम अनुसार विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिने विधि, प्रक्रिया तथा साधनहरू समावेश गरिएको छ । त्यसै गरी यस मार्गदर्शनमा अपेक्षित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरको मूल्याङ्कन तथा सुधारात्मक सिकाइको अभिलेखीकरण गर्ने तरिका र अभिलेखीकरण साधनसमेत समावेश गरिएको छ ।

कक्षाकोठामा गरिने मूल्याङ्कनले सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अर्थात् शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमित लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्दछ । यसले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । कक्षाकोठामा गरिने यस्तो मूल्याङ्कनले विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था पत्ता लगाई सुधारका लागि मार्ग पहिचान गर्न सहयो ग गर्नुका साथै अपेक्षित सिकाइ गर्ने विद्यार्थीका लागि अग्रिम सिकाइका लागि निर्देशित पनि गर्दछ । कक्षाकोठामा गरिने यस्तो मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीकोस्तर वा ग्रेड निर्धारणका लागि गरिने सिकाइको मूल्याङ्कनका रूपमा नलिई सिकाइ सुधार गर्ने प्रयो जनका लागि गरिने मूल्याङ्कन अर्थात् यसलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ । अर्को शब्दमा सिकाइको क्रममा कक्षाकोठामा गरिने यस्तो मूल्याङ्कन निर्माणात्मक प्रकृतिको हुनु पर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नु पर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

कक्षा १–३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नु पर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दुई चरणमा हुन सक्दछ । पहिलो चरणमा शिक्षण सिकाइको क्रममा वा निश्चित विषयवस्तु सिकाइपश्चात् गरिएको मूल्याङ्कनमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्तालगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु र दोस्रो चरणमा पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुनेछ ।

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनुपर्दछ ।

!#-@ dNofङ\sg ljlw / k|lj|of -sIff !-#_

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलाप कै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक महिना वा निश्चित विषयवस्तु वा विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्यमै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्य (Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कनको प्रक्रिया सामान्यतया निम्नअनुसार हुनेछ :

1. मूल्याङ्कनलाई सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा कक्षा क्रियाकलापसँगै एकीकृत गरी सिकाइ सुधारमा निरन्तर प्रयोग गर्नुपर्छ ।

2. सिकाइ उपलब्धि र तिनको विस्तृतीकरण तयार गरी सोहीअनुसार सम्भाव्य मूल्याङ्कन विधि, प्रक्रिया र साधनको तयारी गर्नुपर्छ ।

3. दैनिक कक्षा क्रियाकलापसँगै विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गरी सिकाइमा पछि परेका विद्यार्थीलाई सुधारात्मक सिकाइ प्रक्रियाद्वारा निर्धारित न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी सबै विद्यार्थीलाई थप सिकाइका लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्छ ।

4. विद्यार्थीको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कन गर्दा मूलत: विद्यार्थीले विभिन्न सिकाइक्षेत्रमा अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे वा नगरेको परीक्षण गर्नुपर्छ ।

5. विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कनमा विषगत सिकाइ क्षेत्रमा अपेक्षित ज्ञान, बुझाइ, प्रयोग तथा आवश्यकतानुसार विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जनालगायतका उच्च क्षमता परीक्षण गर्नका लगि उपयुक्त साधन तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्नुपर्छ ।

6. मूल्याङ्कनका क्रममा आवश्यक व्यवहारकुशल सीपमा प्राप्तिमा विद्यार्थीको हासिल गरेका सक्षमताको पनि लेखाजोखा गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्नुपर्छ ।

7. मूल्याङ्कन पश्चात् कुनै विद्यार्थीले अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न नसकेमा सुधारात्मक शिक्षण सिकाइको प्रक्रिया अनुरुप विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गरी अपेक्षित सिकाइ सुनिश्चित गर्नुपर्छ । पटकपटकको सुधारात्मक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाबाट पनि न्यूनतम सिकाइउपलब्धि हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका उपचारात्मक शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्छ ।

8. मूल्याङ्कनको नतिजालाई विषयक्षेत्र तथा सिकाइ उपलब्धि अनुसार अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको व्यक्तिगत फायल खडा गरी मूल्याङ्कनको नतिजाका साथै अन्य सान्दर्भिक विवरणसहितको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरेर राख्नुपर्छ ।

9. मूल्याङ्कन नतिजाको अभिलेखलाई विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था पहिचान गर्न, भावि सिकाइको योजना निर्माण गर्न र सिकाइ उपलब्धिको प्रगतिको अभिलेखका रूपमा विद्यालय, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकले आवश्यकतानुसार प्रयोग गर्नुपर्छ ।

10. विद्यार्थीलाई स्व मूल्याङ्कन तथा प्रतिविम्बन गर्न र सिकाइ सुधारको आवश्यकता तथा उपाय पहिचान गर्न शिक्षक तथा अभिभावकले प्रेरित गर्नुपर्छ ।

!#-# dN'ofङ\sgsf tl/sf / ;fwg

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सब्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका साधनहरूले सिकाइ उपलब्धिअनुसारको सूचक अर्थात् विद्यार्थीको अपेक्षित क्षमता मापन गर्न सक्नुपर्ने भएकाले साधनहरू वैध हुनुपर्छ । मूल्याङ्कनका साधनहरूको अर्को गुण भनेको फरकफरक स्थान तथा व्यक्तिले परीक्षण गर्दा नतिजामा एकरूपता आउनुपर्दछ अर्थात् साधनहरू विश्वसनीय हुनुपर्छ । मूल्याङ्कन साधनहरूको अर्को महत्त्वपूर्ण गुण भनेको विविधताको सम्बोधन गर्न सक्नु हो । यहाँ विविधतालाई मूलत: दुई रूपमा लिन सकिन्छ । पहिलो, विद्यार्थीका विविध क्षमता मापन गर्नसक्ने गरी साधनमा विविधता कायम गर्नु हो भने अर्को एकभन्दा बढी साधन प्रयागे गर्नु वा एकभन्दा बढी साधन विकास गरी विद्यार्थीको रुचि तथा प्राथमिकता अनुरुपको साधन छनोट गरी प्रयोग गर्नु पनि विविधताको सम्बोधन हो ।

मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । केकस्ता तरिका तथा साधनहरू प्रभावकारी हुन्छन् भन्ने कुरामा विभिन्न पक्षले प्रभाव पारेका हुन्छन् भन्ने कुरा अघिल्लो अनुच्छेदमा उल्लेख गरिसकिएको छ । त्यसैले यस्तै तरिका तथा साधन मात्र प्रयोग गर्नुपर्छ भन्नेकुरा उपयुक्त नहुने भएकाले मूल्याङ्कनका सम्भाव्य तरिका तथा साधनहरू मात्र यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

यसको थप विस्तृतीकरण विषयक्षेत्रगत रूपमा अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ । शिक्षकले आवश्यकता अनुसारका तरिका तथा साधन छनोट गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनु पर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका (Portfolio) तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

कक्षा १–५ का विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने तरिका तथा साधनहरू निम्नअनुसार हुन सक्दछन् :

तालिका : विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका सम्भाव्य तरिका तथा साधनहरू मूल्याङ्कनका साधन

क्र.सं.	मूल्याङ्कनका तरिका	मूल्याङ्कनका साधन	कै.
१	कक्षा सहभागिता	अवलोकन, रुजू सूची, रुब्रिक्स र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	
२	मौखिक कार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामग्री, सन्दर्भ, घटना, श्रव्य तथा दृष्य सामग्री	
३	लिखित कार्य	प्रश्न, छोटा परीक्षा, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृष्य सामग्री	
४	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य	रुजूसूची, रुब्रिक्स र श्रेणीमापन, मौखिक प्रश्न	
५	कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन	अवलोकन, रुजू सूची, रुब्रिक्स वा श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
६	सहपाठी मूल्याङ्कन	अवलोकन, रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
७	स्व मूल्याङ्कन	रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
८	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
९	कुराकानी, छलफल	अवलोकन, रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	

उल्लिखित मूल्याङ्कन तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको उपलब्धि परीक्षण गरेर उपलब्धिस्तरलाई निम्नअनुसार रेटिङ गर्नुपर्दछ :

तालिका : विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	मापन उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको तथा माथिल्लोस्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

!#=$ ljifolfj]ut ?kdf dN'ofª\sg ug{[tl/sf tyf clen]v kmf/fdx? M -slff !–#_

१. मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको सिकाइ स्तर पहिचान गर्नका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही साधनका उदाहरण यहाँ दिइएको छ । शिक्षकले विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा प्रयोग गरेका साधनमध्ये फाराममा उल्लेख भएमा त्यसमा चिह्न लगाउने र अन्य साधन प्रयोग गरेको भए सो साधनको उल्लेख सोही लहरमा उल्लेख गर्नुपर्छ ।

२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गर्नुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दम बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुन: मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेख भए अनुसार अभिलेखित गर्नुपर्छ ।

४. सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ३ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १ र २ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} \quad \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३० भन्दा कम	E	ज्यादै कमजोर (Far below basic)
३० देखि ४५ भन्दा कम	D	कमजोर (Below basic)
४५ देखि ६० भन्दा कम	C	सामान्य (Basic)
६० देखि ७५ भन्दा कम	B	राम्रो (Above basic)
७५ देखि ९० भन्दा कम	A	उच्च (Proficient)
९० देखि माथि	A+	उत्कृष्ट (Advanced)

पहिलो चरणमा दैनिक कक्षा क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी कम्तीमा उपलब्धिस्तर ३ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना

बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुन: विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुन: अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइक्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षण पश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धि समेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरसहित विषयक्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसै गरी मुख्य व्यवहार कुशल सीपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरिन्छ ।

!#=% dN'ofª\sg ljlw / k|lj|of -sIff $-%_

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भएनभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनुपर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कन विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइस्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकन लगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजुसूची श्रेणी मापन लगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यावहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षाकार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुन: परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइ स्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निमार्ण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नुपर्दछ ।

!#=^ lgdf{0ffTds dN'ofª\sgsf ;fwgx? / k|ofu]

क्र.सं.	साधन	प्रयोग
१	रुब्रिक्स र श्रेणी मापन	विद्यार्थीले गरेका प्रयोगात्मक कार्य/परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गर्नका लागि रुब्रिक्सरश्रेणी मापनको विकास गरी प्रयोग गर्नुपर्छ ।
२	व्यवहार अवलोकन फारम	प्रक्रियागत सीपहरूको मूल्याङ्कन, पाठगत रूपमा विद्यार्थीले सिक्नुपर्ने सीप तथा तिनको प्रयोग र व्यवहारकुशल सीपको मापन गर्न रुजुसुची, श्रेणी मापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

३	शिक्षकको अभिलेख	प्रत्येक पाठमा कक्षा सहभागिता, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्यका क्रममा विद्यार्थीहरूले देखाएको सक्रियता, सिर्जनात्मकता, सिकाइ व्यवहार, कामको स्तरका, प्रदर्शित व्यवहारकुशल सीपहरू पाठ्यक्रममा निर्धारित सिकाइ उपलब्धिका आधारमा कुन स्तरको रहेको शिक्षकले व्यक्तिगत रूपमा अभिलेख राख्नुपर्ने छ ।
४	कक्षा परीक्षा	पाठ वा एकाइ शिक्षणका क्रममा गरिने लिखित कार्य तथा लिइने छोटो परीक्षा, त्रैमासिक परीक्षालाई कक्षा परीक्षाका रूपमा लिइएको छ ।
५	मौखिक प्रश्नोत्तर	शिक्षण सिकाइकै क्रममा सोधिने प्रश्नहरू यसअन्तर्गत पर्दछन् । यसको नतिजा अभिले खित गर्नुपर्ने भएमा शिक्षकको अभिलेखमा उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कुल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिने छ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अङ्क समावेश गरिने छ ।

!#=& cfGtl/s dNofङ\sg M -sIff $–%_

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि. नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	भार
१	सहभागिता : कक्षामा उपस्थिति र कक्षा कार्यमा सहभागिता	(२+२)=४
२	प्रयोगात्मक/परियोजना	३६
३	त्रैमासिक परीक्षाहरू	(५+५)=१०
	जम्मा	५०

क. उल्लेखित मूल्याङ्कन तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गरी सहभागिताको स्तरको मूल्याङ्कन निम्नअनुसार गरी अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ :

क्र. सं.	अङ्कन आधार	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या					स्तर
		उत्कृष्ट (Advanced)	उच्च (Proficient)	राम्रो (Above basic)	सामान्य (Basic)	कमजोर (Below)	
		४	३.२	२.४	१.६	१	
१.	कक्षा सहभागिता	कक्षामा सधैँ उपस्थित भएको र पूरा समय सिकाइमा सक्रिय सहभागी भएको	कक्षामा अधिकांश दिन उपस्थित भएको र सिकाइमा धेरै जसो सक्रिय सहभागी भएको	कक्षामा औसत दिन उपस्थित भएको र सिकाइमा धेरै जसो सक्रिय सहभागी भएको	कक्षामा औसत भन्दा कम दिन उपस्थित भएको र सिकाइमा सामान्य सहभ(ागी भएको	कक्षामा थोरै दिन उपस्थित भएको र सिकाइमा सामान्य रूपमा सहभागी भएको	

ख. उल्लेखित मूल्याङ्कन तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गरी प्रत्येक थिममा विद्यार्थीको उपलब्धिको

स्तर लाई निम्नअनुसार अङ्कन गर्नुपर्दछ :

क्र.सं.	अङ्कन आधार	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या					स्तर
		उत्कृष्ट (Advanced)	उच्च (Proficient)	राम्रो (Above basic)	सामान्य (Basic)	कमजोर (Below)	
		४	३.२	२.४	१.६	१	
२.	प्रत्येक थिममा विद्यार्थीको सिकाइस्तर	विषयवस्तुसम्बन्धी ज्ञान, सीपलाई दैनिक जीवनका समस्या समाधानमा प्रयोग गर्न सकेमा	विषयवस्तुसम्बन्धी ज्ञान, सीपलाई विश्लेषणसहित दिइएका समस्या समाधानमा प्रयोग गर्न सकेमा	विषयवस्तुसम्बन्धी ज्ञान, सीपलाई दिइएका समस्या समाधानमा प्रयोग गर्न सकेमा	विषयवस्तुसम्बन्धी ज्ञान तथा अवधारणागत रूपमा स्पष्ट भएमा	विषयवस्तुसम्बन्धी सामान्य जानकारी भएको तर अवधारणागत रूपमा स्पष्ट नभएमा	

ग. उल्लेखित मूल्याङ्कन तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गरी प्रत्येक थिममा विद्यार्थीको प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यलाई निम्नानुसार अङ्कन गर्नुपर्दछ :

क्र.सं.	अङ्कन आधार	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या					स्तर
		उत्कृष्ट (Advanced)	उच्च (Proficient)	राम्रो (Above basic)	सामान्य (Basic)	कमजोर (Below)	
		२	१.६	१.२	०.८	०.५	
३.	प्रयोगात्मक/ परियोजना	निर्देशनअनुसार चरणबद्ध रूपमा तोकिएकै समयमा कार्य सम्पन्न गरेको, समावेश गर्नुपर्ने सबै कुरा समावेश गरी व्यवस्थित रूपमा प्रस्तुत गरेको र समूहमा आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरेको	निर्देशनअनुसार चरणबद्ध रूपमा तोकिएको भन्दा केही बढी समय लगाएर कार्य सम्पन्न गरेको र समावेश गर्नुपर्ने सबै कुरा समावेश गरी व्यवस्थित रूपमा प्रस्तुत गरेको र समूहमा आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरेको	निर्देशनअनुसार चरणबद्ध रूपमा तोकिएको भन्दा केही बढी समय लगाएर कार्य सम्पन्न गरेको र समावेश गर्नुपर्ने सबै कुरा समावेश गरेको तर तथ्याङ्क व्यवस्थित नगरेको र समूहमा आफ्नो जिम्मेवारी धेरैजसो पूरा गरेको	निर्देशनअनुसार चरणबद्ध रूपमा कार्य गर्न केही कठिनाई भएको, तोकिएको भन्दा केही बढी समय लगाएर कार्य सम्पन्न गरेको र समावेश गर्नुपर्ने कुरा हरू व्यवस्थित रूपमा समावेश गर्न शिक्षकको आंशिक सहयोग आवश्यक र समूहमा आफ्नो जिम्मेवारी कहिलेकाँही मात्र पूरा गरेको	निर्देशनअनुसार चरणबद्ध रूपमा कार्य सम्पन्न गर्न र समावेश गर्नुपर्ने सबै कुरा समावेश गर्न कठिनाइ भएको, कार्य सम्पन्न गर्नका लागि शिक्षकको पूर्ण सहयोग आवश्यक र समूहमा आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरेको	

3= qþlf;s k/LIffx?sf]k|ltfb;

क्र.स.	त्रैमासिक परीक्षा	प्राप्ताङ्क	भार	भार अनुसारको प्राप्ताङ्क (प्राप्ताङ्क र पूर्णाङ्क) × भार	कैफियत
१	पहिलो		५		
२	दोस्रो		५		
	जम्मा		१०		

माथि उल्लिखित अङ्कन विधिका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्रअनुसारको प्रत्येक विद्यार्थीले आन्तरिक मूल्याङ्कन बापत प्राप्त गरेको उपलब्धिको अङ्कलाई देहायबमोजिम तालिकीकरण गर्नुपर्दछ :

क्र.सं.	मूल्याङ्कन पक्ष	विषयवस्तुको क्षेत्र	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको अङ्क	कैफियत
१.	कक्षा सहभागिता			
२.	विद्यार्थीको सिकाइस्तर	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय		
		तरकारी तथा फलफूल खेती		
		पशुपालन व्यवसाय		
		त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज		
		पुरातात्विक सम्पदाको परिचय		
		स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम		
३.	प्रयोगात्मक/परियोजना	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय		
		तरकारी तथा फलफूल खेती		
		पशुपालन व्यवसाय		
		त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाज		
		पुरातात्विक सम्पदाको परिचय		
		स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम		
४.	त्रैमासिक परीक्षा	पहिलो		
		दोस्रो		
	जम्मा (५०)			

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुने छ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सीप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ ।

विद्यार्थीको समग्र सिकाइस्तर : कक्षा ४-५ (Student's Overall Performence)

सि. नं.	मूल्याङ्कनको स्वरूप	भार	प्राप्ताङ्क
१	आन्तरिक मूल्याङ्कन	५०	
२	अन्तिम परीक्षा	५०	
जम्मा		१००	

!#=* ljBfyL{sf] k|ltj]bgsf] cIf/fÍg k4tLdf ?kfGt/0f M

उल्लिखित समग्र उपलब्धि प्रतिशतलाई निम्नअनुसारको अक्षरात्म स्तरमा विद्यार्थीको समग्र उपलब्धिको प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्छ:

उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३० भन्दा कम	E	ज्यादै कमजोर (Far below basic)
३० देखि ४५ भन्दा कम	D	कमजोर (Below basic)
४५ देखि ६० भन्दा कम	C	सामान्य (Basic)
६० देखि ७५ भन्दा कम	B	राम्रो (Above basic)
७५ देखि ९० भन्दा कम	A	उच्च (Proficient)
९० देखि माथि	A+	उत्कृष्ट (Advanced)

!#=(cfkfª\utf ePsf ljBfyL{sf nflu d"Nofª\sgsf tl/sf tyf ;fwgsf] k|fjwfg

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उपयोगी मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको विविधता र परिस्थितिजन्यतालाई विचार गर्दा सबै तरिका तथा साधनहरू उल्लेख गर्न सम्भव देखिँदैन र यसो गर्नु उपयुक्त पनि हुँदैन । त्यसैले यहाँ वैकल्पिक तरिका तथा साधनका केही उदाहरण मात्र प्रस्तुत गरिएको छ ।

- दृष्टि क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीका लागि पढ्नुपर्ने कार्य वा प्रश्न ठुलो आकारको अक्षरमा छाप्ने, अतिरिक्त प्रकाश भएको स्थानमा कार्य गर्ने वा परीक्षा दिने व्यवस्था गर्ने, परिस्थितिअनुरूप आवश्यक देखिए अतिरिक्त समय दिने इत्यादि ।
- दृष्टिविहीनमध्ये ब्रेललिपि पढ्न र लेख्न सक्नेहरूका लागि सोहीअनुसार व्यवस्था गरी आवश्यकतानुसार अतिरिक्त समय दिने । तर ब्रेललिपि प्रयोग नगर्नेका लागि सहयोगी व्यवस्था गर्ने वा मौखिक वा अन्य कुनै वैकल्पिक तरिका तथा साधन प्रयोग गर्ने । जस्तै विकल्पका रूपमा प्रश्न वा कार्यको निर्देशनको रेकर्ड दिएर उत्तर वा कार्यको विवरण रेकर्ड गर्न लगाउने । यस्ता विद्यार्थीहरूका लागि चित्र बनाउने तथा प्रयोगात्मक कार्यमा विकल्प तयार गर्ने ।
- दृष्टि क्षमता कमजोर भएका र दृष्टिविहीनका लागि लिखित कार्यको विकल्प कम्प्युटर प्रविधि तथा सफ्टवेयर उपलब्ध

भएमा र प्रयोग गर्न सक्ने भएमा त्यसको उपयोग गर्न सकिन्छ ।

- कमजोर सुनाइ क्षमता भएकाहरूका लागि मौखिक प्रश्न तथा निर्देशनमा विशेष ध्यान दिई आवश्यक भए वैकल्पिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्ता विद्यार्थीका लागि विकास गरिएका कम्प्युटर प्रविधि तथा सफ्टवेयर उपलब्ध भएमा र प्रयोग गर्न सकेमा त्यसको उपयोग गर्न सकिन्छ ।

- शारीरिक रूपमा कमजोर तथा अपाङ्गता भएकाहरूका लागि अपाङ्गताको स्वरूपअनुरूपको वैकल्पिक प्रबन्ध गर्ने । बौद्धिक अपाङ्गता भएका लागि आवश्यकतानुसार वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको पहिचान, तयारी तथा प्रयोग गर्ने ।

!$ lzIf0f l;sf0sf nflu dfWod efiffsf]5gf}6

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा बहुसांस्कृतिक र बहुभाषिक समुदायको बसोवास रहेकाले यहाँ विभिन्न जातजाति र सांस्कृतिक पृष्ठभूमि भएका मानिसहरू बस्दछन् । यहाँका प्रायजसो समुदायमा मिश्रित प्रकारको बसोबास भएकाले विद्यालयहरूमा समेत विभिन्न भाषिक तथा सांस्कृतिक पृष्ठभूमिका विद्यार्थीहरू हुन सक्दछन् । धेरै प्रकारका भाषा बोलिने भएकाले धेरै जसो विद्यालयहरूमा भाषिक दृष्टिले मिश्रित कक्षा भएकाले धेरैजसो विद्यालयमा द्विभाषिक तथा बहुभाषिक अवस्था रहेको छ ।

विभिन्न भाषिक पृष्ठभूमि भएका बालबालिकाहरू विद्यालयमा भर्ना हुँदा घरपरिवार वा समुदायमा उनीहरूले प्रयोग गरिरहेको भाषा प्रयोग गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिएमा सिकाइ सहज र प्रभावकारी हुने छ । दोस्रो वा तेस्रो भाषामा शिक्षणसिकाइ सुरु गर्दा भाषा नबुझ्नाले बालबालिकाहरू विद्यालय तथा कक्षाकोठामा नरमाउने, कक्षा छाड्ने, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सहभागी नहुने पनि हुन सक्दछन् । त्यस्तै भाषाको समस्याले गर्दा शिक्षणका क्रममा दिइने ज्ञान, सीप उनीहरूले सहज रूपमा प्राप्त गर्न नसक्नुका साथै उनीहरूमा निरसता सिर्जना भई कक्षा छाड्ने, विद्यालय आउन नमान्ने जस्ता समस्या सिर्जना हुन गई अन्ततः नियमित रूपमा विद्यालयमा पठाउन नसक्ने समस्या सिर्जना हुन जान्छ । बालबालिकालाई मातृभाषाका माध्यमले शिक्षण गर्न सकिएमा शिक्षण प्रक्रिया रुचिकर र प्रभावकारी हुन गई समग्रमा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुगन जानुका साथै अन्य भाषाको सिकाइमा पनि मातृभाषा सिकाइको सकारात्मक प्रभाव पर्ने कुरा विभिन्न अनुसन्धानहरूले देखाएका छन् । यसरी प्रार म्भिक तहका विद्यार्थीले आफ्नो पहिलो भाषामा पढ्न पाएमा सिकाइ सहज हुनाका साथै पहिलो भाषामा आधारभूत दक्षता हासिल नगरेसम्म अपरिचित (दोस्रो वा तेस्रो) भाषालाई शिक्षणको माध्यम भाषाको रूपमा प्रयोग गर्न उपयुक्त मानिँदैन । बालबालिकाले घरपरिवार तथा समुदायमा प्रयोग गर्ने भाषामा शिक्षण गर्दा कक्षामा बढीभन्दा बढी अन्तरक्रिया हुन गई सिकाइ सजिलो र छिटो हुनाका साथै अन्य भाषाको सिकाइमा पनि पहिलो भाषाको सीप संक्रमण सहज हुने अनुसन्धानले देखाएका तथ्यहरूलाई दृष्टिगत गरी मातृभाषा वा घरपरिवार तथा समुदायमा बोलिने भाषाबाट सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न र बहुभाषी विद्यार्थी भएका कक्षामा सिकाइ सहजीकरणका लागि बहुभाषाको प्रयोग हुन सक्ने वातावरण तयार गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु उपयुक्त हुने छ । समग्रमा प्रारम्भिक तहमा पढाइ र सिकाइको विकासका लागि माध्यम भाषाको निर्धारण निम्नानुसारका प्रचलित सिद्धान्तहरूका आधारमा गर्नुपर्दछ :

- पढाइ सीप विकास, विषयवस्तु बोध र पठन प्रवाह विकासका लागि बालबालिकाको पहिलो भाषा/मातृभाषामा सिकाइ सहजीकरण सम्बद्ध क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा सिकाइ सजिलो र छिटो हुन्छ । बालबालिकालाई उनीहरूको मातृभाषामा साक्षरता सिकाउनु सबैभन्दा उपयुक्त हुन्छ । मातृभाषा बालबालिकाले राम्ररी बुझ्छन् र उपयुक्त गतिमा बोल्न सक्छन् । बालबालिकाले भाषा राम्ररी नबुझेसम्म अर्थपूर्ण सिकाइ सम्भव हुँदैन ।

- भाषिक सीपका आधारभूत पक्षहरूको विकास अपरिचित भाषाबाट असजिलो र कठिन हुन्छ । बुझाइमा आधारभूत ज्ञान नभएसम्म अपरिचित भाषालाई शिक्षणको माध्यम बनाउनु उपयुक्त मानिँदैन । बालबालिकालाई अपरिचित भाषामा सिक्न बाध्य पारियो भने उसले एकातिर नयाँ भाषा सिक्नुपर्ने र सँगसँगै अपरिचित भाषाका माध्यमबाट सिक्ने प्रयास गर्नुपर्ने दोहोरो मार खेप्नुपर्ने हुन्छ । अतः बालबालिकालाई पूर्ण रूपले अपरिचित भाषा सिक्न दबाब दिइयो भने बुझाइमा

कठिनाइ भई सिकाइबाट अलग हुन जाने अवस्था पनि आउँछ । यसो गर्नु भनेको बालबालिकालाई सिकाइको अवसर बाट वञ्चित गर्नुसरह हुन्छ ।

- पहिलो भाषामा सिकेका सीप अन्य भाषामा स्थानान्तरण गर्न सजिलो हुन्छ । एउटा भाषामा सिकेका साक्षरताका सीपलाई उपयुक्त समयमा अर्को भाषामा सहजै स्थानान्तरण गर्न सकिन्छ ।
- भयरहित तथा बालमैत्री वातावरणमा सिकाउन सकियो भने बालबालिकाले पहिलो तथा दोस्रो कक्षामै दुई वा बढी भाषा बोल्न र बुझ्न सक्छन् । आवश्यक भएमा आधारभूत तहको शिक्षाको पहिलो पाँच वर्षभित्र बिस्तारै पहिलोबाट दोस्रो भाषा क्रमागत रूपले संक्रमण गराउनु प्रभावकारी हुन्छ भने आवश्यकतानुसार माथिल्ला कक्षाहरूमा तेस्रो भाषामा संक्रमण गराउन सकिन्छ ।
- कम्तीमा बालबालिकालाई ५ वर्षदेखि ८ वर्षको उमेरसम्म मातृभाषाको माध्यमबाट शिक्षा दिनु उपयुक्त मानिन्छ । प्राथमिक शिक्षाका पछिल्ला तहमा क्रमश: मातृभाषाबाट स्थानीय वा नेपाली भाषालाई माध्यम भाषा बनाउन सकिने हुन्छ ।

!%= :yfgLo kf7\bj|d sfof{Gjog ofhgf

पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गतिशील प्रक्रिया भएकाले यसको निर्माण र कार्यान्वयन सहज रेखीय पद्धतिका रूपमा नभई अन्तरसम्बन्धित चक्रका रूपमा रहने गर्दछ । पाठ्यक्रमका सन्दर्भहरूको विश्लेषण गरी अवधारणा विकास, पाठ्यक्रमको मस्यौदा तयार, विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग छलफलबाट राय तथा सुझाव प्राप्त गरी प्राप्त सुझावहरूसमेतलाई उपयुक्तताका आधारमा समावेश गरी यो स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले निर्दिष्ट गरेअनुसारको विद्यालय तहको पाठ्यक्रम संरचनामा आधारित भई तयार गरिएको यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न विद्यालय तथा शिक्षकका लागि आवश्यक पर्ने पाठ्यक्रम निर्देशिका, शिक्षक निर्देशिका, विद्यार्थीका लागि आवश्यक पाठ्यपुस्तक, अभ्यासपुस्तिका, सन्दर्भ सामग्रीलगायतका सिकाइ सामग्रीहरू विकास गरी तिनको परीक्षण तथा सुधार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कातिर नयाँ विषयवस्तु र सिकाइ प्रक्रियामा निपूर्ण हुने गरी शिक्षकको विकास र छनोट गर्नु पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अनिवार्य छ । यसले विद्यमान शिक्षक तयारी र शिक्षक पेसागत विकास कार्यक्रममा परिमार्जन आवश्यक देखाएको छ । त्यसै गरी पाठ्यक्रमको नयाँ ढाँचाअनुसारको शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालन गरी विद्यार्थीमा अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउनका लागि शिक्षण सिकाइ विधि तथा प्रक्रियामा सुधार गरी क्रियाकलापमुखी र विद्यार्थीकेन्द्रित बनाइनु आवश्यक छ भने विद्यार्थीको मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइका रूपमा र सिकाइका लागि उपयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विद्यालय तहमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले दिएको पाठ्यक्रम संरचना तथा आधारअनुसार निर्माण गरिएको कक्षा १-५ को यो पाठ्यक्रम तथा विद्यालय तहका लागि निर्माण गरिने अन्य पाठ्यक्रमको कार्यान्यनको तालिका यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २८ : स्थानीय पाठ्यक्रम परीक्षण तथा कार्यान्वयन तालिका

कक्षा	शैक्षिक सत्र २०७८	शक्षिक सत्र २०७९	कैफियत
१	परीक्षण तथा कार्यान्वयन		
२	परीक्षण तथा कार्यान्वयन		
३	परीक्षण तथा कार्यान्वयन		
४	परीक्षण तथा कार्यान्वयन		

५	परीक्षण तथा कार्यान्वयन		
६		परीक्षण तथा कार्यान्वयन	
७		परीक्षण तथा कार्यान्वयन	
८		परीक्षण तथा कार्यान्वयन	

उपर्युक्त तालिकाअनुसार पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले पाठ्यक्रम तथा पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धित सामग्रीको विकास तथा प्रबोधीकरण, पाठ्यक्रम परीक्षण तथा सुधार गर्ने भए पनि पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अन्य तयारी तथा कार्यहरू पनि आवश्यक छन् । खास गरी शिक्षक तयारी र विकास, शिक्षण सिकाइका लागि विद्यालय तथा कक्षाकोठाको सिकाइ वातावरण सुधार र स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि सहायता पद्धतिको विकास आवश्यक हुन्छ । यसका लागि आवश्यक स्रोतहरूको व्यवस्थापन, जनशक्तिको व्यवस्था, शिक्षक तयारी र विकास, शिक्षकका लागि आवश्यक उत्प्रेरणा तथा उत्तरदायित्व पद्धतिको विकास आवश्यक छ । यसप्रकार पाठ्यक्रम कार्यान्यन योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा विद्यार्थीको सिकाइलाई केन्द्रबिन्दुमा राखिनुपर्दछ ।

!^=kf7\oj|d d"Nofª\g, kl/dfh{g / ;'wf/

पाठ्यक्रम एक गतिशील प्रक्रिया हो । विकास गरिएको कुनै पनि पाठ्यक्रमको कार्यान्यन प्रारम्भ भएपछि प्राप्त हुने पृष्ठपोषणका आधारमा सुधार तथा परिमार्जन गर्ने कार्य निरन्तर हुने गर्दछ । कुनै पनि पाठ्यक्रमको विकास निश्चित मूल्य तथा मान्यतामा आधारित भई पाठ्यक्रमका वर्तमान सन्दर्भलाई विश्लेषण गरेर सोहीअनुरूप गरिएको हुन्छ । यस्ता सन्दर्भमा आएका परिवर्तनले स्वाभाविक रूपमा पाठ्यक्रम परिमार्जनको आधार सिर्जना गर्दछन् ।

पाठ्यक्रम मूल्याङ्कन, परिमार्जन र सुधार निरन्तर प्रक्रिया हो । परीक्षणपश्चात् लागू भएको पाठ्यक्रममा सामान्य सुधार तथा अद्यावधिक निरन्तर रूपमा हुने गर्दछ भने कार्यान्वयन भएको पाँच वर्षमा पुनरवलोकन गरिने छ भने कार्यान्वयन भएको दस वर्षमा पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको मूल्याङ्कन गरी त्यसका आधारमा पाठ्यक्रममा आवश्यक परिमार्जन गरिने छ ।

!&=:yfgLo ljifo lzIf0f ug{[lzIfsnf0{;Nnfx / ;'emfj

स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीयता केन्द्रित हुन्छ । स्थानीय आवश्यकताको जगमा स्थानीय सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागितामा स्थानीय पाठ्यक्रम तयार हुन्छ । यो लचिलो प्रकृतिको हुने भएकोले समय, सन्दर्भ र आवश्यकताको आधारमा यसलाई सहजै परिस्कृत एवम् परिमार्जन गर्न पनि सकिन्छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका विषय जुन स्थानीय सन्दर्भमा आवश्यक र महत्वपूर्ण छ, ती विषय क्षेत्रहरू नै स्थानीय पाठ्यक्रममा समेटिन्छन् । स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय आवश्यकताका कुराहरू समेटी आफ्नो मौलिक कला, संस्कृति र पेसासँग चासो बढाउन स्थानीय सरोकारवालाहरूको नै क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय तहमै निर्माण गरी कार्यानवयन गर्ने पाठ्यक्रम पनि हो । यो केन्द्रमुखी हुँदैन, हुनु हुदैन पनि । यो विकेन्द्रित पाठ्यक्रम हो । स्थानीय आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी तयार गरिने स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न त्यति सजिलो हुँदैन । तर, सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको विश्वास जित्न सकेको खण्डमा यसको कार्यान्वयन त्यति गारो पनि देखिदैन । यसको कारण के हो भने स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय स्रोत साधनकै प्रयोग गरेर कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । पाठ्यक्रम तयार भएपछि पाठ्यपुस्तक नै नभए पनि पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न विद्यार्थी र शिक्षकको संयुक्त प्रयास हुँदा सजिलै सकिन्छ । नेपाल विविधताले भरिपूर्ण मुलुक हो । यहाँका प्रत्येक टोलटोल र गाउँगाउँमा फरक फरक संस्कृति, रीतिरिवाज र परम्परा पाइन्छन् । भौगालिक परिवेश, जातजाति, संस्कार एवम संस्कृति र मूल्यमान्यता पनि विविधता पाइन्छ । धादिङ जिल्लाको हकमा पनि यही कुरा लागू हुन्छ र त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सन्दर्भमा पनि ।

नेपालमा अपार स्रोत र सम्भावनाको भण्डार छ । हामीमा त्यसलाई पहिचान र व्यावसायीकरण गर्ने सिप र अभिवृत्तिको मात्र

खाँचो छ। त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका पनि प्राकृतिक स्रोत साधन, पर्यटकीय सम्भावना, जातिगत विशिष्टताले धनि छ । प्रशस्त जनशक्ति भएर पनि तिनलाई आर्थिक विकासको मूल धारमा ल्याउन सकिएको छैन । स्वरोजगारीको सिर्जना गर्नेभन्दा अरुले सिर्जना गरी दिएको रोजगरीमा मजदुरी गर्ने खालका जनशक्ति दिनानुदिन बढ्दै गइरहेको अवस्था छ । त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाले विभिन्न पेसा एवम् व्यावसाय गर्न चाहने व्यक्तिहरूलाई आर्थिक सहायता, बिना धितो सरल कर्जा वितरण जस्ता कार्यक्रमहरू अगाडि बढाईरहेको छ । तर पनि हालका वर्षमा समुदायका युवा शिक्षित बेरोजगारका रूपमा परिणत भइरहेका छन् । यस्तो अवस्था आउनु हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख मुलुक र पालिकाका लागि विडम्बनाको कुरा हो । हाम्रो देशमा औद्योगिक क्षेत्र र सेवा क्षेत्र निकै सानो भएकाले यहाँ सीमित व्यक्तिले मात्र अवसर पाउन सक्ने अवस्था छ । स्थानीय स्रोत र साधन खेर गई कृत्रिम गरिबीको अवस्था सिर्जना भएको देखिन्छ । यस्ता कुरालाई राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न सम्भव हुँदैन । हो, हाम्रो त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा पनि उद्यम नगर्ने, बेरोजगार छु भन्ने तर भएको जमीन बाँझै राखेर खाद्यान्नको मूल्य बढ्यो भनेर सरकारलाई गाली गर्ने प्रवृत्ति विद्यमान छ ।

हामीले विद्यार्थीलाई स्थानीय सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक एवम् धार्मिक अवस्था र महत्वका बारेमा पनि सिकाउनुपर्ने हुन्छ स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी व्यक्तिलाई आर्थिक विकासमा सक्षम बनाउने कार्यमा स्थानीय पाठ्यक्रमको अहम् भूमिका रहेको हुन्छ । स्थानीय पेसा, व्यावसाय तथा जीविकोपार्जनमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउन पनि यो स्थानीय पाठ्यक्रम उपयोगी सिद्ध हुनेछ । त्यसैले यस्ता स्थानीय पक्षलाई समेटेर विद्यार्थीलाई सिकाउनको निम्ति यो स्थानीय पाठ्यक्रम तयार पारिएको हो । यस्तो पाठ्यक्रम कुनै एक विद्यालय वा नजिकका विद्यालयका समूहले मिलेर बनाई लागु गर्न सक्छन् । यो पाठ्यक्रमको नमुनामा कुनै स्थान विशेष नतोकिएको हुनाले केही सामान्य जस्तो देखिन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका कतिपय विषयवस्तुहरू आवश्यक स्रोतसामग्रीहरूको खोजी गरी उपयोगमा ल्याउनुपर्ने हुन्छ । यसको लागि आवश्यक स्रोत साधनको खोजी गर्न समेत क्रियाशील हुन आवश्यक छ । विद्यार्थीले प्रत्यक्ष भाग लिएर वा सम्बन्धित व्यक्ति वा विज्ञ व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर पाठ्यक्रमका निर्धारित ज्ञान, सीप र अभिवृति हासिल गर्न सक्नेछन् । स्थानीय विषय शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूले मूलत: निम्नकुराहरूमा ध्यान दिन आवश्यक हुन्छ :

- स्थानीय विषयले निर्दिष्ट गरेको क्षेत्र, कम र उद्देश्यलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर विद्यार्थीको व्यक्तिगत विभिन्नता र सामाजिक विविधता अनुरुपको पाठ्यवस्तुलाई प्रोत्साहन गर्ने,
- सान्दर्भिक स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई जोड्दै विद्यार्थीको सक्रिय सहभागिता बढाउन विशेष ध्यान दिने,
- स्थानीय पेसा, व्यावसाय, समाज, संस्कृति, भूगोल, जातिगत र भाषागत अवस्थाको आधारमा विद्यार्थीको अपनत्व हुनेखालको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- पाठ्यक्रमको मर्म र भावना अनुसार कक्षागत रूपमा सामान्यबाट जटिलतर्फका विषयवस्तुहरूको सोपान मिलाएर शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- कक्षाकोठाभित्र सिकाइका लागि गर्न सकिने क्रियाकलापहरू: समूह कार्य, छलफल, प्रश्नोत्तर, अन्तरक्रिया, व्याख्या, क्ष्त्र्रत को प्रयोग, अभिनय, नाटक आदिलाई शिक्षण सिकाइसँग जोड्दै सिकाइको प्रभावकारीतामा ध्यान दिने,
- कक्षाकोठा बाहिर सिकाइका लागि गर्न सकिने क्रियाकलापहरू परियोजना कार्य सामुदायिक कार्य, कार्यमूलक अनुसन्धान, क्षेत्र भ्रमण, प्रत्यक्ष अवलोकन, बाल अनुसन्धान, घटना अध्ययन, विभिन्न व्यक्तिहरूसँग प्रत्यक्ष कुराकानी, लक्षित समूह छलफल आदि पक्षमा पाठ्यक्रमका उद्देश्य सम्बन्धित गराई शिक्षण सिकाइ क्रियकालापलाई प्रभावकारी बनाउन प्रयत्नरत रहने,
- सिकाइलाई दिगो र उद्देश्यमूलक बनाउन विद्यार्थीलाई गरेर सिक्ने (Learning by doing) सिद्धान्तको व्यवहारिक प्रयोगमा ध्यान दिने,
- मूल्याङ्कनका लागि पेपर-पेन्सिल टेस्ट भन्दा पनि निरन्तर अभ्यास एवम् परियोजना कार्य तथा विद्यार्थीको अभिव्यक्ति र व्यवहार परिवर्तनको अवस्थालाई ख्याल गर्ने,
- विभिन्न स्रोतसामग्री सङ्कलन गरी पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका सिकाइ सक्षमता प्राप्तिका लागि प्रयत्नशील रहने,

- मूल्याङ्कन गर्दा विद्यार्थीको कार्यलाई प्रशंसा गर्ने,
- सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति र अभ्यासात्मक क्रियाकलापको जगमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति र व्यवहारिक पक्षलाई आँकलन गर्ने,
- स्थानीय विषय पढाउने शिक्षकहरूवीच अनुभव आदान-प्रदान गरी आइपरेका समस्याहरू हल गर्न हर्दम क्रियाशील रहने,
- पाठ्यक्रमलाई समसामयिक बनाउन आवश्यकता महशुस भएको अवस्थामा पालिकास्तरीय छलफल गरी परिमार्जन गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीलाई उत्पादनसँग गाँस्दै श्रमलाई सम्मान गर्ने तथा अग्रजहरूको योगदानको कदर गर्दै असल आचरण, नैतिक मूल्यमान्यता, अनुशासन तथा सभ्यता सम्बन्धी पक्षहरूमा आफू र विद्यार्थी दुवैको भूमिकालाई समन्वयात्मक ढंगले विकास र विस्तार गर्न प्रयत्नशील रहने,
- आफ्नो परिवेश, स्थानीयता, जन्मभूमि, आफ्नो भाषा, संस्कृति, कलाकौशल, संस्कार, चाडपर्व, मूल्यमान्यता जस्ता पक्षहरू शिक्षण गर्दा आवश्यकतानुसार सम्बन्धित विषयमा जानकार व्यक्तिहरूलाई स्रोत शिक्षकको रूपमा बेलाबेलामा आमन्त्रण गरी अनुभव साटासाट गर्ने परिवेश निर्माण गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापन र सुरक्षित विद्यालय सम्बन्धी समुचित जानकारी गराइ विद्यार्थीलाई विपद्बाट बच्ने उपाय, व्यवस्थापन, कारण प्रभाव तथा सुरक्षित विद्यालयको आवश्यकता र महत्वको सम्बन्धमा समेत छलफल, अनुभव साटासाट, अन्तरक्रिया, परियोजना कार्य प्रत्यक्ष अवलोकन आदिको माध्यमले सुसूचित गराउन क्रियाशील रहने कार्यमा सहभागितात्मक पद्धति अवलम्बन गर्ने

१८. व्यवहार कुशल सिपहरु (Soft Skills)

स्थानीय पाठ्यक्रमको शिक्षण सहजीकरण गर्दा सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञानको साथमा निम्नानुसार व्यवहार कुशल सिपहरुमा जोड दिनुपर्छ र सो अनुसार कियाकलाप तथा मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ ।

१. सोचाइ सिपहरु (Thinking Skills) (S1)

- प्रयोग सिप (S1.1)
- सिकाइ सिप(S1.2)
- रचनात्मक सोच सिप(S1.3)
- समालोचनात्मक सोचाइ सिप(S1.4)
- निर्णय तथा समस्या समाधान सिप(S1.5)

२. वैयक्तिक सिपहरु (S2)

- स्वव्यवस्थापन (S2.1)
- आत्मबल / स्वाभिमानको विकास (S2.2)
- इमानदारी / स्वअनुसासन(S2.3)

अनुसूचीहरू

- समय व्यवस्थापन(S2.4)

- व्यक्तिगत लक्ष्य निर्धारण र कार्यमा अग्रसरता(S2.5)
- स्वतन्त्र सिकाइ , लचकता र अनुकूलनता(S2.6)
- जिम्मेवारी एवम् प्रतिबद्धता(S2.7)

३. अन्तर वैयक्तिक सिपहरु (S3)

- सञ्चार (S3.1)
- सहकार्य(S3.2)
- सहयोग तथा सहानुभूति (S3.3)
- सक्रियतापूर्वक सुन्ने (S3.4)
- सांस्कृतिक सिपहरु/नैतिकता(S3.5)

४. सूचना प्रविधि तथा बहुसाक्षरता सिपहरु (S4)

- आधारभूत साक्षरता(S4.1)
- प्राविधिक साक्षरता(S4.2)
- दृश्य साक्षरता(S4.3)
- सूचना साक्षरता(S4.4)
- बहुसांस्कृतिक साक्षरता(S4.5)

५. नागरिक सिप (S5)

- सहनशीलता र खुलापन (S5.1)
- विविधताको सम्मान र अन्तरसांस्कृतिक बुझाइ (S5.2)
- लोकतान्त्रिक, सहभागितात्मक र समतामूलक मूल्य (S5.3)
- वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान (S5.4)
- राष्ट्रिय पहिचान र अपनत्वको अनुभूति (S5.5)
- सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी (S5.6
- वैयक्तिक जिम्मेवारी (S5.7)

अनुसूची १ : आधारभूत तह (कक्षा १–३) मा विद्यार्थी मूल्याङ्कनका साधनको प्रयोग, अभिलेखीकरण तथा प्रयोगसम्बन्धी मार्गदर्शन

यस पाठ्यक्रमको खण्ड १५ मा कक्षा १–३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नुको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नु भएकाले मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अब्गका रूपमा विकास तथा प्रयोग गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको स्पष्ट पारिएको छ । त्यसमा मूल्याङ्कनका सम्भाव्य विधि, प्रक्रिया, तरिका तथा साधनहरू उल्लेख गरिएको छ । यहाँ यस पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कन खण्डमा उल्लिखित उद्देश्य प्राप्तिका लागि मूल्याङ्कन विधि, प्रक्रिया, तरिका तथा साधनहरूको प्रयोग तथा नतिजाको अभिलेखीकरणसम्बन्धी तरिका तथा साधन र तिनको प्रयोग गर्ने तरिका विषयक्षेत्रगत रूपमा समावेश गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन गर्ने तरिका

१. प्रत्येक विद्यार्थीले स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रत्येक क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिमा केकति उपलब्धि हासिल गरे भनी मूल्याङ्कनका उपयुक्त साधन प्रयोग गरी परीक्षण गरेर यकिन गर्नुपर्छ ।

२. विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरलाई तलको तालिकाअनुसार १ देखि ४ स्तरमा रेटिङ गरी क्षेत्रअनुसारको सिकाइ उपलब्धिमा अभिलिखित गर्नुपर्छ ।

विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	मापन उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको तथा माथिल्लोस्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

उल्लिखित मापदण्ड विद्यार्थीको स्तर पहिचान गर्ने सामान्य आधार मात्र भएकाले विषयक्षेत्रगत रूपमा उल्लिखित आधार र व्याख्या थप विशिष्ट स्वरूपको हुनेभएकाले विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा त्यसैलाई प्रयोग गर्नुपर्छ ।

३. सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लगि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ ।

४. नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

१. विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

- विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यतिनै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

२. विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नअनुसार प्रयोग सकिन्छ :

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन
- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन
- अभिभावकले विद्यार्थीले कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न

विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फारामहरू

१. मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको सिकाइ स्तर पहिचान गर्नका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही साधनका उदाहरण यहाँ दिइएको छ । शिक्षकले विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा प्रयोग गरेका साधनमध्ये फाराममा उल्लेख भएमा त्यसमा चिह्न लगाउने र अन्य साधन प्रयोग गरेको भए सो साधनको उल्लेख सोही लहरमा उल्लेख गर्नुपर्छ ।

२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।

४. सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरुको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३० भन्दा कम	E	ज्यादै कमजोर (Far below basic)
३० देखि ४५ भन्दा कम	D	कमजोर (Below basic)
४५ देखि ६० भन्दा कम	C	सामान्य (Basic)
६० देखि ७५ भन्दा कम	B	राम्रो (Above basic)
७५ देखि ९० भन्दा कम	A	उच्च (Proficient)
९० देखि माथि	A+	उत्कृष्ट (Advanced)

कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अब्कका आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगतसमग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरुको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

यो उपलब्धि प्रतिशतको व्याख्या माथिको बुँदा ५ अनुसार गर्नुपर्छ ।

अनुसूची २ : विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कन अभिलेखिकरण फाराम (कक्षा १–३)

कक्षा: १   विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो   विषयक्षेत्र र थिम: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय   विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	आफ्नो गाउँपालिकाको नाम र आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर बताउन	ऋाफ्नो गाउँपालिकाको नाम, आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर मध्ये कुनै २ कुरा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर मध्ये कुनै १ कुरा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, आफु बस्ने टोलको नाम, वडा नम्बर मध्ये कुनैपनि कुरा बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न	धादिङ जिल्लाको मानचित्र पहिचान गरी त्यसमामा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपा लिकाको पहिचान गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न आंसिक मात्रामा सकेमा (२ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो टोलमा रहेको सरकारी कार्यालयको नाम बताउन	आफ्नो टोलमा रहेको कुनै ४ सरकारी कार्यालयको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै ३ सरकारी कार्यालयको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै २ सरकारी कार्यालयको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै १ सरकारी कार्यालयको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरि एको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.१. तरकारी तथा फलफूल खेती को परिचय	आफ्नो घरमा भएको तरकारीको नाम बताउन	आफ्नो घरमा भएको कुनै ४ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै ३ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै २ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै १ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	निरोगी हुन फलफूल तथा तरकारी नियमित रुपमा खानुपर्छ भन्ने बताउन	निरोगी हुन नियमित रुपमा खाइने कुनै ४ फलफूल तथा तरकारीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		निरोगी हुन नियमित रुपमा खाइने कुनै ३ फलफूल तथा तरकारीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		निरोगी हुन नियमित रुपमा खाइने कुनै २ फलफूल तथा तरकारीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		निरोगी हुन नियमित रुपमा खाइने कुनै १ फलफूल तथा तरकारीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

क्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	आफ्नो घरमा तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन	आफ्नो घरमा भएको कुनै ४ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै ३ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै २ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै १ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो विद्यालयमा भएका कृषि औजार अवलोकन गरी नाम बताउन	आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै ४ कृषि औजारको नाम बत(ाउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै ३ कृषि औजारको नाम बत(ाउन सकेमा (३ C^a\S					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै २ कृषि औजारको नाम बत(ाउन सकेमा (२ C^a\S					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै १ कृषि औजारको नाम बत(ाउन सकेमा (१ C^a\S					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	तरकारी खेतीलाई जोगाउने उपाय बताउन	तरकारी खेतीलाई जोगाउन अपनाइने कुनै ४ उपाय बत(ाउन सकेमा(४ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई जोगाउन अपनाइने कुनै ३ उपाय बत(ाउन सकेमा(३ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई जोगाउन अपनाइने कुनै २ उपाय बत(ाउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई जोगाउन अपनाइने कुनै १ उपाय बत(ाउन सकेमा (१ अङ्क)					
	गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा बताउन	तरकारी तथा फलफूल खेतीमा गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी तथा फलफूल खेतीमा गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा मध्ये कुनै २ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी तथा फलफूल खेतीमा गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा मध्ये कुनै १ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी तथा फलफूल खेतीमा गोडमेल, मल र पानी हाल्नु पर्ने कुरा बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १   विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो   विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती   विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन	रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन सकेमा (४ अङ्क)					
		रोग लागेको र नलागेको तरकारी अधिकांश मात्रामा छुट्याउन सकेमा (३ अङ्क)					
		रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन आंसिक मात्रामा सकेमा (२ अङ्क)					
		रोग लागेको र नलागेको तरकारी छुट्याउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	तरकारीमा लाग्ने केही कीराको नाम बताउन	तरकारीमा लाग्ने कुनै ४ कीराको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै ३ कीराको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै २ कीराको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै १ कीराको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी बताउन	रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी कारणसहित बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी आंसिक बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		रोग लागेमा विषादी भन्दा जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्छ भनी बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	ताजा तरकारी खाने बानी बसाल्न	ताजा तरकारी खानुपर्ने कुनै २ कारण भन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		ताजा तरकारी खानुपर्ने कुनै १ कारण भन्न सकेमा (३ अङ्क)					
		ताजा तरकारी खानुपर्ने बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		ताजा तरकारी खानुपर्ने बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने तरकारीको नाम बताउन	जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने ४/४ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने ३/३ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने २/२ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		जमिनमुनि र जमिनमाथि पाइने १/१ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन	तरकारी खेतीबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी खेतीबाट हुने कुनै २ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी खेतीबाट हुने कुनै १ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी खेतीबाट हुने फाइदा बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको नाम बताउन ।	पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने तरकारीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने मध्ये कुनै ३ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने मध्ये कुनै २ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		पात खाने, फल खाने, फूल खाने, दालको रुपमा खाने तरकारी र मसलाको रुपमा खाने मध्ये कुनै १ तरकारीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पशुपालन व्यवसाय विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका घर पालुवा जनावरहरू र तिनीहरूको नाम बताउन ।	आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका कुनै ४ घरपालुवा जनावरहरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका कुनै ३ घरपालुवा जनावरहरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका कुनै २ घरपालुवा जनावरहरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घर र छिमेकमा पालिएका कुनै १ घरपालुवा जनावर बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन ।	पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने कुनै २ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने कुनै १ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: कला, संस्कृति र रीतिरिवाज विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
४.१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न	परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार अधिकांश गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न आंसिक मात्रामा सकेमा (२ अङ्क)					
		परिवारभित्र गरिने सामान्य सम्बोधन र शिष्टाचार गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	स्थानीय धर्महरू बताउन	कुनै ४ स्थानीय धर्महरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ स्थानीय धर्महरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ स्थानीय धर्महरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ स्थानीय धर्म बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम भन्न	कुनै ४ स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम भन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम भन्न सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ स्थानीय चाडपर्वहरूको नाम भन्न सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पुरातात्विक सम्पदा विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	पुरातात्विक सम्पदा चिन्न र अर्थ बताउन	पुरातात्विक सम्पदाको अर्थ बताई पुरातात्विक सम्पदा चिन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदा चिन्न सकेमा (२ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदा चिन्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो समुदायमा भएका पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन	आफ्नो समुदायमा भएका कुनै ३ पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका कुनै २ पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका कुनै १ पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका कुनैपनि पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: १ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: ६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	बाढी र पहिरोको परिचय दिन	बाढी र पहिरोको परिचय दिन सकेमा (४ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोको अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		बाढी वा पहिरोको अर्थ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोको अर्थ बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	हातमुख धुने बानीको विकास गर्न	सफासंग हात धुने बानी बसाल्न सकेमा (४ अङ्क)					
		नियमित हात धुने बानी बसाल्न सकेमा (३ अङ्क)					
		हात धुने तरिका बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		हात धुने तरिका बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट वा जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिक(ाको परिचय	आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम बताई आफ्ना स्थायी ठेगाना बताउन	आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम बताई आफ्नो स्थायी ठेगाना बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो स्थायी ठेगाना बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडाहरूको नाम र आफ्नो स्थायी ठेगाना बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा आफ्नो गाउँपालिका र वडाको पहिचान गर्न ।	धादिङ जिल्लाको मानचित्र पहिचान गरी त्यसमामा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका र वडाको पहिचान गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्र पहिचान गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		धादिङ जिल्लाको मानचित्रमा त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको पहिचान गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो टोलमा भएका सरकारी एवम् संस्थागत कार्यालयहरूको नाम र प्रमुख सेवा बताउन	आफ्नो टोलमा रहेको कुनै ४ सरकारी कार्यालय र ४ संस्थागत कार्यालयको नाम र प्रमुख सेवा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै ३ सरकारी कार्यालय र ३ संस्थागत कार्यालयको नाम र प्रमुख सेवा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै २ सरकारी कार्यालय र २ संस्थागत कार्यालयको नाम र प्रमुख सेवा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो टोलमा रहेको कुनै १ सरकारी कार्यालय र १ संस्थागत कार्यालयको नाम र प्रमुख सेवा बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.१. तरकारी तथा फलफूल खेती को परिचय	आफ्नो घर र छिमेकमा हुने तरकारीहरूको सूची बनाउन	आफ्नो घरमा र छिमेकमा भएको कुनै ४ तरकारीको नामको सूचि बनाउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा र छिमेकमा भएको कुनै ३ तरकारीको नामको सूचि बनाउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा र छिमेकमा भएको कुनै २ तरकारीको नामको सूचि बनाउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा र छिमेकमा भएको कुनै १ तरकारीको नामको सूचि बनाउन सकेमा (१ अङ्क)					
	सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न	सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न अधिकांस मात्रामा सकेमा (३ अङ्क)					
		सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न आंसिक रुपमा सकेमा (२ अङ्क)					
		सामूहिक रुपमा तरकारी खेतीको नमूना प्रदर्शन गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजारको सूची बनाउन	आफ्नो घरमा भएको कुनै ४ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै ३ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै २ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घरमा भएको कुनै १ तरकारी खेती गर्ने औजारको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो घरमा र छिमेकमा तरकारी खेती गर्ने औजारको काम बताउन	आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै ४ कृषि औजारको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै ३ कृषि औजारको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै २ कृषि औजारको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो विद्यालयमामा भएको कुनै १ कृषि औजारको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन	तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वाली मध्ये कुनै २ को प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वाली मध्ये कुनै १ को प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई वरिपरि काठ, बाँस, छ्वालीको प्रयोगबाट जोगाउने उपाय बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	दैनिक प्रयोग गरिने तरकारी र तिनीहरूबाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वहरू बताउन	तरकारी बाट प्राप्त हुने कुनै ३ पौष्टिक तत्वको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी बाट प्राप्त हुने कुनै २ पौष्टिक तत्वको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी बाट प्राप्त हुने कुनै १ पौष्टिक तत्वको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी बाट प्राप्त हुने पौष्टिक तत्वको नाम बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा बताउन	मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने ३ कारण बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने २ कारण बताउन सकेमा सकेमा (३ अङ्क)					
		मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने १ कारण बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		मल तथा स्थानीय जैविक रसादिको प्रयोग गर्नुपर्ने कारण बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी बताउन	कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी कारणसहित बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी आंसिक बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		कीरा फट्याङ्ग्राबाट तरकारीको नास हुन्छ भनी बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	जैविक रोगजन्य कारण र अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन	जैविक रोगजन्य कारण र अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		जैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		जैविक रोगजन्य कारण र अजैविक रोगजन्य कारण बिरुवामा रोग लाग्छ भनी बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने उपाय बताउन	रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने कुनै ३ उपाय बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने कुनै २ उपाय बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने कुनै १ उपाय बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		रोग तथा कीराको रोकथाम गर्ने कुनैपनि उपाय बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	ताजा तरकारीको फाइदा बताउन र बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन	ताजा तरकारीको २ फाइदा बताउन र बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		ताजा तरकारीको २ फाइदा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		ताजा तरकारीको फाइदा बताउन र बढी भएको तरकारी बेच्न सकिने कुरा बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको नाम बताउन	मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको कुनै ४ नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको कुनै ३ नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको कुनै २ नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		मौसमअनुसार र बेमौसमी तरकारीको कुनै १ नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पशुपालन व्यवसाय विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका पशुपालनको सूची बनाउन	आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका कुनै ६ पशु तथा पंछीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका कुनै ४ पशु तथा पंछीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका कुनै ३ पशु तथा पंछीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो घर र समुदायमा पालिएका कुनै २ पशु तथा पंछीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	पशुपालनबाट हुने कुनै ४ ओटा फाइदा बताउन	पशुपालनबाट हुने कुनै ४ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने कुनै ३ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने कुनै २ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		पशुपालनबाट हुने कुनै १ ओटा फाइदा बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: कला, संस्कृति र रीतिरिवाज विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
४.१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण गर्न	आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण अधिकांश गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण आंसिक मात्रामा गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका व्यक्तिहरूसँग गरिने सामान्य व्यवहार तथा आचरण गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न	कुनै ४ स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ स्थानीय जातजातीहरूको नाम भन्न सकेमा (१ अङ्क)					
	माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न	कुनै ४ माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ माटाका भाँडाकुँडाहरूको नाम र काम भन्न सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पुरातात्विक सम्पदा विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरणसहित अर्थ बताउन	पुरातात्विक सम्पदाको कुनै ३ उदाहरणसहित अर्थ बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको कुनै २ वा १ उदाहरणसहित अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको अर्थ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदा चिन्न सकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सोबारे सामान्य जानकारी दिन	आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सोबारे सामान्य जानकारी दिन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाबारे सामान्य जानकारी दिन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा भएका कुनैपनि पुरातात्विक सम्पदाको नाम बताउन सके मा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: २ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: ६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	बाढी र पहिरोका प्रमुख कारणहरू बताउन	बाढी र पहिरोको प्रमुख ४ कारणहरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोको प्रमुख ३ कारणहरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोको प्रमुख २ कारणहरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोको प्रमुख १ कारण बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	सहि तरिकाले हातमुख धुने नङ काट्ने दाँत माझ्ने बानीको विकास गर्न	सहि तरिकाले हातमुख धुने नङ काट्ने दाँत माझ्ने बानीको विकास गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		सहि तरिकाले हातमुख धुने, नङ काट्ने, दाँत माझ्ने बानीमध्ये कुनै २ बानीको विकास गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		सहि तरिकाले हातमुख धुने, नङ काट्ने, दाँत माझ्ने बानीमध्ये कुनै १ बानीको विकास गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		हातमुख धुने तरिका बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङ्को अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न,	ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत वा जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको परिचय	आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य स्थानीय तहहरूको नाम बताउन,	आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य ४ स्थानीय तहहरूको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य ३ स्थानीय तहहरूको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य २ स्थानीय तहहरूको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो गाउँपालिकासँग जोडिएका अन्य १ स्थानीय तहको नाम बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय तथा विभिन्न संघ संस्थाको नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन ।	आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, विद्यालय तथा विभिन्न संघ संस्थाको नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय र विद्यालयको नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालय, नाम र तिनीहरू रहेको स्थान/ठेगाना बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो वडामा रहेको सरकारी कार्यालयको नाम बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	स्थानीयस्तरमा रहेका प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन ।	स्थानीयस्तरमा रहेका कुनै ४ प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		स्थानीयस्तरमा रहेका कुनै ३ प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		स्थानीयस्तरमा रहेका कुनै २ प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		स्थानीयस्तरमा रहेका कुनै १ प्राकृतिक स्रोत साधनको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.१. तरकारी तथा फलफूल खेती को परिचय	स्थानीय र अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन	कुनै ४ स्थानीय र ४ अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ स्थानीय र ३ अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ स्थानीय र २ अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ स्थानीय र १ अन्य जातका तरकारीको नाम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	तरकारीको वर्गीकरण गर्न: (पात खाने, जरा वा गानो खाने, फल खाने, गेडा पिसेर खाने, फूल खाने)	तरकारीको वर्गीकरण गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		प्राय तरकारीको वर्गीकरण गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		केहि तरकारीको वर्गीकरण गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारीको वर्गीकरण गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा:३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.२. तरकारी तथा फलफूल खेती गर्ने औजार	तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजारको नाम र काम बताउन	तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजारको ४ नाम र काम बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजारको ३ नाम र काम बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजारको २ नाम र काम बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी खेती गर्ने स्थानीय समुदायमा पाइने तथा आधुनिक कृषि औजारको १ नाम र काम बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३   विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो   विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती   विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.३. तरकारी तथा फलफूल खेतीको संरक्षण	तरकारी खेतीलाई बार बन्देज नलगाएमा हुने नोक्सानी बताउन	तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने ४ नोक्सानी बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने ३ नोक्सानी बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने २ नोक्सानी बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारी खेतीलाई बारबन्देज नलगाएमा हुने १ नोक्सानी बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	नमूना तरकारी खेती गरेर संरक्षण गर्न र तरिका बताउन	नमूना तरकारी खेती गर्न र संरक्षणका कुनै ३ उपाय बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		नमूना तरकारी खेती गर्न र संरक्षणका कुनै २ उपाय बत(ाउन सकेमा (३ अङ्क)					
		नमूना तरकारी खेती गर्न र संरक्षणका कुनै १ उपाय बत(ाउन सकेमा (२ अङ्क)					
		नमूना तरकारी खेती गर्न र संरक्षणका उपाय बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.४. तरकारी तथा फलफूलमा लाग्ने रोग र त्यसको उपचार	तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरू बताउन	तरकारीमा लाग्ने कुनै ४ सामान्य रोगहरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै ३ सामान्य रोगहरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै २ सामान्य रोगहरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने कुनै १ सामान्य रोगहरू बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरूको उपचार गर्ने तरिका बताउन	तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरूको उपचार गर्ने ३ तरिका बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरूको उपचार गर्ने २ तरिका बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरूको उपचार गर्ने १ तरिका बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		तरकारीमा लाग्ने सामान्य रोगहरूको उपचार गर्ने तरिका बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: तरकारी तथा फलफूल खेती विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
२.५. तरकारी तथा फलफूल खेतीको महत्त्व	करेसाबारीको महत्त्व बताउन	करेसाबारीको कुनै ४ महत्त्व बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		करेसाबारीको कुनै ३ महत्त्व बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		करेसाबारीको कुनै २ महत्त्व बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		करेसाबारीको कुनै १ महत्त्व बताउन सकेमा वा नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पशुपालन व्यवसाय विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरि एको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
३.१. पशुपालनको महत्त्व तथा त्यसमा लाग्ने रोग र त्यसको रोकथाम	आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य पक्षहरू बताउन	आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुनै ३ सामान्य पक्षहरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुनै २ सामान्य पक्षहरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुनै १ सामान्य पक्षहरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो समुदाय र वडा भित्र रहेका पशुपालन व्यवसायको अवलोकन गरी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामान्य पक्षहरू बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
	पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन	पशुपालनको कुनै ५ ओटा महत्त्व बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		पशुपालनको कुनै ३ ओटा महत्त्व बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		पशुपालनको कुनै २ ओटा महत्त्व बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		पशुपालनको कुनै १ ओटा महत्त्व बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: कला, संस्कृति र रीतिरिवाज विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलब्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
४.१. त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कला, संस्कृति र रीतिरिवाजको जानकारी	असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न	असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		अधिकांश असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		केहि असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न सकेमा (२ अङ्क)					
		असल बानी र खराब बानीहरू पहिचान गर्न नसकेमा (१ अङ्क)					
	स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न	कुनै ४ स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न सकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न सकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न सकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ स्थानीय धार्मिक सम्पदाहरूको नाम भन्न सकेमा (१ अङ्क)					
	विभिन्न भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्न	कुनै ४ भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्नसकेमा (४ अङ्क)					
		कुनै ३ भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्नसकेमा (३ अङ्क)					
		कुनै २ भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्नसकेमा (२ अङ्क)					
		कुनै १ भाषा र भेषभूषाको सूचि तयार गर्नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: पुरातात्विक सम्पदा विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
५.१ त्रिपुरासुन्दरी गाउ(ँपालिका भित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण	पुरातात्विक सम्पदाको उदाहरणसहित परिभाषा दिन	पुरातात्विक सम्पदाको कुनै ३ उदाहरणसहित परिभाषा दिन सकेमा (४ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको कुनै २ वा १ उदाहरणसहित परिभाषा दिन सकेमा (३ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको परिभाषा दिन सकेमा (२ अङ्क)					
		पुरातात्विक सम्पदाको अर्थ बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमेकी वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन	आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र र छिमेकी वडामा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन सकेमा (४ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा र वडाभित्र रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिचान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिन सकेमा (३ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिच(ान गर्न र सो बारे सामान्य जानकारी दिनसकेमा (२ अङ्क)					
		आफ्नो समुदायमा रहेका पुरातात्विक सम्पदाको अवलोकन गरी पहिच(ान गर्न सकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

कक्षा: ३ विषय: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको सेरोफेरो विषयक्षेत्र र थिम: ६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम विद्यार्थीको नाम: परिचय नं.:

थिम	मुख्य सिकाइ उपलव्धी	सूचक	नियमित पढाइ पछिको मूल्याङ्कन		थप सहायता पछिको मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएको मूल्याङ्कनको साधन
			मिति	उपलब्धि	मिति	उपलब्धि	
६.स्थानीय प्राकृतिक प्रकोप, स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना र ट्राफिक नियम	बाढी र पहिरोबाट बच्ने उपायहरू बताउन	बाढी र पहिरोबाट बच्ने कुनै ४ उपायहरू बताउन सकेमा (४ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोबाट बच्ने कुनै ३ उपायहरू बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोबाट बच्ने कुनै २ उपायहरू बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		बाढी र पहिरोबाट बच्ने कुनै १ उपायहरू बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	आफै नुहाउने बानीको विकास गर्न	सहि तरिकाले आफै नुहाउने बानीको विकास गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		आफै नुहाउने बानीको विकास गर्न सकेमा (३ अङ्क)					
		नुहाउने तरिका बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		नुहाउनका लागि आवश्यक सामाग्री बताउन सकेमा (१ अङ्क)					
	ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न	ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन र सो अनुसार प्रयोग गर्न सकेमा (४ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (३ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत वा जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन सकेमा (२ अङ्क)					
		ट्राफिक लाइट, सडकमा राखिएका सङ्केत र जेब्रा क्रसिङको अर्थ बताउन नसकेमा (१ अङ्क)					
अभिभावकको दस्तखत: शिक्षकको दस्तखत र मिति:			सिकाइ उपलब्धिको अंकको जोड				
	सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत						

अनुसूची ४: धादिङ जिल्ला

भौगोलिक स्थिति उत्तर हिमालय पर्वत देखि दक्षिणको महाभारतसम्म फैलिएको नेपालको एक मात्र जिल्लाको रुपमा परिचित, धादिङ प्रसिद्ध गणेश हिमालको काखमा अवस्थित छ । धादिङ जिल्ला अनेकौ नदिनाला तथा प्राकृतिक मनोरम दृश्यहरूले भरिपूर्ण जिल्ला हो । गंगाजमुना झरना, झर्लाङको तातोपानी मूल, गुप्तेश्वर तथा चमेरे गुफा जस्ता गुफाहरू, विन्दुकेशर, सिद्धलेक तथा विभिन्न फाँटहरू नै यो जिल्लाको पहिचान बोकेका विशेषताहरू हुन् । धादिङ जिल्ला नेपालको बागमती प्रदेशमा अविस्थित छ । यो जिल्लाको पूर्वमा रसुवा, नुवाकोट र काठमाण्डौ जिल्ला पर्दछन् भने पश्चिममा गोर्खा जिल्ला पर्दछ । त्यसैगरी उत्तर मा छिमेकी मुलुक चीन पर्दछ भने दक्षिणमा मकवानपुर र चितवन जिल्ला पर्दछन् । धादिङ जिल्लाको क्षेत्रफल १९२४.९ वर्ग कि.मी. रहेको छ भने यहाँ समशीतोष्ण मौसमी हावापानी पाईन्छ । यो जिल्ला २७० ४०' उत्तर देखि २८० १४' उत्तरी अक्षांश र ८४० ३५' पूर्व देखि ८०० १७' पूर्व देशान्तरसम्म फैलिएको छ भने धरातलीय उचाई समुद्री सतहबाट ५०० मिटर देखि ७५०० मिटरसम्म रहेको छ (गणेश हिमाल ७११० मिटर) । त्रिशुली, बुढी गण्डकी र आंखु खोला जिल्लाका मुख्य नदीहरू हुन् । जिल्लाको मुख्य पेशा कृषि हो भने ७० प्रतिशत भन्दा बढी स्थानीयवासीहरू हालसम्म पनि कृषि पेशामा आबद्ध रहेका छन् । पशुपंक्षीको बिक्री, बैदेशिक रोजागर, बालुवा उत्पादन एवं प्रशोधन र विभिन्न श्रममूलक प्रविधिमा आधारित व्यवसाय नै यहाँका अधिकांश परिवारको आम्दानीको स्रोत हो । काठमाण्डौसँग सीमा जोडिएको हुनाले जिल्लाका केही क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक तर कारी खेतीलाई पनि जीविकोपार्जनको प्रमुख आधार बनाएको पाईन्छ । धादिङ जिल्ला २ वटा निर्वाचन क्षेत्र, २ वटा नगरपालिका र ११ वटा गाउँपालिका रहेका छन् । २०३२ साल भन्दा पहिल्यै सुनौला बजारमा रहेको सदरमुकाम हाल धादिङबेसी (निलकण्ठ नगरपालिका) मा रहेको छ । नेपालका चर्चित टारहरूमध्येको एक टार सल्यानटार बूढीगण्डकी र आँखु नदीको बीचमा रहेको छ। त्यसैगरी जिल्लामा ससाहटार, कल्लेरीटार, पिपलटार, गजुरीटार, फिसफिसेटार, बाहुनटार, विशालटार, रिचोकटार जस्ता प्रशस्तै टारहरू र बेंसीहरू रहेका छन।

त्रिशुली नदी, आँखु खोला, थोप्पल खोला, आँसी खोला, कोशी खोला, महेशखोला लगायत १५०० भन्दा बढी खोला खोल्साहरू यस जिल्लाभित्र रहेका छन्। त्यसैगरी जिल्लाको पश्चिममा बूढी गण्डकी नदीले गोर्खा र धादिङलाई छुट्याएर सीमानामा बगेको छ।

धादिङ जिल्लामा समउष्ण समशितोष्ण र शितोष्ण हावापानी पाइन्छ। होचो भू-भाग सामान्यतया बेंसी एवं टारहरूमा समउष्ण हावापानी पाइन्छ भने तल्ला पहाडी भू-भागमा समशितोष्ण हावापानी पाइन्छ र माथिल्लो पहाडी भू-भागमा शितोष्ण हावापानी पाइन्छ।

यस जिल्लामा ढुङ्गा, बालुवा, मार्वल, स्लेट, चुनढुङ्गा, कोरण्डम, क्वार्ज, तामा, सिसा जस्ता आदि खानीहरू रहेका छन्।

यस जिल्लाको धेरैजसो बेंसी फाँट तथा टारहरूमा बजारको विकास भएको छ। यहाँ रहेका बजारहरूमा धादिङबेंसी आरुघाट विशालनगर किन्तान्गफेदी गजुरी मलेखु नौबिसे चरौंदी बेनीघाट महादेवबेंसी कटुन्जे रिङ्ने बैरेनी नौबिसे धौखोला आदि रहेका छन् ।

जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिती :

अक्षांस :- २७° ४०' उत्तरी अक्षांस देखी २८° १७' उत्तरी अक्षांस सम्म

देशान्तर :- ८४° १७' पुर्वी देशान्तर देखी ८४° ३५' पुर्व सम्म

कुल क्षेत्रफल:- १९२४८७ (हेक्टर १,९२४.९ बर्ग कि. मि.)

सिमाना

पुर्व	:- काठमाण्डौ, नुवाकोट र रसुवा जिल्ला	पश्चिम	:- गोरखा जिल्ला
उत्तर	:- रसुवा जिल्ला र चिन	दक्षिण	:- मकवानपुर र चितवन जिल्ला

सदरमुकाम :- धादिङबेसी (६४० मी उचाइमा)

सबैभन्दा उच्च भूमी :- पाविल हिमाल (७११० मी) सबैभन्दा होचो भूमी:- जोगिमारा (३०० मी)

ठुला नदी र खोोल्साहरू :- २५ वटा

साना नदी र खोल्साहरू :- १७४३ वटा

हावापानी/जलबायु :- उपोष्ण २८° - ३०° से समशीतोष्ण २०° से र शितोष्ण ३°-१०° से

वर्षा :- १९१२ देखी ३५३५ मि. मी. कुल कृषी योग्य भूमी :- ७३३५५६० हे,

बनक्षेत्रफल :- ६७४५० हे, झाडी :- १५४०४ हे

चरन चौर :- १५९४१ हे

राजनैतिक विभाजन

निर्वाचन क्षेत्र संख्या :- २ स्थानीय तह :- १३

गाउँपालिका :- ११ नगरपालिका :-२

धादिङ जिल्लाका स्थानीय तहहरू

(नगरपालिका :२ ओटा र गाउँपालिका ११ ओटा , जम्मा १३ ओटा)

- खनियावास गाउँपालिका
- धुनिवेसी नगरपालिका
- गजुरी गाउँपालिका
- गल्छी गाउँपालिका
- गंगाजमुना गाउँपालिका
- ज्वालामुखी गाउँपालिका
- थार्के गाउँपालिका
- निलकण्ठ नगरपालिका
- नेत्रावती डवजोङ गाउँपालिका
- वेनिघाट रोराङ गाउँपालिका
- रुवीभ्याली गाउँपालिका
- सिद्धलेक गाउँपालिका
- त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

धादिङ जिल्लाको जनसांखिय तथ्याङ्क २०६८ को जनगणना अनुसार

कुल जनसंख्या	:-	३,३६,०६७			
पुरुष	:-	१,५७,८३४	महिला	:-	१,७८,२३३
घरधुरी संख्या	:-	७३,८४२			
औसत जनघनत्व	:-	१४७ प्रति ब कि मी	साक्षारता प्रतिसत	:-	६८.८५%
निरक्षर संख्या	:-	१,१३,४२६	५ वर्ष भन्दा माथिको निरक्षर	:-	६५%
महिला साक्षर	:-	५५.६९%	पुरुष साक्षर	:-	७१.७७%
स्नातकोत्तर गर्ने पुरुष:-		६५५	स्नातकोत्तर गर्ने महिला	:-	१०४

पहाडी भू-भागमा अवस्थित धादिङ जिल्लाले दक्षिणमा महाभारत पर्वत श्रङ्खलालाई छोएको छ भने उत्तरमा तिब्बतलाई छोएको छ। उत्तरबाट दक्षिणतिर फुकेको अवस्थामा यो जिल्ला रहेको छ। यस जिल्लामा लेक, बेंसी, नदीनाला, टार र फाँटहरू रहेका छन्। धादिङ जिल्लाको अधिकांश भू-भाग पहाडले ओगटेको छ। न्यून भू-भाग हिमालको आसपासमा पनि रहेको छ। त्यसैगरी त्रिशुली नदी, आँखु नदी, थोप्पल खोला लगायत पश्चिममा बगेको बूढीगण्डकी नदी तथा खोलाको किनारमा बेंसी तथा टारहरू पर्दछन्।

अनुसूची ५:

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

भौगोलिक अवस्थिति

धादिङ जिल्लाको उत्तर पश्चिम भेगमा बुढिगण्डकी नदीको काखमा उत्तर देखि दक्षिण सम्म करिव ५०० देखि १४२० मिटर सम्मको उचाइमा अवस्थित त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाले कुल ८४.३६ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल जमिन ओगटेको छ । भौगोलिक बनावट हेर्दा यहाँ नदी किनारका बेसी फाँटहरू देखि पहाडी धरातलसम्म रहेका छन् यहाँको सम्पुर्ण भौगोलिक अवस्थालाई पहाडी भूभागको रुपमा परिभाषित गर्न सकिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको सिमाना र भौगोलिक अवस्थिति हेरदा २८० ३१" देखि २८० ५३" उत्तरी अक्षाँश सम्म ८२० ०" देखि ८२० ४६" पूर्वी देशान्तर सम्म विस्तार भएको छ । सलेयानटार आदि नदी तथा नदी किनारी भागहरू प्रशस्त अन्न उत्पादनका क्षेत्रहरू हुन् ।

यो गाउँपालिकाको पश्चिम र गोरखा जिल्लाको पूर्वी सिमानामा बुढि गण्डकी नदी प्रवाहित भईरहको छ । त्यस्तै बुढि गण्डकी नदी र आँखोलाको काखमा नेपालको दोस्रो ठुलो टार सल्यानटार अवस्थित छ । यस टारको वरीपरी गोरखा र धादीङ जिल्लाका तह परेका दुर्जनौं पहाडहरू छन् भने यहाँबाट गणेश हिमाल मनास्लु धौलागिरी लगायतका आधा दुर्जन भन्दा बढि प्रमुख हिमालयहरू प्रयक्ष रुपमा देखेन पाइन्छ ।

ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण

ऐतिहासिक भगवती मन्दिर त्रिपुरासुन्दरीको नामबाट यस गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको पाइन्छ । यो ऐतिहासिक मन्दिरको महिमा परापूर्व कालदेखि नै रहेको जनश्रुती अनुसार थाहा पाउन सकिन्छ तथापी यस मन्दिर को नामा रहेको ७०० रोजनी जमिन गुठी स्वरुप रहेको तथ्य र राष्ट्र निर्माता पृथ्वीनारायण शाहसँग मैदीकोट, सल्यानकोट, कानाकोट जस्ता ठाउँहरूको प्रसङ्ग जोडिएको हुँदा तत्कालिन समयमा गोरखा राजघरानासँग यस मन्दिरको सम्बन्ध रहेको पाइन्छ ।

राजनैतिक अवस्थित

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा जम्मा सातवटा वडाहरू हरू रहेका छन् । जिल्ला सदरमुकाम धादीङवेशीबाट ३० किलोमिटर उत्तरपश्चिम तर्फ अवस्थित यस गाउँपालिका ८४.घट वर्गकिलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । राज्य पुर्नसंरचना सँगै वि.स.२०७३ सालमा साविकको जम्मा पाँच वटा गाविसहरू (सल्यानटार, आगिन्चोक, मूलपानी, सल्यानकोट र त्रिपुरेश्वर) समावेश गरी नेपाल सकारबाट त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको रुपमा स्थापना भएको हो, भने गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय साविकको सल्यानटार गाविस भवनमा रहेको छ । यस गाउँकार्यापालिकाको पूर्वमा नेत्रावती र गंगाजमुना गाउँपालिका, पश्चिममा गोर्खा जिल्ला उत्तरमा गंगाजमुना गाउँपालिका र दक्षिणमा ज्वालामुखी र नेत्रावती गाउँपालिका तथा निलकण्ठ नगरपालिका गर्दछ । यो गाउँपालिका संघीय संसदीय निर्वाचन क्षेत्र नं २ र प्रदेश निर्वाचन प्रणाली अन्तर्गत पनि निर्वाचन क्षेत्र न २ मै पर्दछ ।

यस गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्या १५९६० रहेको छ भने यहाँका वासिन्दाहरू विशेष गरी कृषि पेशामा निर्भर रहेका छन् भने केही मत्रामा सरकारी सेवा व्यापार बैदेशिक रोजगार सिकर्मी तथा डकर्मी पेशामा निर्भर छन् । धादिश्रवेशीबाट त्रिपुरासुन्दरीसम्म पुग्नको लागि विगतमा हिउदे सडकको प्रयोग गरिदै आईएकोमा हाल यस सडकको स्तर बृद्धि गरी आवतजावतलाई भरपर्दो बनाउन थालिएको छ । तथापि गाउँपालिकाका अन्य क्षेत्रहरूमा जानलाई वर्षातको मौसममा यातायातका साधनहरू आवतजावतमा कठिनाई हुने भएतापनि अन्य मौसममा अवस्था सामान्य रहन्छ । त्यस्तै गाउँपालिकाको कार्यालयबाट वडा कार्यालयमा पुग्नको लागि कच्ची बाटोहरूको व्यवस्था रहेको भएता पनि वर्षातको समयमा भने आवतजावत गर्नको लागि सवारी साधनहरूलाई असम्भव प्राय: देखिन्छ । ऐतिहासिक, भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक एवं सास्कृतिक रुपले यो गाउँपालिकाले निकै सम्भावना बोकेको छ ।

धरातलीय अवस्थाः

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका पूर्णरुपमा महाभारतीय पर्वतक्षेत्रमा पर्ने हुँदा यहाँको सम्पूर्ण विशेषता झल्कन्छ ।यहाँको भू-धरातलीय अवस्थालाई हेर्दा टार, वारी, फाँट, थुम्का, डाँड तथा भिर र पहाडहरू रहेका छन् । सल्यानटार, गोलाङ, चुरेटार, थामाडाँडा, छापथोक, काष्टेखोला, फाँट, ह्ययापुगे खोला फाँट, थामडाँडा, आगिन्चोक डाँडा काफल डाँडा, पथल डाँडा भदौरे डाँडा, सति डाँडा, घ्याम्पे डाँडा, अदि प्रमुख भुधरातलीय क्षेत्रहरू हुन् । भूधर ातलीय आधारमा यस गाउँपालिकालाई २ भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

त्रिपुरासुन्दरी गाँउपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति

क्र.स.	विवरण	मापन
१.	कूल जनसंख्या	२५,९२८
२.	कूल क्षेत्रफल	८४.३६ वर्ग किलोमिटर .
३.	अक्षांश	२८० ३१'' देखि २८० ५३ '' उत्तरी अक्षांश
४.	देशान्तर	८२० ०'' देखि ८२० ४६''सम्म पूर्वी देशान्तर
५.	प्रदेश	बागमती
६.	जिल्ला	धादिङ
७.	जिल्लाको कूल भूभाग मध्ये त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको क्षेत्र	४.३८ प्रतिशत
८.	साविकका गा.वि.स.	पाँच ओटा गा.वि.स.हरू (सल्यानटार , आगिञ्चोक, मूलपानी, सल्यानकोट, र त्रिपुरेश्वर)
९.	गाउँपालिकाको पूर्व भागमा	नेत्रावती र गंगाजमुना गाउँपालिका
१०.	गाउँपालिकाको पश्चिम भागमा	गोरखा जिल्ला
११.	गाउँपालिकाको उत्तर भागमा	गंगाजमुना गाउँपालिका
१२.	गाउँपालिकाको दक्षिणी भागमा	ज्वालामुखी, नेत्रावती गाउँपालिका तथा नीलकण्ठ नगरपालिका
१३.	वडा सङ्ख्या	७
१४.	संसदीय निर्वाचन क्षेत्र अन्तर्गत	२

स्रोत:त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकाको कार्यालय, २०७१

भू-उपयोगको विवरण

क्र.स.	भूउपयोग	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१.	कृषी योग्य जमिन	२१७४.२६	२५.७७
२	वनजंगलले ढाकेको जमिन	४७६४.७०	५६.४८
३.	पानीको भाग	१०२.२९	१.२१
४.	चट्टानी क्षेत्र	१३.१६	०.१६
५.	अन्य	१३८१.६५	१६.३८
	जम्मा	८४३६.०६	१००.००

स्रोत: भौगोलिक नक्सा (टोपोग्राफिक नक्सा), १९९६

अनुसूची ६: त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका अन्तर्गतका बिद्यालयहरु

सामुदायिक विद्यालयहरु र ठेगाना

क्र.सं.	विद्यालयको नाम, थर	गाउँपालिका	वडा नं	टोल
१	श्री चक्रदेवी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	१	खोल्सी
२	श्री चण्डेश्वरी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	१	जरेवर
३	श्री ज्यामिरचौर प्रा.वि	त्रिपुरासुन्दरी	१	बूट्टार
४	श्री जनज्योती आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	१	उप्रेतीगाउँ
५	श्री रानीपौवा मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	१	रानीपोखरी
६	श्री रुपानुगापरा विद्यापिठ	त्रिपुरासुन्दरी	१	दोमान
७	श्री सल्यानटार मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	१	माझगाउँ
८	श्री चुलीदेवी मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	२	आरुघाट
९	श्री आवागमन आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	२	वेलगाउँ
१०	श्री कमलादेवी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	२	सिकटार
११	श्री कमलादेवि आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	मुर्चोक
१२	श्री जनशक्ति आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	आहाले
१३	श्री महेन्द्रोदय उ.मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	पोखरा
१४	श्री सरस्वती आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	मुर्चोकबेंसी
१५	श्री महेन्द्रोदय मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	मुलावारी
१६	श्री नाककन्या आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	३	डाँडागाउँ
१७	श्री कार्कीगाउ मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	४	कार्कीगाउँ
१८	श्री नेत्रावती आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	४	छापथोक
१९	श्री थानी चण्डी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	४	आँटीगाउँ
२०	श्री वेदव्यास आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	४	काफलडाडा
२१	श्री सल्यानकोट मा.वि	त्रिपुरासुन्दरी	५	सुनपोखरी
२२	श्री त्रिपुरासुन्दरी मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	५	कठेरी
२३	श्री देउराली आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	५	चिसापानी
२४	श्री सुन्दरी मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	६	छापथोक
२५	श्री जलेश्वरी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	६	तल्लोकास्ठे
२६	श्री भिमोदय मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	६	गोलाङ
२७	श्री सगरमाथा आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	६	पिप्ले
२८	श्री नृसिंह आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	६	नरसिंह
२९	श्री युवा आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	७	सिउरेनी
३०	श्री जलजलेभञ्ज्याङ आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	७	जलजलेभञ्ज्याङ
३१	श्री चक्रेश्वरी आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	७	अचनेभञ्ज्याङ
३२	श्री जनज्योती आ.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	७	सुकौरा
३३	श्री अचने मा.वि.	त्रिपुरासुन्दरी	७	खहरे

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारीको विवरण

सि.नं.	संस्थाको प्रकार	संस्थाको नाम	स्थान (वडा नं.)
१.	सहकारी संस्था	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. पिपल गाउँ, सल्यानटार	१
२.	बैंक तथा वित्तीय संस्था	मेघा बैंक नेपाल लिमिटेड	२
३.	बैंक तथा वित्तीय संस्था	मुक्तिनाथ विकास बैंक लिमिटेड	२
४.	वित्तीय संस्था	साधना लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड	२
५.	सहकारी संस्था	नयाँ कृषि अभियान कृषि सहकारी संस्था लि.	२
६.	सहकारी संस्था	आंखु महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२
७.	सहकारी संस्था	महालक्ष्मी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२
८.	बैंक तथा वित्तीय संस्था	सांग्रीला डेभलपमेन्ट बैंक लि.	
९.	सहकारी संस्था	श्री चुलिदेवी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२
१०.	सहकारी संस्था	हाम्रो बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	१
११.	वित्तीय संस्था	नागरिक लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड	२
१२.	वित्तीय संस्था	डिप्रोक्स लघुवित्त विकास बैंक लिमिटेड (अधिकारी निवास)	२
१३.	सहकारी संस्था	विशाल आमा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२
१४.	सहकारी संस्था	श्री बुढिगण्डकी महिला बचत तथा ऋण बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था लि.	२
१५.	सहकारी संस्था	श्री मुलपानी कृषि बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था लि.	३
१६.	सहकारी संस्था	सानो किसान सहकारी संस्था लि., तल्लो मुलाबारी	३
१७.	सहकारी संस्था	सल्यानकोट साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., बेलुङ	४
१८.	सहकारी संस्था	शिध्देश्वर बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	४
१९.	वित्तीय संस्था	निर्धन उत्थान वित्तीय संस्था लिमिटेड	७
२०.	सहकारी संस्था	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., खहरे	७
२१.	सहकारी संस्था	श्री नेत्रावति बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., खहरे	७

अनुसूची ९ः स्थानीय पशुपंक्षीहरू

जीव जनावर	बाघ, स्याल, चितुवा, बादर, वन बिरालो, दुम्सी, खरायो, न्याउरी मुसो छन् भने पंक्षीहरूमा कालिज, सुगा, काग, चिल, गिद्ध, लाटोकोसेरो भँगेरा गौँथली, तित्रा र कोईली आदि रहेका छन् । यसका साथै भ्यागुतो, छेपारो, सर्प र असला माछा आदी

अनुसूची १०ः स्थानीय चाडपर्वहरू स्थानीय स्तरमा लाग्ने मेलाहरूको विवरण

क्र.सं.	मेलाहरूका नाम	मनाइने महिना
१	त्रिपुरासुन्दरी माई मेला	मङ्सिर
२	लाखे जात्रा	श्रावण, भदौ
३	घाटु जात्रा	बैशाख, जेष्ठ
४	कुमाल खोला जात्रा	मङ्सिर
५.	पाँचधारे मेला	फागुन, माघ
६.	कुम्भदेवी मेला	मङ्सिर
७.	वनदेवी मेला	पौष, मङ्सिर
८.	माघे सक्रान्ति मेला	माघ
९.	पन्ध्र पौष मेला	पौष १५
१०.	जलधारा मेला	जेष्ठ
११.	जलेश्वरी मेला	मङ्सिर, पूर्णिमा
१२.	एकादशी मेला	मङ्सिर
१३.	थानिधान मेला	मङ्सिर
१४.	माघे सक्रान्ति मेला	माघ
१५.	देवीस्थान मेला	पौष
१६.	वगाले थापा कुल पूजा	फागुन
१७.	धान्यपूर्ण मेला	मङ्सिर
१८.	सतबीउ छर्ने मेला	मङ्सिर
१९.	भीमसेन थान जात्रा	असोज
२०.	बिन्ध्याबासिनी मेला	फाल्गुन
२१.	लुतेदेवी मन्दिर मेला	मङ्सिर, कार्तिक
२२.	जलेश्वरी मेला	मङ्सिर
२३.	आगिञ्चोक देवी जात्रा	मङ्सिर
२४.	आगिञ्चोक कोट मेला	चैत्र
२५.	आगिञ्चोक स्फटिकखम्बा	असोज
२६.	मकरे मेला	माघ
२७.	मकवानपुर मन्दिर मेला	मङ्सिर
२८.	लपाङ् मेला	माघ, फाल्गुन

अनुसूची ११: स्थानीय जातजातिहरू: जातिगत आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

जाति/धर्म	प्रतिशत
कुमाल	१०.१७
कुवर	०.२५
क्रिस्टियन	१.२२
क्षेत्री	२८.२४
गीरी/पुरी/योगी/सन्यासी	२.८३
गुरुङ	१.९६
घर्ती	०.०२
घले	०.७३
ठकुरी	२.१८
तामाङ	०.९२
दराई	३.४३
दलित	१३.३८
नेवार	९.२१
ब्रहामण	१२.९१
मगर	१२.०३
माझी	०.२२
मुस्लिम	०.२९
लिम्बु	०.०३
जम्मा	१००

अनुसूची १२: धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक, ऐतिहासिक पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं.	पर्यटकीय स्थलहरूको नाम	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरूको संख्या	क्र.सं.	पर्यटकीय स्थलहरूको नाम	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरूको संख्या
१.	नरसिंह धाम	५००	९.	हाइड्रोपावर रिंग्ने	३५
२.	महादेव मन्दिर ,पाँचधारे	२००	१०.	गणेशथान मन्दिर	१४
३.	आरुघाट बजार पर्यटकीय मेला	५२५	११.	अन्नपूर्ण मन्दिर	३०
४.	फिस्टे ढुङ्गा	२२	१२.	त्रिपुरासुन्दरी माई मन्दिर, सल्यानबेसी	१०००
५.	बथला डाडा	५०	१३.	आगिन्चोक चोक फटिक खम्बा	२००
६.	काफल डाडा	७०	१४.	आगिन्चोक कोट मन्दिर	२००
७.	त्रिपुरासुन्दरी माईको मन्दिर	१५०	१५.	खहरे बजार	३०
८.	बेलुङ्ग भन्ज्याङ्ग	२५	१६.	शिवालय मन्दिर	५०

पोखरीको विवरण

क्र.स.	नाम
१.	रानी पोखरी वार्ड नं. १
२.	भँणरे पोखरी, वडा नं २
३.	ठूलो पोखरी वडा नं ३
४.	पोखरी, शीलतवजार वडा नं २
५.	रिङ्ने हाइड्रो पावर ताल वडा नं ४
६.	भण्डारी पोखरी वडा नं. २
७.	सुन पोखरी, वडा नं ५
८.	कर्णेल पोखरी, सल्यानटार फेदी वडा नं १

स्रोतः वस्ती स्तरीय फिल्ड सर्वेक्षण, २०७६

पेशाका आधारमा जनसंख्या विवरण

कृषि पशुपालन	५३.६६%
अध्ययन	११.५२%
ज्याला मजदुरी	६.३७%
व्यापार	३.४४%
वैदेशिक रोजगारी	३.४२%

व्यापारिक महत्वका स्थानहरू	**आरुघाट वजार, खहरे वजार, लपाङ वजार, वेलुङ बजार, लामो बगैंचा आदी**

अनुसूची ७: स्थानीय तरकारीहरू तथा फलफूलहरू

काउली	अदुवा	बन्दाकोभी	भेन्टा
केराउदाना	करेला	मुला	आलु
हरियो धनिया	फर्सि	गोलभेडा	खुर्सानी
		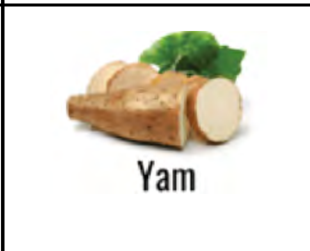	
लसुन	प्याँज	तरुल	जिप्लेभेडी
कागति	च्याउ	भेडी	चिचिण्डा
गाँजर	साग	स्कुस	हरियो काउली

स्थानीय प्रजातीका फलफूलहरू

केरा	आँप	सुन्तला	अम्बा	रुख कटहर
मेवा	लिच्ची	भुइँकटहर		

अनुसूची ८ : स्थानीय खेतीका औजारहरू

		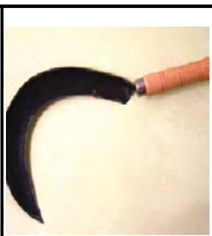			
कुटो	कोदालो	हँसिया, करौंती	कोदाली	हलो	जुवा

अनुसूची १३: परम्परागत प्रविधिहरू

ढिकी	जाँतो	तोरी पेल्ने कोल	गोवर ग्याँस
गुन्द्री	चकटी	सिलौटो	पानी लिफ्टिङ

सुदूरपश्चिम प्रदेश
कर्णाली प्रदेश
गण्डकी प्रदेश
बागमती प्रदेश
प्रदेश नं. १
लुम्बिनी प्रदेश
प्रदेश नं. २

धादिङ जिल्लाको नक्सा

रुबीभ्याली गाउँपालिका
सेर्तुङ
लापा
तिप्लिङ
गंगाजमुना गाउँपालिका
बसेरी
रि
फुलखर्क
झार्लाङ
बुदाथुम
दार्खा
गुम्दी
खनियाँबास गाउँपालिका
सत्यदेवी
त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका
मार्पाक
सेमजोङ
ज्यामरुङ
धैनपुर
कटुञ्जे
ज्वालामुखी गाउँपालिका
खरी
धुवाकोट
नीलकण्ठ
नीलकण्ठ नगरपालिका
ढोला
मैदी
नलाङ
खाल्टे
सिद्धलेक गाउँपालिका
सलाङ
कुम्पुर
कल्लेरी
गल्छी गाउँपालिका
जोगीमारा
बेनिघाट
गोगनपानी
धुवा
गजुरी
पिडा
बैरेनी
जीवनपुर
थाक्रे
नौबिसे
बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका
महादेवस्थान
किराञ्चोक
गजुरी गाउँपालिका
थाक्रे गाउँपालिका
धुनीबेंसी नगरपालिका

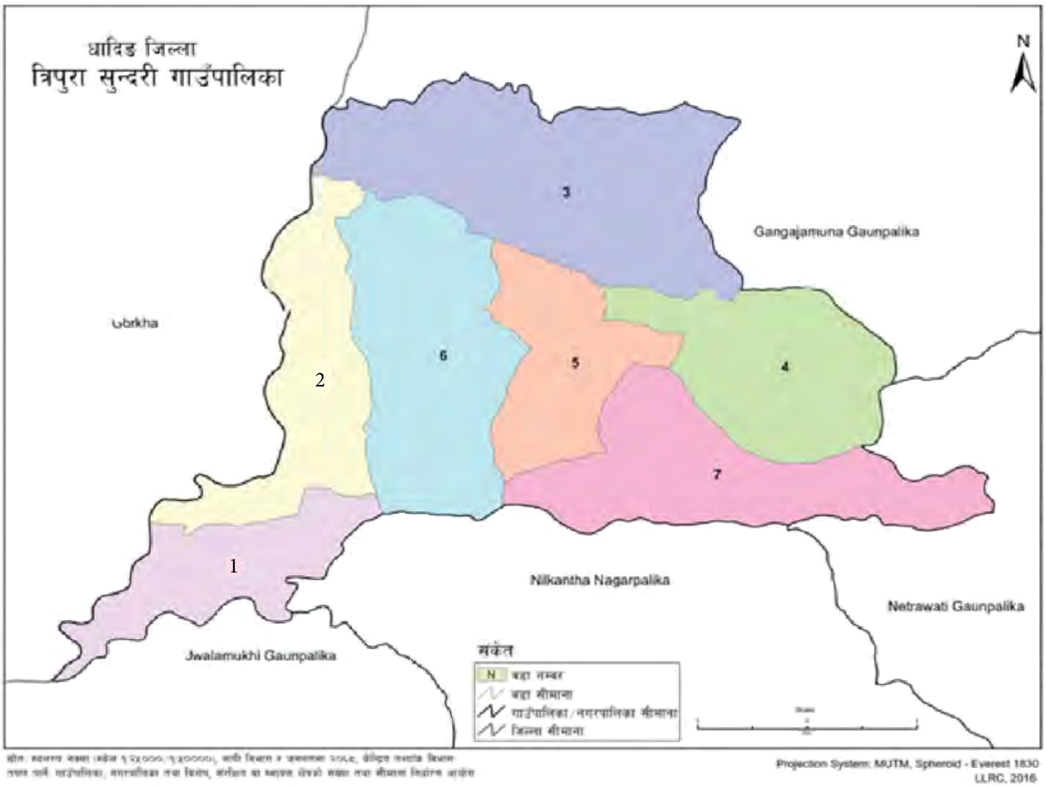
धादिङ जिल्ला
त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिका
N
1
2
3
4
5
6
7
Gangajamuna Gaunpalika
Gorkha
Nilkantha Nagarpalika
Netrawati Gaunpalika
Jwalamukhi Gaunpalika
संकेत
Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

प्रकाशक

त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

सल्यानटार, धादिङ

वागमती प्रदेश, नेपाल